МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА

ДОКЛАД

ЗА РАВНОПОСТАВЕНОСТТА НА ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ В БЪЛГАРИЯ ЗА 2019 г.

гр. София
2020 г.

“Бъди промяната, която искаш да видиш в света.”

Махатма Ганди

СЪДЪРЖАНИЕ

Встъпителни думи

1. Въведение – държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете

2. Преглед на изпълнението на дейности за насърчаване равнопоставеността на жените и мъжете, координирани от Министерството на труда и социалната политика

2.1. Дейност на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет

2.2. Координиране и участие в изпълнение на дейности за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете, на национално равнище

2.3. Дейности за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете, свързани с изпълнението на международни ангажименти

2.4. Защита от дискриминация по признак „пол“

3. Дейности по приоритетни области на Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г.

3.1. Приоритетна област 1: Повишаване на участието на жените на пазара на труда и равна степен на икономическа независимост

3.2. Приоритетна област 2: Намаляване на разликите по пол в заплащането и доходите

3.3. Приоритетна област 3: Насърчаване на равенство между жените и мъжете в процесите на вземане на решения

3.4. Приоритетна област 4: Борба с насилието, основано на пола и защита и подкрепа за жертвите

3.5. Приоритетна област 5: Промяна на съществуващите в обществото стереотипи по пол в различни сфери на обществения живот

4. Заключение

Встъпителни думи

Докладът за равнопоставеността на жените и мъжете в България за 2019 г. е разработен в съответствие със Закона за равнопоставеност на жените и мъжете (ЗРЖМ) (Обн. ДВ. бр.33 от 26.04.2016 г.).

Министърът на труда и социалната политика „…координира изготвянето на доклад за равнопоставеността на жените и мъжете в Република България“ (чл. 7, т. 4), като част от възложените функции да ръководи, координира и контролира осъществяването на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете, която се определя от Министерският съвет (чл. 5, ал. 1), съгласно ЗРЖМ.

Настоящият доклад съдържа информацията, получена от институции и организации, членове на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет (НСРЖМ). Координирането на процеса по набавянето на информацията и нейното обобщаване в доклад са осъществени от Секретариата на Съвета, който е звено в администрацията на Министерството на труда и социалната политика (МТСП).

Докладът е структуриран в четири части.

Въведението представя кратка информация относно равнопоставеността на жените и мъжете и политиката за насърчаване на равнопоставеността.

Втората част прави кратък преглед на координираното от МТСП изпълнение на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете. Отчетена е дейността на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет (НСРЖМ). Представена е работата на Секретариата на Съвета, отдел „Равни възможности, антидискриминация и социални помощи“ в МТСП. Посочени са дейностите за подпомагане функционирането на националния институционален механизъм по равнопоставеност на жените и мъжете, основно за работата на НСРЖМ и координаторите по равнопоставеност на жените и мъжете. Споменати са извършени дейности, произтичащи от правната рамка – Закона за равнопоставеност на жените и мъжете и регламентираната в него стратегическа рамка на политиката. Включена е също информация относно координиране изпълнението на национални и международни ангажименти на страната, включително произтичащи от членството в Европейския съюз, в областта на равнопоставеността на жените и мъжете.

Третата част систематизира получената от институции и организации, членове на НСРЖМ, информация за изпълнение на политиката в петте приоритетни области на основния програмен документ на държавната политика - Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г. (РМС № 967 от 14.11.2016 г.). Представянето на информацията е структурирано по приоритетните области, които са: Повишаване на участието на жените на пазара на труда и равна степен на икономическа независимост; Намаляване на разликите по пол в заплащането и доходите; Насърчаване на равенството между жените и мъжете в процесите на взимане на решения; Борба с насилието, основано на пола и защита и подкрепа на жертвите; Промяна на съществуващите в обществото стереотипи по пол в различните сфери на обществения живот.

Заключението представя кратко обобщение.

Секретариатът на НСРЖМ изказва благодарност на представителите на всички институции и организации членове на НСРЖМ, на националните и областни координатори по равнопоставеност на жените и мъжете, на колегите от МТСП, за ползотворното сътрудничество през 2019 г., като изразява увереност, че то ще продължи през следващите години.

1. Въведение – държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете

Равнопоставеността на жените и мъжете засяга всички хора и всички области на обществения живот и икономическа активност в България. Тази всеобхватност я прави значим фактор за националното развитие.

Равнопоставеност на жените и мъжете означава равни права и задължения, равни възможности за реализация и за преодоляване на пречки във всички области на обществения живот, като и жените и мъжете са свободни да развиват своите лични способности и да правят избор без ограниченията на социалната роля на своя пол, по смисъла на Закона за равнопоставеност на жените и мъжете.

В България са създадени правни гаранции за равнопоставеност на жените и мъжете.

Конституцията на Република България постановява, че всички граждани са равни през закона и не допуска никакви ограничения на правата или привилегии, основани на признак „пол“, както и на други признаци (чл. 6, ал. 2, Обн., ДВ, бр. 56 от 13.07.1991 г., в сила от 13.07.1991 г.).

Българското законодателство третира еднакво жените и мъжете във всички сфери на регулираните от правото обществени отношения и така гарантира равнопоставеност на жените и мъжете. Жените и мъжете се ползват с еднакви граждански, политически, икономически, социални и културни права в България.

Забраната за дискриминация на основата на пола е обща за целия български правен ред и е провъзгласена във всички области. Законът за защита от дискриминация (Обн. ДВ. бр. 86 от 30.09.2003 г., в сила от 1.01.2004 г.) съдържа разпоредби за защита от дискриминация, включително и на основата на признак „пол“. Забрана за дискриминация по признак пол е регламентирана в редица секторни закони.

Въпреки създадените правни гаранции, статистическите данни показват наличието на неравнопоставеност на жените и мъжете в някои области на обществения живот - заетост, доходи, вземане на решения, разпределение на домакинските задължения и грижи за зависими членове на семейството, прояви на домашно насилие и насилие, основано на пола, и др. Една от основните причини за това се отрежда на стереотипите по пол, които приписват традиционно определени роли на жените и на мъжете в различни сфери на обществения живот. Така, съществуващата фактическа неравнопоставеност води до пропускане на ползите от участието и от включването на талантите на всички в социално-икономическото развитие на страната.

Предвид многостранната и всеобхватна значимост за националното развитие на равнопоставеното участие на жените и на мъжете във всички сфери на обществения живот, държавата провежда политика за насърчаване постигането на фактическа равнопоставеност.

Равнопоставеността на жените и мъжете е важна и в контекста на общия стремеж на Европейския съюз (ЕС) за модернизиране на европейския социален модел, за постигане на европейските и националните цели за по-висок икономически растеж, равни възможности, социално сближаване и спазване на основните права.

Темата е значима и в международен план, за осигуряването на ефективно прилагане на правата на човека, вкл. при изпълнението на ангажименти, произтичащи от международни документи, по които България е страна, като Пекинската Декларация и Платформа за действие, Конвенцията на ООН за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените, Целите и Дневния ред на ООН за устойчиво развитие 2030 и др.

Страната ни заявява активна позиция за преодоляване на фактическата неравнопоставеност, като провежда последователна политика по равнопоставеност на жените и мъжете.

Държавната политика е насочена към създаване на равни възможности за жените и за мъжете, т.е. създаване на условия за реализиране на равни шансове и осигуряване на гаранции за достъп до всички сфери (области) на обществения живот и постигане на личностна и професионална реализация и развитие, съгласно определението в Закона за равнопоставеност на жените и мъжете.

През годините България извървя пълен с предизвикателства път в посока на равнопоставеността на жените и мъжете. Постепенно е създадена правната, институционалната и стратегическата рамка на политиката за равнопоставеност на жените и мъжете.

Националният институционален механизъм по равнопоставеност на жените и мъжете започва изграждането си още през 2004 г., когато е обособено специализирано звено в МТСП. Понастоящем това е отдел „Равни възможности, антидискриминация и социални помощи“ (РВАСП) в дирекция „Политика за хората с увреждания, равни възможности и социални помощи“.

През същата година започва да функционира Национален съвет по равнопоставеност на жените и мъжете към Министерския съвет (НСРЖМ), като консултативен и координационен орган. Председател на Съвета е министърът на труда и социалната политика, а секретариат е отдел в МТСП. Настоящият Правилник за устройството, организацията и дейността на НСРЖМ към МС е приет с ПМС № 302 от 15 ноември 2016 г., в съответствие със Закона за равнопоставеност на жените и мъжете (Обн. ДВ. бр.33 от 26.04.2016 г.) (ЗРЖМ). Новоприетият Закон обогатява **правната рамка**, която регулира обществените отношения в областта на равнопоставеността на жените и мъжете. Законът урежда провеждането на държавната политика в тази област. В него са регламентирани основните принципи, подходи, документи, органи и механизми за провеждането на единна държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете.

Регламентираният в ЗРЖМ национален институционален механизъм оптимизира разпределението на отговорностите между съответните органи, ресурсите и управлението на процеса на провеждане на дългосрочна и единна държавна политика за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете.

Министерският съвет определя политиката по равнопоставеност на жените и мъжете. Координацията на политиката е възложена на министъра на труда и социалната политика. Законът определя НСРЖМ като орган за осъществяване на консултации, сътрудничество и координация между централните и териториалните органи на изпълнителната власт, и структурите на гражданското общество. Законът постановява органите на държавната власт и на местното самоуправление, обществените органи и стопанските субекти да предприемат мерки за прилагане принципите на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете. В централните и териториални органи на изпълнителната власт са определени служители, които изпълняват функциите на координатори по равнопоставеност на жените и мъжете.

Стратегическата рамка на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете също е регламентирана в ЗРЖМ. Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете е основен програмен документ. Съдържа цели, приоритетни области на действие, отговорни органи, индикатори за изпълнение.

Първият национален стратегически документ в тази област е от 2009 г. и обхваща периода 2009-2015 г. Към настоящия момент е актуална Националната стратегия за

насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г., приета с РМС № 967/14.11.2016 г.

Стратегиите се изпълняват чрез Национални планове за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете. Плановете съдържат конкретни мерки от компетенциите на различни институции и организации в приоритетните на Стратегията направления, отговорни институции, финансови средства и индикатори за изпълнение. Национални планове за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете се приемат още от 2005 година, като понастоящем актуален е Националният план за 2019-2020 г.

Резултатите от изпълнението на плановете, съответно на Стратегията, се представят в ежегоден административен Доклад по равнопоставеността на жените и мъжете, който отчита изпълнението на заложените мерки и напредъка в провежданата политика. Настоящият доклад отчита постигнатото през 2019 г.

Стратегията, плановете и докладите се одобряват от Министерски съвет. В тяхното разработване, изпълнение и отчитане участват редица заинтересовани страни, сред които са институции и организации членове на НСРЖМ, както и координаторите по равнопоставеност на жените и мъжете. Процесът се организира и координира от отдел РВАСП в Министерството на труда и социалната политика. Всичко това обуславя ангажираното участие на заинтересованите страни при изпълнение на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете.

Напредъкът в насърчаване равнопоставеността на жените и мъжете е отчетен и в **Доклад на Световната банка за 2019 г. „Жени, бизнес и право“.** Съгласно данните в доклада, България е на челно място в световен мащаб във връзка с правната и институционална рамка за насърчаване на равнопоставеността между мъжете и жените и създаване на възможности за жените за развитие в икономически план. Изследването на СБ обхваща 187 държави и се базира на следните индикатори: възможности за пътуване; започване на работа; заплащане; встъпване в брак; раждане на деца; ръководене на бизнес; управление на собственост; получаване на пенсия. В доклада на СБ общият резултат на България по горецитираните показатели е 93,75, при максимални 100 пункта, което поставя нашата страна сред първите 30 държави в световен план с най-добри показатели. В доклада България е посочена като добър пример за страна, въвела отпуск по бащинство, което е от важно значение за споделяне на родителските отговорности, съвместяването на семейния и професионалния живот и насърчаване икономическата активност на жените. Докладът е достъпен на https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/31327/WBL2019BU.pdf?sequence=7&isAllowed=y.

Република България продължава да провежда последователна, съгласувана и устойчива политика за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете. Държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете е хоризонтална и обединява действията на централните и териториалните органи на изпълнителната власт на всички нива. Политиката по равнопоставеност на жените и мъжете е съобразена с националните специфики и ангажиментите по международни договори и документи, по които България е страна.

2. Преглед на изпълнението на дейности за насърчаване равнопоставеността на жените и мъжете, координирани от Министерството на труда и социалната политика

През 2019 г. МТСП, чрез отдел РВАСП, координира изпълнението на изложените по-долу дейности в съответствие с възложената от ЗРЖМ на министъра на труда и социалната политика координация на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете. Част от дейностите са свързани с организиране функционирането на националния институционален механизъм, основно чрез подпомагане работата на НСРЖМ към МС и на координаторите по равнопоставеност на жените и мъжете. Други се отнасят към осигуряване на стратегическата рамка на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете, а именно координиране планирането - изработване на изискуемите по закона документи, провеждането и отчитането на политиката, както и нейното популяризиране. Друга част от работата е свързана с координиране изпълнението на международни ангажименти на страната ни в областта на равнопоставеността на жените и мъжете. В подкрепа на политиката през годината се изпълняваше и проект „Заедно срещу насилието“, финансиран по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г.

Актуализираната текущо информация относно координирането на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете е достъпна в раздел „Равни възможности“ http://www.mlsp.government.bg/ravni-vzmozhnosti на интернет страницата на МТСП и на правителствения онлайн портал за съвети http://www.saveti.government.bg/web/cc_19/1.

2.1. Дейност на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет

Националният съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет (НСРЖМ), чийто председател е министърът на труда и социалната политика, е основно звено в институционалния механизъм по равнопоставеност на жените и мъжете. Като координиращ и консултативен орган, НСРЖМ има съществена роля в ефективното функциониране на институционалния механизъм. Това на свой ред е гаранция за успешното прилагане на интегрирания подход при провеждане на политиката (т.н. джендър мейнстрийминг), който е регламентиран в ЗРЖМ (чл. 4, ал.1, т. 1). Поради комплексния си и хоризонтален характер, политиката по равнопоставеност на жените и мъжете изисква взаимодействието между различните секторни политики и заинтересовани страни. Координираното й провеждане на национално ниво е ключово за нейния успех. Така се осигурява основа за синхронизиране на усилията, участието и сътрудничеството на всички заинтересовани страни, вкл. структурите на социалните партньори и гражданското общество.

Със създаването и укрепването на своя институционален механизъм, България изпълнява и международни ангажименти, като например тези по приоритетните области на Пекинската платформа за действие.

Съставът на НСРЖМ е определен в неговия правилник за устройството, организацията и дейността, съгласно ЗРЖМ. В Съвета участват заместник-министри на всички министерства, ръководители на агенции и държавни органи, които имат отношение към политиката, представители на социалните партньори – национално представените организации на работниците и работодателите, академичните среди и неправителствени организации, които работят в сферата на равнопоставеността на жените и мъжете. Поименният състав на НСРЖМ се определя със заповед на министъра на труда и социалната политика, като настоящият състав наброява 45 участника (без заместниците). Той е определен със Заповед № РД01-461 от 29.06.2017 г., която се актуализира текущо, вкл. през 2019 г., поради настъпили структурни и персонални промени в институциите и организациите.

През 2019 г. Националният съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет (НСРЖМ) проведе 4 редовни заседания, съгласно Правилника за устройството, организацията и дейността на Съвета.

Първото заседание на Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към МС е проведено на 7 март 2019 г. в МТСП. Заседанието е посветено на второто издание на конкурса за Отличителен знак за значими постижения в ефективното изпълнение на политиката по равнопоставеността на жените и мъжете в Република България. Представена е работата на Комисията за разглеждане и оценка на постъпилите кандидатури за носители на Отличителния знак, след проведената процедура. В рамките на обсъждането, Националният съвет определи институциите и организациите, носители на Отличителния знак за 2019 г. във всяка от трите категории.

На 17 април 2019 г. е проведено второто заседание на НСРЖМ. Основната тема е одобрение на проекта на Национален доклад за изпълнението на Пекинската Декларация и Платформа за действие в контекста на подготовката на глобалния преглед Пекин+25 през 2020 г. и 5-та годишнина от изпълнението на Целите и Дневния ред на ООН за устойчиво развитие 2030 г. Взети са под внимание направените предложения от членовете на НСРЖМ по текста на проект на Национален доклад.

Третото заседание на НСРЖМ е проведено на 6 юни 2019 г., като една от целите е предварително съгласуване на проекта на Доклад за равнопоставеност на жените и мъжете в България за 2018 г. Направените предложения от членовете на НСРЖМ са отразени в проекта на годишния Доклад преди внасянето му в МС.

Последното за 2019 г. четвърто заседание на НСРЖМ е проведено на 20 декември 2019 г. На заседанието е направен преглед на работата на Съвета и изпълнението на работната програма за 2019 г. Предоставена е информация и са обсъдени предстоящи през 2020 г. дейности в областта на равнопоставеността на жените и мъжете, като разработване на актуализирана национална стратегия 2021-2030 г., провеждане на третото издание на конкурса за Отличителен знак за значими постижения в ефективното изпълнение на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете, представяне на защитата на Националния доклад пред Комитета на ООН за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените, др. Приета е работна програма на Съвета за 2020 г.

Освен в заседанията на НСРЖМ, членовете на Съвета участват и в редица други дейности, като предоставяне на информация по компетентност и при поискване във връзка с изготвянето на отговори на въпросници, доклади, участия в конференции и събития, като проведените по проект „Заедно срещу насилието“, и други.

За повече информация относно работата на Съвета и свързани документи: http://www.saveti.government.bg/web/cc_19/1.

2.2. Координиране и участие в изпълнение на дейности за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете на национално равнище

Представени са някои основни дейности за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете.

- ✓ **Отличителен знак за значими постижения в ефективното изпълнение на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете**

През 2019 г. МТСП проведе за втори пореден път процедурата за избор на институции и организации носители на Отличителен знак за значими постижения в ефективното изпълнение на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете.

Знакът е създаден в изпълнение на чл. 16 от Закона за равнопоставеност на жените и мъжете. Процедурата се провежда според Условия и ред за получаване на Отличителния знак, утвърдени от министъра на труда и социалната политика през ноември 2017 г. Наградените получават плакети и лого, като материален носител на Знака, които са разработени от междуведомствена работна група и са приети от НСРЖМ.

На 4 януари 2019 г. е публикувано съобщение на официалната интернет страницата на МТСП за стартиране на процедурата по набиране на кандидатури на институции и организации за Отличителния знак, https://old.mlsp.government.bg/index.php?section=PRESS2&prid=1576&lang=.
Съобщението и относимите документи са публикувани в рубриката „Равни възможности“ http://www.mlsp.government.bg/novini-11 на интернет страницата на МТСП (https://old.mlsp.government.bg/index.php?section=POLICIESI&I=292&lang=
стара страница). За популяризиране на конкурса и съдействие в разпространението са изпратени писма до членовете на НСРЖМ, до националните и областни координатори по равнопоставеността на жените и мъжете с информация за конкурса и линковете към публикуваната информация на интернет страницата на МТСП. **Министерството на икономиката**, например посочва в представената за изготвянето на доклада информация, че със стартиралата кампания за набиране на кандидатури за получаване на Отличителен знак за значими постижения в ефективното изпълнение на политиката по равнопоставеност, координаторът по равнопоставеността на жените и мъжете от страна на министерството е организирал разпространението на информацията до 77 социални партньори - работодателски и синдикални организации.

Със Заповед № РД01-28 от 11.01.2019 г. на министъра на труда и социалната политика е назначена Комисия за разглеждане и оценка на постъпилите кандидатури по Процедурата за получаване на отличителния знак. Разработени са Вътрешни правила за разглеждане и оценка на постъпилите кандидатури. Изготвен е доклад за работата на Комисията, който е одобрен от министъра на труда и социалната политика.

След определянето на носителите на отличителния знак в съответните категории от Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете, на 23 април 2019 г. в МТСП се проведе специално събитие за неговото връчване. Събитието е отразено на интернет страницата на МТСП, в раздел „Равни възможности“ (на стария сайт) https://old.mlsp.government.bg/index.php?section=POLICIESI&I=292&lang=, както и в средства за масова информация, например: http://www.bta.bg/bg/c/VI/id/1998716, https://novini.bg/bylgariya/politika/535064, https://m.24chasa.bg/novini/article/7417529, https://theworldnews.net/bg-news/biser-petkov-nagradi-za-postizheniia-v-politikata-po-ravnopostavenost-mezhdu-zhenite-i-mzhete.

- ✓ **Дейности във връзка с координаторите по равнопоставеност на жените и мъжете**

С приемането на Закона за равнопоставеността на жените и мъжете е регламентирана позицията на координаторите по равнопоставеност на жените и мъжете (на национално и областно ниво) и са определени функциите им по отношение на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете. Координаторите са част от националния институционален механизъм по равнопоставеност на жените и мъжете. Те са служители в централни и териториални органи на изпълнителната власт, на които се възлагат функции, свързани с равнопоставеността на жените и мъжете.

Понастоящем са определени над 80 национални и областни координатори титуляри и заместници - служители в централни институции и във всички 28 областни администрации. Централните и териториалните институции определят поименно

координаторите. При заявена от тях промяна съставът на координаторите се актуализира, както е направено и през 2019 г.

Координаторите участват във всички дейности – формулиране, провеждане, наблюдение, отчитане на политиката, от гледна точка на функционалните компетентности на сектори/ териториални органи, които представляват. От тях се очаква да бъдат посланици на интегрирането на принципа на равнопоставеността (т.н. джендър мейнстрийминг) в секторните и териториални политики и програми.

Отдел РВАСП в МТСП, осигурява подкрепа на координаторите в изпълнение на функциите им, определени в ЗРЖМ. Част от това е провеждането на обучения за надграждане на професионалния им капацитет. През 2017 и 2018 г. се организираха и проведоха две обучения за прилагането на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете, предназначени за областните координатори.

През 2019 г. в програмата на Центъра за развитие на човешките ресурси и регионални инициативи към МТСП (ЦРЧРРИ) е включено специализирано обучение за координаторите по равнопоставеност на национално ниво Обучението на тема „Прилагане на политиката на равнопоставеност на мъжете и жените – практически аспекти“ е проведено в периода 20 юни – 5 юли 2019 г. и съчетава присъствена (20-21 юни) и дистанционна форма (22 юни–5 юли). Наред с теоретичната информация са представени конкретни практически казуси и възложени задачи за самостоятелна работа на участниците - национални координатори. **Министерството на икономиката** например съобщава в представената за доклада информация, че негов служител е участвал в посоченото обучение, което се е провело в смесена форма, присъствена и дистанционна чрез дигитална платформа, като е предложило мерки и дейности по прилагане на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете в краткосрочен и дългосрочен план.

Обученията на националните и областните координатори, проведени през 2017-2019 г. дават видими резултати. В област Варна, например, по инициатива на областния координатор по равнопоставеност на жените и мъжете, продължи провеждането на тематични работни срещи на регионално равнище, започнали през 2018 г. На 18.04.2019 г. се проведе работна среща с 40 директори/заместник директори на средни училища, профилирани и професионални гимназии на територията на град Варна и област Варна за запознаване с изискванията на Закона за равнопоставеност на жените и мъжете. На срещата е представена актуалната ситуация в представителството на жените и мъжете в учителската професия и политиката по равнопоставеност на жените и мъжете, обсъдени са редица въпроси, произтичащи от феминизацията на професията. На 3-4 юли 2019 г. в Областна администрация Варна се проведоха работни срещи за обмен на информация и очертаване на предстоящи общи действия, с цел насърчаване постигането на равнопоставеност на жените и мъжете в средното образование и в териториалните звена на централната администрация на изпълнителната власт в област Варна. Продължена е дискусията от предходната среща, с акцент върху приноса и подкрепата на представителите на централната власт на местно ниво.

През 2019 г. координаторите участваха в изготвянето на Национален доклад за изпълнението на Пекинската Декларация и Платформа за действие в контекста на подготовката на глобалния преглед Пекин+25 през 2020 г. и 5-та годишнина от изпълнението на Целите и Дневния ред на ООН за устойчиво развитие 2030 г. Участваха също в изготвянето на Доклада за равнопоставеността на жените и мъжете в България за 2018 г. Докладът е публикуван на интернет страницата на МТСП в раздел „Равни възможности“. Координаторите участваха много активно в изграждането на мрежа от обучени и информирани експерти в рамките на обученията и националните кампании, проведени по проект „Заедно срещу насилието“.

Специализираното звено отдел РВАСП в МТСП осъществява постоянна текуща комуникация с националните и областните координатори по равнопоставеност на жените и мъжете, като оказва необходимата методическа подкрепа при изпълнението на ангажиментите им съгласно Закона за равнопоставеност на жените и мъжете.

- ✓ **Дейности по планиране, отчитане и популяризиране на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете**

През 2019 г. отдел РВАСП в МТСП с участието на членовете на НСРЖМ и координаторите по равнопоставеност на жените и мъжете координира и участва в редица дейности по планиране и отчитане на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете.

В началото на 2019 г. е приет Национален план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2019-2020 г. (РМС № 14 от 17 януари 2019 г.), след финализиране провеждането на междуведомствена съгласувателна процедура. Планът съдържа мерки от компетенциите на различни институции и организации в приоритетните направления на Стратегията за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г., отговорни органи, финансови средства и индикатори за изпълнение.

През първата половина на 2019 г. е изготвен Доклад по равнопоставеността на жените и мъжете в България за 2018 г., който е приет с Протокол № 27 от заседание на МС на 3 юли 2019 г. Докладът съдържа информация за напредъка в изпълнението на Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеност на жените и мъжете 2016-2020 г., вкл. за дейността на НСРЖМ, на отдел РВАСП, за национални и международни дейности в областта на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете. МТСП координира събирането от ангажираните институции и организации на информация във връзка с ежегодното отчитане на изпълнението на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете в България. Предоставената информация от национални институции и организации, които са членове на НСРЖМ, е систематизирана по петте приоритета на националната стратегия. Проектът на доклад е съгласуван в рамките на НСРЖМ и по чл.32 от УПМСНА. Получените становища са отразени в текста на доклада. Посредством това е осъществен контрол и мониторинг на изпълнението на Националната стратегия за равнопоставеност на жените и мъжете 2016 - 2020 г.

Изготвен е също обобщен материал (доклад на областно равнище) по равнопоставеността на жените и мъжете за 2018 г., който обединява предоставените от областните администрации информация и данни за изпълнение на приоритетните области на Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г. Отдел РВАСП обобщи получената информация за състоянието на равнопоставеността на жените и мъжете и я систематизира по административни области, подредени по азбучен ред. За втори път през 2019 г. се изготвя такъв доклад за областно ниво. Принос за изготвянето на информацията за съответната област имат координаторите по равнопоставеността на жените и мъжете, които са експерти в областните администрации и преминаха въвеждащо обучение през ноември 2017 г. и надграждащо обучение през октомври 2018 г., организирано от отдел РВАСП, МТСП.

През 2019 г. е координирано изготвянето на национален доклад за целите на глобалния преглед по повод на 25-та годишнина от приемането на Пекинската Декларация и Платформа за действие и 5-та годишнина от приемането на Целите и Дневния ред 2030 г. на ООН за устойчиво развитие. Докладът е изготвен от създадена за целта междуведомствена работна група, със Заповед № РД01-67/28.01.2019 г. на министъра на труда и социалната политика. Пекинската декларация и Платформа за действие са приети в резултат на дискусиите от Четвъртата Световна Конференция за

жените през септември 1995 г. Те представляват визионерски дневен ред за овластяване на жените. До днес остават най-всеобхватната глобална политическа рамка и основа за действия и насоки за реализиране на правата на жените и момичетата навсякъде по света. Платформата за действие покрива 12 области: бедност, образование и обучение, здравеопазване, насилие, въоръжени конфликти, икономика, вземане на решения, институционални механизми, правата на човека, медия, околна среда и децата-момичета. За всяка област са идентифицирани стратегически цели, както и каталог от действия, които да бъдат предприети от правителствата и други ключови актьори на национално, регионално и глобално ниво. Сред целите на Дневен ред 2030 г. на ООН за устойчиво развитие е Цел 5: Постигане на равенство между половете и осигуряване на възможности за всички жени и момичета.

През 2019 г. отдел РВАСП участва в разработването на стратегическия и оперативен план на МТСП, прогнозния бюджет, както и при изготвянето на оценките и отчетите за тяхното изпълнение и в периодичните отчети на правителствената Програма за управление на страната, по отношение на равнопоставеността на жените и мъжете и антидискриминацията.

През 2019 г. е организирано създаването на междуведомствена работна група за разработване на проект на актуализирана Национална стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2021-2030 г. Тази задача е в изпълнение на благоприятстващите условия за средствата на ЕС по програмен период 2021-2017 г. и се провежда чрез участие в Работна група за координация на действията за изпълнение на благоприятстващите условия за средствата на Европейския съюз за програмен период 2021-2027 г.

Отдел РВАСП през 2019 г. участва също в работна група за подпомагане процеса на разработване на ОП РЧР 2021-2027 и в междуведомствена работна група за разработване на ОП РЧР 2021-2027, където съдейства за включване на темата за равнопоставеността на жените и мъжете в новата оперативна програма. Представители на отдела участваха в Консултативна работна група по подготовката на Национален план за реализиране на заложеното в резолюция 1325 на Съвета за сигурност на ООН относно жените, мира и сигурността и последващите я резолюции по темата (координирана от Министерството на външните работи) и в Работна група за изготвяне на Законопроект за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие (координирана от Министерството на правосъдието).

През 2019 г. представители на МТСП участваха в редица тематични форуми, проведени в България, с презентации, изказвания и в обсъжданията, като промотираха политиката по равнопоставеност на жените и мъжете. Примери за такива участия са: регионална среща във Варна (3-4 юли 2019 г.), посочена по-горе; публични събития-десет обучения, две конференции и шест информационни кампании, проведени по проект „Заедно срещу насилието (октомври-ноември 2019 г.); работна среща-дискусия относно набелязване на приоритетни действия за осигуряване на нови и по-ефективни права за гражданите, съгласно принципите на Европейския стълб на социалните права, организирана от МТСП и ЦРЧРРИ (27.06.2020 г.); среща с делегация от Република Гърция по въпросите на равнопоставеността и услугите за мигранти и търсещи закрила, преживели насилие основано на пола, въз основа на искане отправено от Алианса за защита от насилие основано на пола (28.05.2019 г., София); Заключителна конференция, организирана от Алианс за защита от насилие основано на пола, по проект „Домашното насилие – проблем на обществото; подобряване на правоприлагането по Закона за защита от домашното насилие“, (8.11.2019 г., София); обучение на тема „Предизвикателствата пред правенето и изпълнението на социалните политики“ (09.12.2019 г., София) и др.

- ✓ **Дейности по проект „Заедно срещу насилието“**

МТСП в партньорство с АСП изпълнява проект BG05M9OP001-3.011 „Заедно срещу насилието“, по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014–2020 г., съфинансирана от ЕСФ на ЕС. Изпълнението на проекта започна през юли 2017 г. и се очаква да приключи декември 2020 г. Целта на проекта е да допринесе за осигуряване на необходимите общи и специални мерки от държавата по отношение на жертвите на насилие на територията на страната.

През 2019 г. в рамките на проекта са изготвени анализи в областта на домашното насилие и насилието основано на признак „пол”, въз основа но които са разработени препоръки за подобряване на политиката в областта на социалните услуги за жертви на насилие и достъпа до тях, както и конкретни мерки за тяхната подкрепа. За подпомагане на експертите в социалната сфера, работещи по случаи на насилие, са изготвени практически насоки – как да разпознават белезите на насилието и най-вече „скритото“ насилие, по какъв начин да работят с жертвата, извършителя и евентуално детето в семейството, към какъв тип социална услуга в общността да бъде насочена жертвата, проследяване на случаи и др. Разработените материали подпомогнаха провеждането на 10 обучения в градовете Шумен, Търговище, Велико Търново, Самоков, Видин, Хасково, Сливен, Кюстендил, Пазарджик и Правец, с над 340 участници, специалисти, работещи по случаи на насилие, което ще подпомогне превенцията, адекватната подкрепа на жертвите и тяхната ресоциализация.

С цел осигуряване на данни за насилието на територията на България през 2019 г. по проекта е проведено национално представително изследване. Анкетирани са пълнолетни граждани, проведени са интервюта с експерти, работещи по случаи на насилие в областта на социалната сфера, здравеопазването, образованието, полицията, правосъдната система и други, работодатели и лица жертви на насилие. По време на изследването е поставен акцент върху преживяното насилие в различните среди, като например семейна среда, работно място и други, както и на различните форми на насилие.

Проектът включва също дейности за повишаване на информираността и чувствителността по въпросите на насилието. През 2019 г. са разработени и разпространени информационни материали, проведени са 2 национални конференции с над 90 участника и 6 кампании в градовете Варна, Русе, Плевен, Бургас, Пловдив и Благоевград от шестте района за планиране с над 180 участника, с цел повишаване на информираността и чувствителността на гражданите относно различните форми на насилие, както и провокиране на широката общественост и институциите да разпознават насилието като нарушаване правата на човека, да говорят за него и да обединят усилия за неговото ограничаване. Изпълнението на проекта продължава с разработване на концепция на система за мониторинг на равнопоставеността на жените и мъжете, която да подпомогне събирането, регистрирането и обработването на данни по пол в различните секторни политики.

2.3. Дейности за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете, свързани с изпълнението на международни ангажименти,

МТСП координира изпълнението на международни ангажименти на Република България в областта на равнопоставеността на жените и мъжете и антидискриминацията. Представители на МТСП участват в различни европейски комитети, работни групи, мрежи по въпросите на равнопоставеността и

антидискриминацията, във форуми и инициативи и изпълняват дейности във връзка с международните ангажименти в сферата на тази политика.

✓ **Участия в заседания на комитети, комисии и работни групи на Европейско ниво, по въпросите на равнопоставеността на жените и мъжете и антидискриминация.**

През 2019 г. служители в отдел РВАСП в МТСП, определени за членове, взеха участие в заседанията на:

Комисия по равенството между половете към Съвета на Европа (Gender Equality Commission) - в 15-то заседание на 22-24 май 2019 г. и 16-то заседание на 13-15 ноември 2019 г., гр. Страсбург, Франция. Комисията е създадена в рамките на Програмата на СЕ относно равенство между половете от 2012 г. с цел да подпомага прилагането на стандартите по равнопоставеност на жените и мъжете в СЕ и държавите-членки. Материали от работата на Комисията могат да бъдат намерени на интернет страницата на СЕ https://www.coe.int/en/web/genderequality/.

Група на високо ниво по въпросите на равенството между половете към ЕК. През 2019 г. са проведени 2 заседания на Групата – на 18-19 февруари 2019 г. в гр. Букурещ, Румъния и на 2-3 септември 2019 г. в Хелзинки, Финландия. Групата е създадена през 2001 г. Участниците са представители на институции, отговорни за провеждането на интегрирания подход за равно третиране на жените и мъжете (джендър мейнстрийминг) на национално ниво в държавите-членки на Европейския съюз. Групата се ръководи от Европейската комисия и се провеждат две заседания годишно в страната, председателстваща Съвета на ЕС. Групата е основният форум за стратегическо планиране на изпълнението на Пекинската платформа за действие, включително разработването на индикатори за измерване на постигнатите резултати. Сред задачите на Групата е подпомагане на Триото председателства при определяне на области и теми от политиката по равнопоставеност на половете, които да залегнат в съответната програма, подпомагане на ЕК при формулиране и прилагане на дейности на общоевропейско ниво, целящи насърчаване на равните възможности на жените и мъжете, стимулиране на постоянния обмен на опит, политики и практики в тази област между държавите членки и различните заинтересовани страни.

Отдел РВАСП, МТСП участва активно в работата на **Европейския институт за равенство между половете** (ЕИРП)**.** От създаването си през 2010 г. ЕИРП се утвърждава като активна агенция и център за знания и експертиза на Европейския съюз по въпросите на равнопоставеността между половете. От 2019 г. България участва със свой представител в **Управителния съвет на Европейския институт за равенство между половете**. Проведени са две заседания - на 12-13 юни 2019 г. и на 6-7 ноември 2019 г. в гр. Вилнюс, Литва. **Експертният форум на ЕИРП** обединява експерти от институциите в държавите членки, отговорни за политиката по равнопоставеност на жените и мъжете. Форумът подпомага директора на института при осигуряване на дейността на ЕИРП и служи като механизъм за обмен на знания и сътрудничество между института и държавите-членки на ЕС по въпросите за равенството между жените и мъжете. През 2019 г. е осигурено участие в заседанията на Експертния форум, проведени на 3-4 април 2019 г. и на 16 октомври 2019 г. в гр. Брюксел, Белгия. Обсъдени са въпроси, свързани с бъдещата политическа рамка на ЕС относно равнопоставеността на жените и мъжете, бъдещите дейности на института, представянето на новото издание на Индекса за равенство между половете 2019 г. Представителят от отдел РВАСП във Форума е поканен и участва като докладчик в панел относно равенството при вземането на решения в компаниите и политиката. **Тематичната мрежа за интегриране на принципа на равнопоставеността на**

жените и мъжете към ЕИРП проведе заседание на 26 февруари 2019 г. в гр. Вилнюс, Литва, в което участва представител на отдел РВАСП, МТСП.

Група на високо равнище по недискриминация, равенство и разнообразие към ЕК проведе заседание на 20-21 март 2019 г. в гр. Брюксел, Белгия, в което участва представител на отдел РВАСП. В хода на събитието са разгледани теми свързани с ромофобията, правата на ЛГБТИ, възрастните хора и актуални развития в законодателството и съдебната практика. Групата е постоянно действаща структура, създадена през 2015 г. с няколко основни цели, а именно да съпътства разработването и изпълнението на политики и програми на национално ниво и на ниво Европейски съюз, насочени към борба с дискриминацията, насърчаване на равенството и многообразието, също така да задълбочи сътрудничеството и координацията между съответните органи на държавите-членки и Комисията по въпросите, свързани с постигането на разнообразие и пълното равенство на практика и премахване на дискриминацията. Не по-малко важни са и целите на групата, свързани с обмена на опит и добри практики по въпроси от общ интерес, съгласуваността на усилията за равенство и срещу дискриминация между членовете на групата, председателството, Съвета, Европейския парламент, Европейската комисия и Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA).

Отделът за равни възможности, антидискриминация и социални помощи осигурява и участието на МТСП в работата на **Комитета по социална закрила към ЕК** и на подгрупата по индикаторите към този Комитет.

✓ **Участие във форуми на европейско и международно равнище, по въпросите на равнопоставеността на жените и мъжете и антидискриминация.**

През 2019 г. е осигурено участието на представители на МТСП в следните международни форуми:

- Конференция на Съвета на Европа за преодоляване на стереотипите по пол и сексизма, организирана от Финландското председателство на Комитета на министрите (ноември 2018 г. – май 2019 г.), 28-29 март 2019 г., Хелзинки, Финландия;
- Международна конференция „Ролята и статута на жените в модерното общество – между овластяването, лидерството и дискриминацията по признак пол“, 29-30 май 2019 г., Букурещ, Румъния;
- Среща – преглед на ОССЕ по изпълнението на ангажиментите в областта на човешкото измерение, 20 септември 2019 г., Варшава Полша;
- Конференция на високо равнище по въпросите на равенството между половете, 30 септември – 1 октомври 2019 г. в гр. Хелзинки, Финландия;
- Конференция за представяне на Индекса за равенство между половете на Европейския институт по равенство между половете, 15 октомври 2019 г. в гр. Брюксел, Белгия;
- Работна среща по време на посещението в България на Специалния докладчик на ООН за насилието срещу жени, 16 октомври 2019 г., София;
- Регионална среща за преглед на изпълнението на Пекинската декларация и Платформа за действие и на резултатите от 23-та специална сесия на ОС на ООН, посветена на постигнатия напредък за равенство на половете и овластяването на жените в изпълнение на целите, залегнали в Дневен ред 2030 на ООН, 29-31 октомври 2019 г., Женева, Швейцария;
- Конференция на тема „Засилване на равенството между половете и интегриране на принципа на равенство между половете“, 19 ноември 2019 г., Брюксел, Белгия;

- Обучение на тема „Полът и организационната промяна“ в Международния обучителен център на МОТ в периода 8-12 април 2019 г, гр. Торино, Италия;
- Обмен на добри практики в областта на социалните политики, включително равнопоставеността на жените и мъжете, Мадрид, Испания, октомври 2019 г.

Тези участия дадоха възможност за повишаване на информираността, обмен на добри практики и представяне на опита на МТСП в областта на равнопоставеността на жените и мъжете и антидискриминацията.

✓ **Индекс за равенство между половете 2019 г.**

Конференция за оповестяване на новото издание на Индекса за равенство между половете 2019 г. се проведе на 15 октомври 2019 г. в гр. Брюксел, Белгия. Индексът е разработен от Европейският институт за равенство между половете (ЕИРП), като уникален статистически инструмент за измерване на напредъка по отношение на равенството между половете в държавите членки и Европейския съюз като цяло.

Индексът е комбиниран показател и измерва комплексно напредъка по отношение на равенството между половете в шест области: „Работа“, „Пари“, „Знание“, „Време“, „Власт“ (пълномощия) и „Здраве“.

Индексът използва скала от 1 до 100, в която 1 се равнява на пълно неравенство, а 100 на пълно равенство.

Съгласно изданието от 2019 г. на Индекса, изготвен от Европейския институт за равенство между половете, България отчита напредък в политиката за равенство между половете. Резултатът на страната се е повишил спрямо предишното издание на индекса и достига 58,8 точки. Общият резултат на ЕС също се е увеличил и достига 67.4 точки.

Спрямо предишното издание на Индекса, най-голям напредък България има в областта „Власт“, в който страната със своите 59.9 точки има 6-ти най-добър резултат в ЕС. Напредъкът се дължи на значителните подобрения в подобластта на икономическите правомощия, в която България заема трето място в ЕС. В подобластта на политическите правомощия също има напредък. Най-голямо е равенството между жените и мъжете в подобластта на социалните правомощия. Най-висок резултат страната има в областта „Здраве“ (77.1 точки), в която се отчита подобряване в достъпа до здравни услуги. Общото ниво на удовлетвореност от здравето в България се е увеличило. Резултатът на България в областта на работата е 69,0, като се е увеличило участието на жените и мъжете в заетостта. В България делът на жените, работещи в областта на науката, технологиите, инженерството и математиката (STEM), е най-големият в ЕС. Неравнопоставеността между половете в България в тази област е с втория най-нисък резултат в ЕС. Повече информация може да бъде намерена на https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2019-bulgaria.

За първи път новото издание на Индекса за равенството между половете за 2019 г. има тематичен акцент. Поставен е върху равновесието между професионалния и личния живот — въпрос, който е от важно политическо значение в ЕС. Освен обхванатите от индекса показатели, свързани с равновесието между професионалния и личния живот (напр. в областта на работата, времето и знанието), с тематичния акцент се представят допълнителни показатели, отнасящи се до три обширни области: платен труд, неплатен труд (грижи) и образование и обучение. В него са включени 15

показателя в шест конкретни области, пораждащи безпокойство: политики във връзка с отпуск за отглеждане на дете; полагане на грижи за деца и услуги за грижи за децата; неформални грижи за възрастни хора и лица с увреждания и услуги за дългосрочни грижи; транспорт и инфраструктура; гъвкави схеми на работа и учене през целия живот. Допълнителният тематичен акцент не оказва влияние върху посочените резултати от Индекса.

Индексът подпомага информираното вземане на решения за формулиране на политики, основани на данни. Чрез популяризиране на резултатите от него се повишава осведомеността и на широката общественост за напредъка и предизвикателствата в прилагането на политиките за равенство между половете. Индексът съдейства за подобряване събирането на хармонизирани, сравними и надеждни данни по пол.

Повече информация за Индекса за равенството между половете за 2019 г. е налична на интернет страницата на Европейският институт за равенство между половете https://eige.europa.eu/.

✓ **Изготвяне на тематична информация**

В изпълнение на международни и национални ангажименти в областта на равнопоставеността на жените и мъжете и антидискриминацията през 2019 г. е участвано в: - изготвянето на позиции за участието на министъра в заседания на Съвета на ЕС (Заетост, социална политика, здравеопазване и потребителски въпроси), EPSCO; - на указания и позиции за участието на българските представители в заседания на Корепер; - на указания и позиции за участието на българските представители в заседания на Работната група по социални въпроси към Съвета на ЕС по досиетата: предложение за Директива на Съвета за прилагане на принципа за равно третиране на лицата без оглед на религиозна принадлежност или убеждения, увреждане, възраст или сексуална ориентация; предложение за Директива на Европейския парламент и на Съвета относно равновесието между професионалния и личния живот на родителите и лицата, полагащи грижи, и за отмяна на Директива 2010/18/ЕС на Съвета; проекти на заключения на Съвета и др.

На 1 август 2019 г. влезе в сила приетата на ниво ЕС Директива относно равновесието между професионалния и личния живот на родителите и лицата, полагащи грижи. Срокът за транспонирането ѝ е три години от датата на влизане в сила, т.е. 1 август 2022 г. Предстои извършване на анализ на съответствието на българското законодателство с изискванията на директивата с оглед изготвяне на предложения за законодателни промени.

По препоръка на Съвета на Европа МТСП през 2019 г. преведе на български език Препоръка CM/Rec(2019) на Комитета на Министрите на Съвета на Европа за предотвратяване и борба със сексизма, приета на 27 март 2019 г. (https://rm.coe.int/prems-055519-gbr-2573-cmrec-2019-1-web-a5/168093e08c). Преводът е изпратен на Съвета на Европа за публикуване на неговата интернет страница.

Предоставяна е регулярно информация в съответствие със запитвания и въпросници на Европейската комисия, ЕИРП, Съвета на Европа и други организации и институции, свързани с равнопоставеността на жените и мъжете и недискриминацията. Например:

Попълнен е въпросник на ЕИРП относно националните институционални механизми за равнопоставеност на жените и мъжете и интегриране на равнопоставеността на жените и мъжете.

За целите на актуализирането на базата данни на Европейския институт за равнопоставеност между половете е събрана, обобщена и предоставена информация относно броя на жените и мъжете на ръководни позиции в министерствата.

Изготвяна е периодична информация относно изпълнението на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете в България, която е предоставяна на секретариата на Групата на високо равнище по въпросите на равенството между половете към ЕК.

Изпратена е информация по Въпросник от Финландското председателство на Съвета на ЕС относно равното третиране.

Координирано е събирането на информация по компетентност от институциите, която е обобщена и предоставена във връзка с изготвяне на Годишен доклад за изпълнението на Стратегия за равенство между половете 2018-2023 г. на Съвета на Европа.

Изготвена е информация и данни за получателите на социални помощи по отправени искания от Подгрупата по индикаторите към Комитета по социална закрила.

Координирана е работата на междуведомствена работна група, създадена със заповед на министъра на труда и социалната политика, която разработи проект на Национален доклад за изпълнението на Пекинската Декларация и Платформа за действие в контекста на подготовката на глобалния преглед Пекин +25 през 2020 г. и 5-та годишнина от изпълнението на Целите и Дневен ред 2030 г. на ООН за устойчиво развитие, по въпросник на ООН жени.

Отдел РВАСП участва в подготовката на периодични доклади на България, по въпросите на равнопоставеността на жените и мъжете, и тяхната защита пред мониторинговите механизми на ООН и Съвета на Европа, като Комитета на ООН за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените, Европейския комитет за социални права и др. Изготвен е материал във връзка с проведената защита на Националния доклад за прилагане на Международния пакт на ООН за икономически, социални и културни права. Предоставен е материал във връзка с подготовката на Национален доклад на Република България по Третия универсален периодичен преглед (УПП) на Съвета по правата на човека на ООН (СПЧ).

Извършените дейности през 2019 г. от МТСП като координираща институция и в сътрудничество с други институции и организации са в изпълнение на национални и международни ангажименти за провеждане на политиката по равнопоставеността на жените и мъжете.

2.4. Защита от дискриминация по признак „пол“

Важна предпоставка за насърчаване на равнопоставеността е защитата от дискриминация по признак „пол“. **Комисията за защита от дискриминация (КЗД)** предоставя информация относно Закона за защита от дискриминация и практиката на Комисията .

Комисията за защита от дискриминация, е независим специализиран държавен (квазисъдебен) орган за предотвратяване на дискриминация, защита от дискриминация и осигуряване равенство на възможностите. Комисията осъществява контрол по прилагането и *спазването* на Закона за защита от дискриминация (ЗЗДискр.) или други закони, уреждащи равенство в третирането. Тя е национален орган по правата на човека, със статут „Б“, акредитиран от Организацията на обединените нации.

Законът за защита от дискриминация (ЗЗДискр.) защитава от дискриминация всички физически лица на територията на Република България. Забраната за дискриминация е уредена в разпоредбата на чл. 4. ал. 1 от ЗЗДискр., която гласи: „Забранена е всяка пряка или непряка дискриминация, основана на **пол,** раса.

народност, етническа принадлежност, човешки геном, гражданство, произход, религия или вяра. образование, убеждения, политическа принадлежност, лично или обществено положение, увреждане, възраст, сексуална ориентация, семейно положение, имуществено състояние или на всякакви други признаци, установени в закон или в международен договор, по който Република България е страна. Тук е необходимо е да се отчете универсалния (материален и персонален) обхват на закона и забрана за пряка дискриминация, която законодателят е въвел с разпоредбата на чл. 4, ал. 1 от ЗЗДискр.

Оплакванията за дискриминация по признак „пол" през 2019 г. са разглеждани в общо 36 образувани производства за защита от дискриминация, като в едни от тях е разглеждан като самостоятелен признак, а при други е разглеждан от състав за множествена дискриминация (повече от един признак).

Производствата за защита от дискриминация по пол съгласно заповед на председателя на КЗД се разглеждат от Втори СПЗС. В случай, че има оплаквания по повече от един признак, преписките се разпределят на Петчленен разширен заседателен състав за множествена дискриминация.

Практиката на КЗД, включително защитата от дискриминация по признак „пол“, може да бъде намерена на интернет страницата на Комисията https://www.kzd-nondiscrimination.com/layout.

В следващата част на доклада се представя получената информация за практиката на КЗД по приоритетите на Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г.

3. Дейности по приоритетни области на Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г.

Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г. е основният програмен документ за провеждане на държавната политика, насочена към стимулиране равнопоставеността на жените и мъжете в различните сфери на обществения, икономическия и политическия живот на страната.

Стратегията съдържа **пет приоритетни области**:

- Повишаване на участието на жените на пазара на труда и равна степен на икономическа независимост;
- Намаляване на разликите по пол в заплащането и доходите;
- Насърчаване на равенство между жените и мъжете в процесите на вземане на решения;
- Борба с насилието, основано на пола и защита, и подкрепа за жертвите;
- Промяна на съществуващите в обществото стереотипи по пол в различни сфери на обществения живот.

Националният план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2019-2020 г. следва принципите, целите и приоритетите на Националната стратегия. Планът съдържа конкретни мерки от компетенциите на различни институции и организации в приоритетните на Стратегията области, отговорни органи, финансови средства и индикатори за изпълнение.

Докладът в тази част обобщава предоставената от ангажираните институции и организации информация, която отчита за 2019 г. реализирането на заложените мерки и напредъка в провежданата политика по приоритетни области на Националната стратегия.

Приоритетна област 1: Повишаване на участието на жените на пазара на труда и равна степен на икономическа независимост

С цел гарантиране на равните възможности и достъп до пазара на труда и реализацията на него на мъжете и жените нормативната база, действаща в Република България, не прави разлика по признак „пол“ между работещите, освен в специфични случаи на защита на жени по време на бременност, раждане и полагане на грижи за малки деца.

Гаранции за равен достъп и възможности за мъжете и жените на пазара на труда са заложени и в разпоредбата на чл. 23 от Закона за насърчаване на заетостта, според която при обявяване на работните места работодателите нямат право да определят условия по признак пол, възраст, народност, етническа принадлежност и здравословно състояние. Изключения се допускат само по отношение на пол, възраст и намалена работоспособност, когато вследствие на естеството на работата полът, съответно възрастта или здравословното състояние, представлява съществен елемент от нея.

През 2019 г. се запазват положителните тенденции на пазара на труда, свързани с ръст на заетостта и намаляване на безработицата**.** По данни от Наблюдението на работната сила (НРС), провеждано от Националния статистически институт, през 2019 г. заетите лица на възраст 15 – 64 г. са 3 136.3 хил. **Коефициентът на заетост** за същата възрастова група е 70.1%, съответно 74.1% за мъжете и 66% за жените. В сравнение с предходната година се наблюдава нарастване на заетостта при мъжете с 2.6 процентни пункта (п.п.), а при жените – с 2.1 п.п.

Коефициент на заетост за възрастова група 15 - 64 г. по пол (%)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Общо	**58,4**	**58,8**	**59,5**	**61**	**62,9**	**63,4**	**66,9**	**67,7**	**70,1**
Мъже	61,2	61,3	62,1	63,9	65,9	66,7	70,6	71,5	74,1
Жени	55,6	56,3	56,8	58,2	59,8	60,0	63,1	63,9	66,0

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

Коефициент на заетост за възрастова група 20 - 64 г. по пол (%)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Общо	**62,9**	**63,0**	**63,5**	**65,1**	**67,1**	**67,7**	**71,3**	**72,4**	**75,0**
Мъже	66,0	65,8	66,4	68,1	70,4	71,3	75,3	76,5	79,3
Жени	59,8	60,2	60,7	62,0	63,8	64,0	67,3	68,3	70,7

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

Коефициентът на заетост за населението на възраст 20 – 64 г. е 75%, с 2.6 п.п. по-висок в сравнение с 2018 г. При мъжете коефициентът на заетост за тази възрастова група се увеличава с 2.8 п.п., а при жените - с 2.4 п.п., като достига съответно 79.3 и 70.7%.

Графиката илюстрира динамиката при определени групи заети лица по пол.

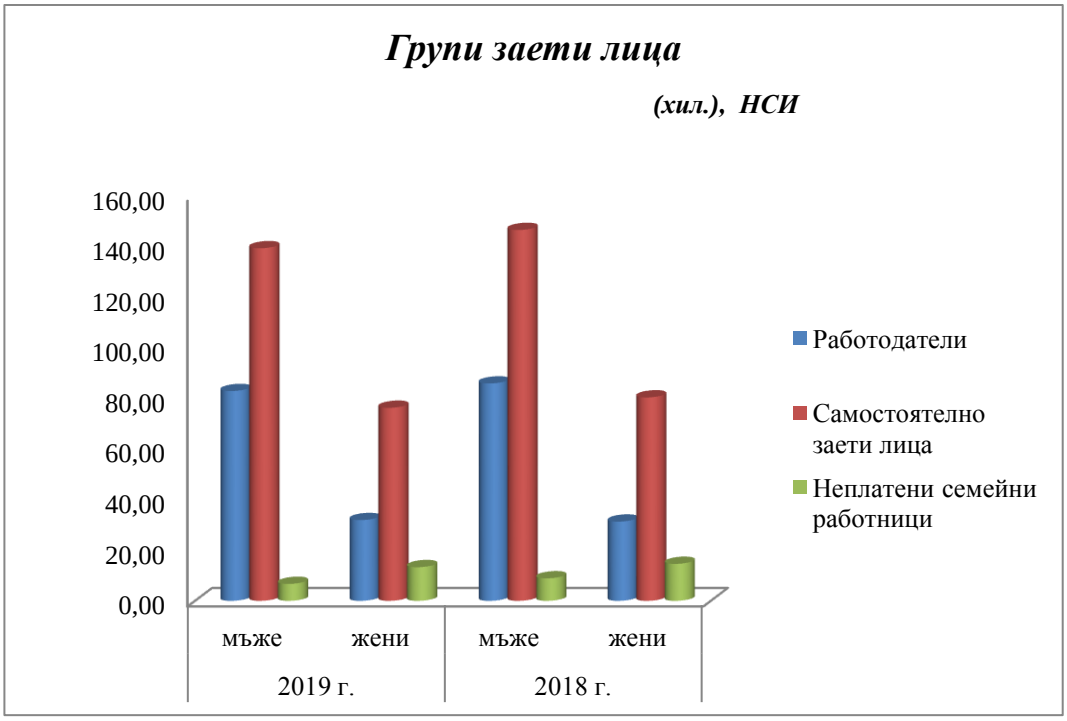

По данни от НРС на НСИ през 2019 г. безработните лица са 142.8 хил., от които 82.3 хил. са мъже и 60.5 хил. - жени. В сравнение с 2018 г. броят на безработните лица намалява със 17.6% (с 30 500 лица). **Коефициентът на безработица** намалява с 1 п.п. в сравнение с 2018 г. и достига 4.2%. За същия период коефициентът на безработица при мъжете намалява с 1.2 п.п., а този при жените - с 0.8 п.п., като достига съответно 4.5 и 3.9%.

Коефициент на безработица по пол (%)

Пол	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Общо	**11,3**	**12,3**	**12,9**	**11,4**	**9,1**	**7,6**	**6,2**	**5,2**	**4,2**
Мъже	12,3	13,5	13,9	12,3	9,8	8,1	6,4	5,7	4,5
Жени	10,1	10,8	11,8	10,4	8,4	7,0	5,9	4,7	3,9

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

По данни от административната статистика на **Агенцията по заетостта** през 2019 г. средномесечното равнище на безработица е 5.6%. Средногодишният брой на регистрираните безработни лица в бюрата по труда е 185 266, като в сравнение с предходната година се наблюдава намаление с 8.7%. Жените са 56.4% от общия брой или 104 430.

Устойчивата интеграция на пазара на труда на безработните жени, както и на безработните мъже се подпомага чрез широк спектър от услуги, които са съобразени с техния индивидуален профил и специфичните трудности, пред които са изправени. На лицата се предоставят услуги по информиране и консултиране, те се мотивират за активно поведение на пазара на труда, насочват се към свободни работни места в реалната икономика, програми, проекти и насърчителни мерки за обучение и заетост, включват се в обучение за развитие на уменията. Консултацията и менторството след започване на работа са необходима услуга за лицата от уязвимите групи. През първите няколко месеца след започване на работа те се консултират, за да се адаптират към трудовия процес и да изпълняват своите професионални задачи. Безработните жени от

уязвимите групи и техните семейства, които са изправени пред риск от бедност, се подпомагат и чрез семейно трудово консултиране. По този начин членовете на семейството се информират за възможностите, които предоставят бюрата по труда.

През 2019 г. Агенцията по заетостта продължи успешната реализация на проект „Родители в заетост“ по ОП РЧР 2014-2020 г. Проектът допринася за постигането на по-добър баланс между работа и личен живот при родителите, чрез осигуряване на грижи за техните деца.

В Закона за насърчаване на заетостта е регламентирана конкретна мярка – чл. 53а, която осигурява финансови стимули за работодатели, които разкриват работни места и наемат на пълно или непълно работно време самотни родители/осиновители и/или майки/осиновителки с деца до 5-годишна възраст. В подкрепа на кариерното развитие на родителите са предвидени и възможности за професионално обучение. През 2019 г. по условията на мярката са финансирани част от разходите на работодателите за трудови възнаграждения, допълнителни плащания по трудовото законодателство и осигуровките за сметка на работодателя за период до 6 месеца. По условията на мярката е осигурена заетост на 208 лица, от които 167 нововключени.

Безработните жени имат равен достъп и участват във всички програми, проекти и насърчителни мерки за обучение и заетост, които се финансират със средства от държавния бюджет (ДБ) и по ОП РЧР.

Справка за започнали, включени и завършили обучение, финансирано от ДБ през 2019 г.		
Показатели а	Всичко 1	Относителен дял към общ брой 2
1.Безработни, започнали обучение	18 483	
от тях: - жени	12 923	69,9
1.1. Безработни, започнали обучение за професионална квалификация по чл.63, т.1	510	
от тях: - жени	344	67,5
1.2. Безработни, започнали обучение по ключови компетентности	656	
от тях: - жени	421	64,2
1.3. Безработни започнали обучение по огрaмотяване	0	
от тях: - жени	0	
1.4. Безработни включени в мотивационно обучение	0	
от тях: - жени	0	
1.5. Безработни, започнали обучение по програми и мерки за заетост	15 749	
от тях: - жени	11 092	70,4
2.Безработни, завършили обучение	24 566	
от тях: - жени	17 220	70,1
2.1. Безработни, завършили обучение за професионална квалификация по чл.63, т.1	798	
от тях: - жени	619	77,6
2.2. Безработни, завършили обучение по ключови компетентности	668	
от тях: - жени	446	66,8
2.3. Безработни завършили обучение по огрaмотяване	0	
от тях: - жени	0	
2.4. Безработни, завършили обучение по програми и мерки за заетост	21 683	
от тях: - жени	15 223	70,2

Източник: Агенция по заетостта

Жените участват активно в обучение - обучение за придобиване на професионална квалификация, обучение за придобиване на ключови компетентности, обучение на работното място (стажуване – за лица с квалификация и без трудов опит по

професията, чиракуване под ръководството на наставник – за лица с основно и по-ниско образование и без квалификация), обучение чрез работа (дуално обучение) и др.

Включени лица по схеми на ОП "РЧР" през 2019 г.			
№	СХЕМА	Брой лица включени през 2019	От тях включени жени през 2019
1	Обучения и заетост - 1.010	5 932	2 445
2	Обучения и заетост за младите хора - 1.005	224	91
3	Ваучери за заети лица - 1.016	2 597	1305
4	Работа - 1.028	1 642	819
5	Младежка заетост - 1.2014	4 213	2 183
6	Родители в заетост - 1.024	1 640	1502
7	Готови за работа - 1.017	9 136	4928
8	Обучение на възрастни преминали курсове по огрaмотяване-1.018	155	120
	ОБЩО:	25 539	13 393
№	СХЕМА	Брой лица включени през 2019	От тях включени жени през 2019
1	Ваучери за заети лица - 1.016	2 597	1305
	брой жени включени в курсове за повишаване на професионалната квалификация	1 373	604
	ОБЩО:	3 970	1 909

Източник: Агенция по заетостта

В доклада от март 2020 г. „Фондове на ЕС в България. Оценка на макроикономическите ефекти от изпълнението на програмите, съфинансирани със средства от ЕС“, който е публикуван в рубриката „Икономическа политика“, „Анализи и изследвания“ на интернет страницата на **Министерство на финансите (МФ)** https://www.minfin.bg/bg/1168, по отношение на ОПРЧР се отбелязва, че към края на 2019 г. ефектът върху общата заетост от изпълнените проекти достига 8.3%. Докладът включва оценката на МФ - разработена с инструмента СИБИЛА 2.0 – за въздействието от усвоените до края на 2019 г. средства по линия на Европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ) през програмния период 2014–2020 г.

През 2019 г. продължи реализирането на редица мерки по Националния план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта 2014-2020 г., насочени към активиране на младежи, включително млади жени, които не учат, не работят и не са регистрирани в бюрата по труда и интегриране на пазара на труда.

Относителен дял на лицата на възраст 15 - 24 г., незаети и неучастващи в образование и обучение по пол (%)

Пол	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Общо	**21,8**	**21,5**	**21,6**	**20,2**	**19,3**	**18,2**	**15,3**	**15,0**	**13,7**
Мъже	21,8	21,6	22,1	19,2	18,6	17,1	13,6	13,3	12,7
Жени	21,9	21,5	21,1	21,4	20,0	19,4	17,2	16,8	14,8

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

Достигането до младежите се осъществява от младежки медиатори. След регистрация в бюрото по труда те получават достъп до широк кръг от услуги - информиране, консултиране, професионално ориентиране, насочване към субсидирани

работни места или работа на първичен пазар на труда, разнообразни възможности за обучение и квалификация, стажове на реално работно място, чиракуване и др.

Продължително безработните лица са една от приоритетните групи в активната политика за насърчаване на заетостта.

Коефициент на продължителна безработица по пол (%)

Пол	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Общо	**6,3**	**6,8**	**7,4**	**6,9**	**5,6**	**4,5**	**3,4**	**3,1**	**2,4**
Мъже	7,0	7,7	8,1	7,7	6,1	4,8	3,6	3,4	2,6
Жени	5,5	5,7	6,6	6,0	5,0	4,1	3,2	2,6	2,2

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

Безработните жени с продължителност на регистрацията в бюрото по труда над 1 година се подпомагат чрез широк кръг от услуги за активиране и включване в устойчива заетост. Предоставят се услуги по информиране и мотивиране за активно поведение на пазара на труда, включване в Ателие за търсене на работа, обучение за придобиване на професионална квалификация, осигуряване на субсидирана заетост на пълно или непълно работно време, семейно трудово консултиране, менторство след започване на работа. Подкрепата се допълва и с услугите, предоставяни от мениджърите на случай и психолозите, които помагат на лицата от уязвимите групи да се справят с комплексни проблеми, които ги отдалечават от пазара на труда. С продължително безработните жени, както и с продължително безработните мъже, се сключват Споразумения за интеграция в заетост, които определят конкретни стъпки, съобразени с идентифицираните проблеми, срокове и отговорности на лицата и трудовите посредници.

По данни на Агенцията по заетостта през 2019 г. на работа са постъпили 123 706 жени (57,2% от всички започнали работа лица). От включените в заетост по програми жените са 60,5% (5 035), а по насърчителни мерки - 60,2% (1 528). Жените са 57,9% от лицата, постъпили на работа на първичен пазар на труда или 84 924.

Таблицата, предоставена от **Агенцията по заетостта** илюстрира посоченото в текста.

Средногодишен брой регистрирани лица и постъпили на работа през 2019 г.		
Показатели	Относителен дял към общ брой (%)	Брой
1	2	3
Средногодишен брой регистрирани безработни лица - общо		185 266
от тях: жени	56,4	104 430
Постъпили на работа – общо		216 256
от тях: жени	57,2	123 706
Постъпили по насърчителни мерки от ЗНЗ		2 537
от тях: жени	60,2	1 528
Постъпили по програми		8 319
от тях: жени	60,5	5 035
Постъпили на първичен пазар		146 792
от тях: жени	57,9	84 924

Източник: Агенция по заетостта

Националният статистически институт (НСИ) предоставя данни, които илюстрират състоянието на заетостта сред жените и мъжете през 2019 г. и в сравнителен план с предходни години.

Структурата на заетите мъже и жени **по класове професии** за периода 2013-2019 г. е относително постоянна.

Заети лица по класове професии и пол (Хиляди)

Класове професии	2011			2012			2013			2014			2015			2016			2017			2018			2019		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
Общо	**2965,2**	**1567,1**	**1398,1**	**2934,0**	**1541,7**	**1392,3**	**2934,9**	**1546,9**	**1388,1**	**2981,4**	**1577,1**	**1404,3**	**3031,9**	**1607,5**	**1424,3**	**3016,8**	**1607,6**	**1409,2**	**3150,3**	**1682,6**	**1467,7**	**3152,7**	**1685,3**	**1467,3**	**3233,1**	**1732,1**	**1501,1**
в това число:																											
Ръководители	187,2	118,4	68,8	179,1	113,9	65,2	194,1	123,3	70,8	187,0	118,4	68,6	181,7	115,4	66,3	182,6	113,5	69,2	181,4	110,3	71,1	174,3	107,1	67,2	168,3	102,7	65,6
Специалисти	458,3	139,2	319,2	449,1	141,3	307,9	458,8	146,1	312,7	496,4	160,3	336,1	514,3	167,7	346,5	511,9	170,0	341,9	507,6	169,6	337,9	524,8	181,4	343,4	539,3	190,1	349,2
Техници и приложни специалисти	239,5	129,2	110,3	239,2	126,0	113,2	256,0	136,7	119,4	268,5	145,7	122,8	282,3	146,4	135,8	284,3	147,4	136,9	299,8	163,5	136,2	296,9	160,3	136,7	298,1	159,1	139,0
Помощен административен персонал	197,0	53,3	143,7	189,1	50,3	138,8	189,9	51,6	138,4	196,1	55,8	140,4	186,6	53,0	133,6	178,1	50,4	127,7	193,8	52,6	141,1	193,7	53,3	140,4	196,2	56,2	140,0
Персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната	646,7	263,6	383,2	644,4	264,8	379,5	621,4	255,1	366,3	621,4	252,0	369,4	642,0	260,6	381,3	635,2	255,4	379,8	666,6	261,3	405,4	668,9	262,4	406,5	692,8	268,1	424,7
Квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство	124,0	77,0	47,0	111,8	69,6	42,3	114,8	68,9	45,8	118,4	74,7	43,6	112,0	72,6	39,3	104,9	67,8	37,1	109,7	71,9	37,8	100,2	65,4	34,8	106,3	70,5	35,8
Квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии	414,9	308,7	106,2	412,5	301,0	111,5	387,6	284,1	103,5	383,7	282,5	101,2	395,6	294,1	101,5	393,6	296,4	97,2	414,5	310,0	104,5	408,9	303,6	105,3	411,6	307,5	104,1
Машинни оператори и монтажници	384,5	285,6	98,9	389,1	287,0	102,1	380,1	281,7	98,5	374,4	281,2	93,2	383,7	289,0	94,7	389,4	292,9	96,5	409,9	308,6	101,3	405,2	308,8	96,5	410,9	313,8	97,1
Професии, неизискващи специална квалификация	286,1	167,9	118,2	294,6	165,8	128,8	308,5	179,7	128,8	311,2	185,5	125,7	309,4	187,1	122,3	311,6	192,4	119,2	342,7	215,0	127,7	356,6	223,9	132,7	384,8	243,0	141,8

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

През 2019 г. заетите жени преобладават в класове професии „Специалисти“, „Помощен административен персонал“ и „Персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната“. Мъжете преобладават в класове професии „Ръководители“, „Квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии“, „Машинни оператори и монтажници“ и „Професии, неизискващи специална квалификация“.

Структура на заетите жени и мъже **по икономически дейности** за 2019 г.

Заети лица по икономически дейности и пол (Хиляди)

Икономически дейности	2011			2012			2013			2014			2015			2016			2017			2018			2019		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
Общо	**2965,2**	**1567,1**	**1398,1**	**2934,0**	**1541,7**	**1392,3**	**2934,9**	**1546,9**	**1388,1**	**2981,4**	**1577,1**	**1404,3**	**3031,9**	**1607,5**	**1424,3**	**3016,8**	**1607,6**	**1409,2**	**3150,3**	**1682,6**	**1467,7**	**3152,7**	**1685,3**	**1467,3**	**3233,1**	**1732,1**	**1501,1**
Селско, горско и рибно стопанство	201,0	133,8	67,3	189,0	129,3	59,7	195,5	133,8	61,7	208,9	144,9	64,1	207,9	146,2	61,7	203,7	143,8	59,9	221,0	154,4	66,6	207,4	145,1	62,3	214,1	149,5	64,6
Добивна промишленост	26,3	22,0	4,4	26,0	20,9	5,2	26,0	21,1	4,9	26,4	21,8	4,6	25,7	21,6	4,2	26,0	21,7	4,2	31,8	25,7	6,1	31,8	25,4	6,4	33,9	25,8	8,1
Преработваща промишленост	593,0	304,9	288,1	603,5	302,1	301,5	576,4	292,7	283,8	584,5	301,5	283,1	597,7	309,5	288,1	588,9	308,3	280,6	601,8	311,8	289,9	600,2	311,7	288,5	607,3	316,5	290,8
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива	42,9	34,0	8,9	44,2	33,9	10,3	39,9	30,8	9,1	37,1	29,4	7,7	39,4	31,8	7,6	40,1	31,1	9,0	39,5	30,4	9,2	39,3	30,2	9,1	43,7	33,9	9,8
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	41,7	28,6	13,2	39,2	26,9	12,3	36,7	26,6	10,1	34,4	24,9	9,5	29,6	22,1	7,5	29,0	21,8	7,2	34,5	25,1	9,3	31,9	23,1	8,8	33,2	23,5	9,7
Строителство	228,7	208,9	19,8	206,0	185,9	20,2	206,9	184,0	22,9	215,4	194,3	21,2	214,0	197,4	16,6	214,8	200,4	14,3	234,3	218,0	16,3	246,1	230,1	16,0	252,5	237,2	15,3
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	544,4	249,2	295,2	526,9	243,2	283,7	525,5	245,7	279,8	518,5	237,3	281,2	520,0	240,3	279,7	515,8	235,8	280,0	542,4	245,1	297,4	538,7	243,8	294,9	539,8	240,6	299,2
Транспорт, складиране и пощи	173,7	134,9	38,8	176,3	139,9	36,4	180,8	142,6	38,2	177,6	140,5	37,1	184,6	146,4	38,3	196,2	154,7	41,5	210,6	169,0	41,6	206,1	168,8	37,3	212,7	174,4	38,2
Хотелиерство и ресторантьорство	159,2	61,6	97,6	152,7	56,8	95,9	146,1	54,1	92,0	155,1	62,1	93,0	158,3	63,0	95,3	157,8	62,8	95,1	169,5	68,7	100,8	168,0	64,6	103,3	182,6	70,7	111,9
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	67,5	38,4	29,1	68,9	39,9	29,0	75,3	44,5	30,8	73,2	43,1	30,2	87,7	54,4	33,3	88,4	53,8	34,6	91,9	58,2	33,7	98,5	61,9	36,6	99,9	64,7	35,2
Финансови и застрахователни дейности	55,0	19,9	35,1	52,7	18,0	34,7	51,6	17,7	33,9	60,5	19,2	41,3	62,3	18,4	43,9	58,6	18,4	40,2	63,7	18,9	44,7	65,4	20,7	44,7	67,3	20,4	46,8
Операции с недвижими имоти	9,3	(3,7)	5,6	7,8	(3,2)	4,6	9,7	(3,9)	5,9	11,2	4,8	6,4	11,6	4,0	7,6	9,9	(3,6)	6,2	11,3	5,6	5,7	12,5	6,4	6,1	13,7	5,7	8,0
Професионални дейности и научни изследвания	81,5	30,3	51,2	78,8	29,0	49,7	84,9	33,9	51,0	93,5	39,7	53,9	103,3	39,0	64,3	111,5	38,0	73,5	111,2	36,8	74,4	105,5	36,3	69,2	113,3	37,8	75,5
Административни и спомагателни дейности	83,0	63,1	19,9	106,2	77,0	29,2	118,8	80,1	38,7	112,3	76,3	36,0	110,9	79,8	31,1	109,4	79,0	30,3	111,5	79,6	32,0	120,0	86,6	33,4	124,3	86,7	37,6
Държавно управление	224,1	124,6	99,5	230,4	127,0	103,4	228,6	124,7	103,9	223,3	121,4	102,0	224,4	122,6	101,8	220,4	118,1	102,4	219,0	114,3	104,7	222,5	115,1	107,4	224,8	120,0	104,8
Образование	187,5	36,9	150,6	188,2	37,7	150,5	184,8	36,9	147,8	188,5	36,2	152,3	185,6	32,6	153,0	172,8	33,0	139,8	171,6	34,6	136,9	183,0	35,9	147,1	185,8	37,8	148,0
Хуманно здравеопазване и социална работа	153,2	29,6	123,6	145,0	31,1	113,9	153,4	31,8	121,6	163,3	34,1	129,2	162,6	33,6	129,0	161,3	34,3	127,0	164,8	33,6	131,2	163,2	33,7	129,5	166,5	36,1	130,4
Култура, спорт, развлечения	38,9	20,9	18,0	39,3	18,7	20,6	40,4	19,2	21,2	41,7	22,3	19,5	42,7	21,2	21,5	47,8	22,6	25,2	49,4	24,3	25,2	48,4	23,8	24,6	53,0	28,6	24,4
Други дейности	54,3	22,0	32,3	53,0	21,3	31,7	53,6	22,8	30,8	55,9	23,7	32,2	63,6	23,6	39,9	64,5	26,4	38,1	70,5	28,6	41,9	64,2	22,2	42,0	64,8	21,9	42,8

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

( ) - поради малкия обем на извадката данните, оградени в скоби, не са достатъчно точни

Заетите жени преобладават в икономическите дейности - хуманно здравеопазване и социална работа; образование; професионални дейности и научни изследвания; хотелиерство и ресторантьорство; финансови и застрахователни дейности; търговия; операции с недвижими имоти; други дейности. Мъжете преобладаващо са заети в икономическите дейности - селско, горско и рибно стопанство; добивна промишленост; преработваща промишленост; производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване; строителство; транспорт, складиране и пощи; създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения; административни и спомагателни дейности; държавно управление; култура, спорт, развлечения.

Министерството на туризма отбелязва заетостта в подотрасъл „Хотелиерство и ресторантьорство”. „Хотелиерство и ресторантьорство” е един от подотраслите на икономиката, в който са заети повече жени. Съгласно последно публикуваните годишни данни на НСИ броят на заетите жени в подотрасъла през 2019 г. е 111 900, като увеличението спрямо 2018 г. е 8,3%*. Устойчивият ръст на броя на заетите жени в „Хотелиерство и ресторантьорство” през последните години е признак, че развитието на туризма активно допринася за постигането на целта свързана с повишаване на участието на жените в пазара на труда.

Заети лица в „Хотелиерство и ресторантьорство” в България в хил.

	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.
Общо	155,1	158,3	157,8	169,5	168	182,6
Мъже	62,1	63,0	62,8	68,7	64,6	70,7
Жени	93,0	95,3	95,1	100,8	103,3	111,9

Източник: НСИ
**изчислението е на основата на публикуваните изходни данни, които са в хил.*

Статистическите данни за заетите лица **по статус** в заетостта също показват различия по пол.

Заети лица по статус в заетостта и пол (Хиляди)

	2011			2012			2013			2014			2015			2016			2017			2018			2019		
Статус в заетостта	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
Общо	**2965,2**	**1567,1**	**1398,1**	**2934,0**	**1541,7**	**1392,3**	**2934,9**	**1546,9**	**1388,1**	**2981,4**	**1577,1**	**1404,3**	**3031,9**	**1607,5**	**1424,3**	**3016,8**	**1607,6**	**1409,2**	**3150,3**	**1682,6**	**1467,7**	**3152,7**	**1685,3**	**1467,3**	**3233,1**	**1732,1**	**1501,1**
Работодатели	107,6	75,7	31,9	104,5	73,9	30,7	115,1	83,6	31,5	113,5	82,5	31,0	108,3	80,4	27,9	107,3	77,4	29,8	114,8	82,5	32,3	117,2	85,8	31,3	114,7	82,8	31,9
Самостоятелно заети лица	221,3	139,7	81,6	210,9	135,0	75,9	221,6	140,1	81,5	238,1	152,4	85,7	236,8	151,9	84,8	228,3	143,8	84,5	235,3	150,8	84,6	226,6	146,3	80,3	215,3	139,1	76,2
Наети лица	2606,1	1339,5	1266,6	2594,1	1324,4	1269,6	2578,7	1316,5	1262,2	2669,1	1335,9	1273,2	2667,2	1368,5	1298,7	2662,9	1379,6	1283,3	2775,4	1440,4	1335,0	2785,4	1444,3	1341,1	2883,1	1503,4	1379,7
в частни предприятия	1893,7	1036,1	857,6	1872,5	1016,5	856,0	1859,3	1016,4	842,9	1903,6	1046,3	857,3	1968,2	1083,1	885,1	1981,8	1097,7	884,0	2101,8	1166,1	935,7	2113,5	1176,5	937,0	2198,9	1222,9	976,1
в обществени предприятия	712,5	303,4	409,1	721,5	307,9	413,6	719,3	300,0	419,3	705,5	289,6	415,9	699,0	285,3	413,7	681,1	281,8	399,3	673,6	274,2	399,4	671,9	267,8	404,1	684,2	280,5	403,7
Неплатени семейни работници	30,2	12,2	18,0	24,5	8,5	16,0	19,6	6,7	12,8	20,6	6,3	14,3	19,5	6,7	12,9	18,4	6,8	11,6	24,7	9,0	15,7	23,5	8,9	14,6	20,0	6,7	13,3

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

Мъжете преобладават по заетост в групите работодатели, самостоятелно заети, наети лица като цяло (в частни предприятия и в обществени предприятия). Жените преобладават в подгрупата на наетите в обществени предприятия. Жените са почти два пъти повече в сравнение с мъжете сред неплатените семейни работници.

Относителен дял на населението на възраст 30 - 34 навършени години със завършено висше образование (%)

Пол	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Общо	**27,3**	**26,9**	**29,4**	**30,9**	**32,1**	**33,8**	**32,8**	**33,7**	**32,5**
Мъже	20,9	20,5	21,8	23,4	24,8	27,2	25,5	27,0	26,4
Жени	34,2	33,6	37,6	39,0	39,9	41,0	40,5	40,8	39,0

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

Относителен дял на рано напусналите образование и обучение по пол (%)

Пол	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Общо	**11,8**	**12,5**	**12,5**	**12,9**	**13,4**	**13,8**	**12,7**	**12,7**	**13,9**
Мъже	11,2	12,1	12,3	12,8	13,3	13,7	12,0	12,6	14,5
Жени	12,6	13,0	12,7	12,9	13,4	13,9	13,5	12,8	13,3

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

Статистиката сочи, че относителният дял на жените на възраст 30-34 навършени години със завършено висше образование е с 12,6 п.п. повече от този на мъжете, а относителният дял на рано напусналите образование и обучение жени е с 1,2 п.п. по-нисък от този на мъжете. Въпреки това, жените съставляват приблизително 39% от заетите в класа професия „ръководители“ и 27,1% от групата на работодателите.

Държавната политика за хората с увреждания е съществена част от цялостната политика за защита и насърчаване на правата на човека и основните свободи. Хората с увреждания се ползват от особената грижа на държавата и обществото. Заетостта в обичайна работна среда предполага най-бърза социализация на хората с трайни увреждания и същевременно е най-трудно приложима. Мерки за повишаване на участието на жени с увреждания в работния свят са включени в Националния план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2019-2020 г.

Агенцията за хората с увреждания представя следната информация за изпълнението на мерки от своя компетентност, заложени в Националния план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2019-2020 г.

По мярка по т. 8 „Насърчаване на работодатели за осигуряване на равен достъп при наемане на жени и мъже с трайни увреждания в обичайна работна среда по

„Националната програма за заетост на хората с увреждания за осигуряване на достъп, приспособяване и оборудване на работно място, квалификация и преквалификация, съответно обучение за професионално и служебно развитие“, резултатите са следните:

- 30 жени с трайни увреждания са наети от работодатели, които са реализирали проекти, финансирани по Национална програма за заетост на хората с увреждания (чл.44 от Закона за хората с увреждания) за осигуряване на достъп, приспособяване и оборудване на работно място за лица с трайни увреждания на АХУ.
- 24 работодатели са кандидатствали по Национална програма за заетост на хората с увреждания.

По мярка по т. 9 „Насърчаване на работодатели за осигуряване на равен достъп при наемане на жени и мъже с трайни увреждания в специализирана работна среда и центрове за защитена заетост за хора с трайни увреждания по програмите за активни политики на Агенция за хората с увреждания“, резултатите са следните:

- 12 жени с трайни увреждания са наети при разкриване на нови работни места по финансирани проекти за заетост на хората с увреждания в специализирана работна среда (чл.49 от Закона за хората с увреждания).
- 5 жени е множество трайни увреждания са обхванати в дейностите по защитена заетост при финансиран проект за създаване на центрове за защитена заетост за хората с множество трайни увреждания (чл.51 от Закона за хората с увреждания).
- 33 работодатели са кандидатствали с проекти за финансиране на заетост в специализирана и защитена работна среда.

По мярка по т. 10 „Насърчаване на жени с трайни увреждания(предприемачи) за активно участие по програмата за стартиране на самостоятелна стопанска дейност на Агенция за хората с увреждания“, резултатите са следните:

- 9 жени с трайни увреждания са стартирали самостоятелна стопанска дейност, чрез финансирани проекти за започване и развитие на самостоятелна стопанска дейност (чл.46 от Закона за хората с увреждания);
- 34 работодатели са кандидатствали с проекти за финансиране на самостоятелна стопанска дейност.

Не са идентифицирани рискове за неизпълнение на дейностите. Финансовият ресурс е в рамките на бюджета на АХУ за изпълнение на програмите за интеграция на хората е увреждания. През 2019 година независимо от кратките срокове за

Изпълнение на програмите за финансиране на заетост на хората с увреждания, Агенцията за хората с увреждания отчита добри резултати по отношение на равнопоставеността на жените и мъжете. Видно от изложеното по-горе 56 жени с увреждания в това число 5 жени с множество трайни увреждания са включени в заетост под различни форми – в специализирана или защитена работна среда.

Министерствата предприемат действия по компетентност за насърчаване участието на жените и мъжете на пазара на труда и постигане на равна степен на икономическа независимост, като заедно с това прилагат принципа на равнопоставеност и недискриминация по отношение на заетия персонал в централните ведомства и подчинените им структури.

В основната щатна численост на **Министерството на регионалното развитие и благоустройството** заетите щатни бройки са общо 535, от които жените са 414 броя, а мъжете са 121 броя.

Министерство на правосъдието (МП) предоставя информация за структурата на служителите по основно щатно разписание, актуална към 31.12.2019 г.

№	Показател	Общо:	От които жени:	От които мъже:	% на жените
1.	Брой заети по основно щатно разписание към 31.12.2019 г.	236	183	53	77, 54
2.	Брой висши държавни служители към 31.12.2019 г.	15	11	4	73,33
3.	Други ръководни длъжности към 31.12.2019 г.	12	12	0	100
4.	Членове на политическия кабинет към 31.12.2019 г.	7	5	2	71,43
5.	Назначени служители през 2019 г., в т.ч:	25	19	6	76
6.	*назначени служители от конкурси по ЗДСл през 2019 г.*	*9*	*6*	*3*	66,67
7.	*назначени държавни служители с тристранно споразумение и по заместване*	*11*	*8*	*3*	72,73
8.	*назначени служители по трудово правоотношение*	*5*	*5*	*0*	100
9.	Повишени в длъжност държавни служители през 2019 г.	9	6	3	66,67

1. *Забележка: По т. 4 в състава на политическия кабинет се включват съветниците към него, но не се включва ръководителят на звеното за връзки с обществеността.*

МП гарантира равни възможности за жените и мъжете чрез прилагане принципа на равнопоставеност на половете при подбор на служители и израстване в кариерата. Гореизложените данни показват превес на участието на жените в изпълнението на функциите на МП, в т.ч. и относно изпълнението на ръководни функции.

В изпълнение на приоритетна област 1 „Повишаване на участието на жените на пазара на труда и равна степен на икономическа независимост“ **Министерството на земеделието, храните и горите** отбелязва ръст в провеждането на информационни кампании в рамките на Програмата за развитие на селските райони (2014-2020), като следи за недопускане на дискриминация по отношение на пол. По данни на Националната служба за съвети в земеделието, предоставяща консултантски услуги, обучения, актуална информация и техническа помощ на земеделските стопани за осъществяване на ефективно и конкурентно земеделие в Република България, проведените през 2019 г. информационни мероприятия, свързани с Програмата за развитие на селските райони (2014 – 2020 г.) са общо 552 броя. От тях информационно-обучителните събития са 341, а броят на участниците е 7 180. Броят на изготвените информационни материали са 138, а медийните изяви са 73. Информационните кампании целят да привличат все по-голям брой жени и мъже към сектора на селското стопанство, спазвайки принципа на равнопоставеност по отношение на пол.

От съществено значение за развитието на селските райони е разкриването и развитието на нови икономически дейности под формата на нови земеделски стопанства, разнообразяването с неселскостопански дейности, включително предоставянето на услуги за селското и горското стопанство, дейностите, свързани със здравеопазване, социална интеграция, и други неземеделски дейности в селските райони. Разнообразяването с неселскостопански дейности при земеделските стопани и създаването и развитието на неселскостопански малки и средни предприятия в селските райони стимулира предприемачеството сред жените в селските райони. В тази връзка от началото на 2019 г. започна процесът по разглеждане и одобрение на постъпилите в края на 2018 г. проектни предложения по подмярка 6.4.1 “Инвестиции в подкрепа на неземеделски дейности“. Приемът се осъществи в рамките на три процедури: инвестиции, насочени към развитие на занаяти, инвестиции за развитие на услуги във

всички сектори и други неземеделски дейности и инвестиции за производство на продукти, които не са включени в Приложение 1 от Договора за функционирането на европейския съюз, с общ размер на трите процедури от 68 млн. евро.

В доклада от март 2020 г. „Фондове на ЕС в България. Оценка на макроикономическите ефекти от изпълнението на програмите, съфинансирани със средства от ЕС“, публикуван в рубриката „Икономическа политика“, „Анализи и изследвания“ на интернет страницата на **Министерството на финансите (МФ)** https://www.minfin.bg/bg/1168**,** по отношение на Програмата за развитие на селските райони се отбелязва, че с напредване на усвояването на средствата по програмата се очаква ръст на заетостта в резултат от увеличената икономическа дейност, съответно намаляване на безработицата и нарастване на средната работна заплата. Докладът включва оценката на МФ - разработена с инструмента СИБИЛА 2.0 – за въздействието от усвоените до края на 2019 г. средства по линия на Европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ) през програмния период 2014–2020 г.

Дейности за съвместяване на професионалния и личния живот

Съвместяването на професионалния и личния живот оказва въздействие върху заетостта на жените и техните позиции на пазара на труда, доходите им и икономическата независимост. То спомага за балансирано разпределяне на семейните задължения и намаляване на товара, предимно поеман от жените, на неплатения домашен труд и полагане на грижи за деца и други зависими членове на семейството.

Известно е, че заетостта сред жените е по-ниска, когато трябва да се грижат за зависими членове на семейството.

Коефициент на заетост на жените (на 15 - 64 навършени години) с най-малко едно дете под 7 години (%)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Коефициент на заетост на жените (на 15-64 навършени години) с най-малко едно дете под 7 години	53,3	56,0	54,2	55,7	57,6	57,8	58,2	55,8	60

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ

Видно от таблицата, предоставена от НСИ, за 2019 г. коефициентът на заетост на жените (на 15-64 навършени години) с най-малко едно дете под 7 години е 60, т.е. с 6 п.п. по-нисък от коефициента на заетост общо за жените от същата възрастова група, който е 66.

Политиката за съвместяване на професионалния и семейния живот, която провежда българската държава, насърчава услуги за отглеждането на деца или зависими членове на семейството, споделянето на семейните отговорности между мъжете и жените, стимули за наемането на безработни майки и/или с малки деца, включване на жените в различни форми на учене през целия живот, развитието на гъвкави форми на заетост, др. Предприети са промени на националното законодателство за насърчаване на връщането на жените на работа след раждане, улеснение и стимулиране на бащите да взимат отпуски за грижа за малки деца. Изпълняват се също дейности за насърчаване на участието на жените и момичетата в определяните като „мъжки“ специалности, каквито са инженерните, информационните и комуникационни технологии, и др. Провежда се постепенно изравняване на условията за пенсиониране, което се отразява върху изравняване на доходите и намаляване на рисковете от бедност сред жените в напреднала възраст. Такива мерки насърчават заетостта сред жените и включването им на пазара на труда и подпомагат икономическото овластяване на жените.

Управляващият орган на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 (ОПРЧР) **Главна дирекция „Европейски фондове, международни проекти и програми“ в МТСП** обръща внимание, че в рамките на програмата се прилага хоризонталния принцип за равенство между жените и мъжете, с фокус изпълнението на специфични мерки, насърчаващи съвместяването на професионалния с личния и семеен живот. Интегрирането на принципа за равенство на възможностите се подкрепя по време на различни етапи на прилагането на оперативната програма.

За подпомагане съвместяването на професионалния и личния живот, което оказва въздействие върху заетостта на жените и техните позиции на пазара на труда, за поредна година се изпълнява **Операцията „Родители в заетост“ на МТСП** в рамките на ОПРЧР 2014-2020 г. Заложеният финансов ресурс възлиза на 35 млн. лв. от ОПРЧР. Операцията е насочена към осигуряване на по-доброто съвместяване на професионалния с личния живот на родителите с малки деца и предоставяне на заетост на безработни лица, чрез осигуряване на възможности за полагане на грижи за отглеждане на малки деца. Допустимите дейности са:

- Набиране на заявления от родители на дете/деца от 0 до 5-годишна възраст.
- Осигуряване на трудово посредничество на безработни родители с дете/деца.
- Подбор на безработни/неактивни лица за определяне на възможностите им за включване в заетост, свързана с полагане на грижи за деца от 0 до 5-годишна възраст.
- Организиране на срещи с цел одобрение на безработните/неактивните лица от родителите за полагане на грижи за децата им.
- Осигуряване на грижа за децата от 0 до 5 г. на заети и безработни родители.
- Методическа подкрепа във връзка с отглеждането на децата.

Към края на 2019 г. е постигнато следното: Подадени са общо 4853 (от които първи прием - 2 119, втори прием – 858, трети прием – 1876) заявления от родители, които са кандидатствали да им бъде осигурен детегледач. Към 31.12.2019 г. броят на одобрените родители с деца достигна 3740. Подписани са 2846 договора с безработни и неактивни лица, за осигуряване на услугата „детегледач“. Само за 2019 г. броят на включените лица в схемата е 1 640, от тях 1502 са жени. Към края на отчетната година не са констатирани потенциални проблеми за постигането на целите на операцията.

Относно равното разпределение на отговорностите за полагане на грижи, съгласно Кодекса за социалното осигуряване (КСО) осигуреният за общо заболяване и майчинство баща има право на парично обезщетение при раждане на дете за срок до 15 дни от деня на изписване на детето от родилното заведение, а осигуреният за общо заболяване и майчинство осиновител на дете до 5-годишна възраст – за срок до 15 дни от деня на предаване на детето за осиновяване. Също така българското законодателство предоставя възможност отпускът и обезщетението за бременност и раждане след навършване на 6-месечна възраст на детето да бъдат прехвърлени от майката/осиновителката на бащата/осиновителя, или на някой от родителите на майката или бащата, стига обаче те да са осигурени за общо заболяване и майчинство. Със съгласието на майката отпускът за отглеждане на дете до 2-годишна възраст може да се разреши на бащата или на един от родителите на майката или бащата на детето, когато работят по трудово правоотношение, като в случай, че отговарят на условията могат да получават и парично обезщетение за този период.

На ниво ЕС е приета Директива относно равновесието между професионалния и личния живот на родителите и лицата, полагащи грижи. Тя влезе в сила на 1 август 2019 г., като срокът за транспонирането ѝ е три години от датата на влизане в сила – 1 август 2022 г. Специфични цели, които се поставят, са за подобряване на достъпа до схеми за постигане на равновесие между професионалния и личния живот и

увеличаване на използването от страна на мъжете на отпуски по семейни причини и гъвкави схеми на работа. В тази връзка предстои извършване на анализ на съответствието на българското законодателство с изискванията на директивата с оглед изготвяне на предложения за законодателни промени.

По данни на **Националния осигурителен институт** (НОИ), в бюджета на държавното обществено осигуряване ежегодно се планират и разходват средства, които са в подкрепа на мерки свързани с насърчаване на равнопоставеността между жените и мъжете при отглеждането на децата в семейството и осигуряване на финансова подкрепа на родителите и осиновителите на деца до 5-годишна възраст. През 2017 и 2018 г. бяха направени редица законодателни промени в Кодекса за социално осигуряване, в посока разширяване правата на осигурените лица, които са в сила и през 2019 г., като по-важните от тях се отнасят до:

• Разширяване правата на осиновителите-бащи на дете до 5-годишна възраст и осигуряване на равни възможности на бащите и осиновителите да се включат в отглеждането на детето през първите 15 дни от раждането/осиновяването, като им се предостави парично обезщетение за този период;

• Подобряване на баланса при съвместяване на семейния и професионалния живот на майката/осиновителката на дете до 5-годишна възраст чрез осигуряване на възможност за прехвърляне правото на парично обезщетение за отглеждане на детето след навършване на шестмесечната му възраст, на бащата, или на един от нейните родители, съответно неговите родители (бабата или дядото) на основание чл. 50, ал. 7 и чл. 53в, ал.3 от Кодекса за социално осигуряване. В този случай майката има възможност да се върне на работа, а грижата за детето да бъде поета от друг член от семейството и тази грижа да бъде обезпечена с обезщетение от държавното обществено осигуряване;

На осигурените майки и осиновителки на деца до 5-годишна възраст, които се връщат на работа след навършване на 6-месечна възраст на детето се изплаща обезщетение в размер 50 на сто от полагащото се обезщетение за бременност и раждане. Мярката осигурява подкрепа за съчетаването на семейния и професионалния живот на жените и стимулира връщането на работа на майките през първата година след раждането/ осиновяването. По този начин жените не загубват от своята квалификация, вследствие дълго отсъствие от пазара на труда и същевременно им се предоставят финансови средства за подпомагане грижата за детето.

Показатели, характеризиращи паричните обезщетения за бременност, раждане, отглеждане на малко дете до 2 години и при осиновяване на дете до 5-годишна възраст за периода 01.01 – 31.12. 2019 г. по пол

ВИД ОБЕЗЩЕТЕНИЕ	Брой лица	Брой платени обезщетения	Брой платени работни дни	Изплатена сума (хил. лв.)[1]
Парични обезщетения за бременност и раждане - по чл.50, ал.1-5 и чл.51 от КСО				
Жени	85 081	702 207	14 730 709	428 472,8
Мъже	37	173	2 960	136,7
Парични обезщетения за бременност и раждане по чл.50, ал.6 от КСО - 15-дневен	21 936	30 816	356 590	11 151,7

[1] Данните за изплатените суми са от поддържаната от НОИ информационна система за изплащаните обезщетения и помощи по чл. 33, ал. 5, т.7 от КСО към 31.01.2020 г. и не е задължително да съвпадат с информацията за размера на разходите от Касовия отчет за изпълнението на консолидирания бюджет на ДОО за 2019 г.

отпуск при раждане на дете, изплащан на бащите				
Парични обезщетения за бременност и раждане по чл.50, ал.7 от КСО – след навършване на 6-месечна възраст на детето за остатъка до 410 дни				
Жени	3	11	170	4,6
Мъже	342	1 646	31 550	1 768,1
Парични обезщетения за бременност и раждане по чл.50а от КСО - обезщетение при неизползване на отпуска за бременност и раждане				
Жени	919	3 595	86 536	1 635,5
Мъже	2	11	224	2,9
Парични обезщетения за отглеждане на дете до 2 години по чл. 53 от КСО				
Жени	75 309	460 318	8 786 603	160 680,2
Мъже	799	4 469	85 614	1 561,7
Парични обезщетения за отглеждане на дете до 2 години по чл. 54 от КСО - обезщетение при неизползване на допълнителния платен отпуск за отглеждане на дете до 2-годишна възраст				
Жени	16 441	68 316	1 234 135	11 251,9
Мъже	20	67	1 179	10,8
Обезщетения при осиновяване на дете до 5-годишна възраст - по чл.53в от КСО				
Жени	617	3 935	79 784	3 256,0
Мъже	7	45	772	18,2
Парични обезщетения по чл.53г от КСО - обезщетение при неизползване на отпуска при осиновяване				
Жени	80	280	5 145	124,4
Мъже	0	0	0	0

През 2019 г. средномесечният брой на лицата с право на парично обезщетение за безработица е бил 62,9 хил. души, в т.ч. 26,5 хил. мъже и 36,4 хил. жени.

Ангажиментите на **Агенцията за социално подпомагане (АСП)** като отговорна институция, имаща отношение към изпълнението на Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за периода 2016 - 2020 г. и Националния план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2019 - 2020 г., са свързани с изпълнението на дейности за постигане на целите от Барселона относно грижите за децата, като се вземат предвид резултатите към настоящия момент относно баланса между работата и личния живот, и въвеждането на систематичен подход, покриващ например и грижи за други зависими лица. Дейностите са включени в Приоритетна област 1 - "Повишаване на участието на жените на пазара на труда и равна степен на икономическа независимост". Индикатор за измерване степента на изпълнение на тези дейности е броят изплатени еднократни семейни помощи за бременност по реда на Закона за семейни помощи за деца (ЗСПД) (на осигурени и неосигурени майки), които за периода 01.01.2019 г. - 31.12.2019 г, са общо 9 969 бр., от които на осигурени майки са изплатени 642 бр. еднократни помощи и 9 327 бр. на неосигурени. Друг индикатор за измерване на изпълнението е броят на изплатената допълнителна еднократна помощ за раждане на дете с увреждане по реда на чл. 6, ал. 6 от ЗСПД. През периода януари - декември 2019 г. такава е изплатена за 442 деца.

По същество семейните помощи са допълнителна държавна подкрепа за семействата с деца. Те могат да се изплащат в пари или в натура/ като не са обвързани с трудовата заетост на родителите и нямат характер на обезщетения или издръжка.

По реда на ЗСПД се предоставят два вида помощи, като за всеки един от тях е възприет разграничителен критерий, съобразен с предназначението на конкретната семейна помощ - еднократни и месечни.

✓ Еднократни семейни помощи: еднократна помощ при бременност; еднократна помощ при раждане на дете; еднократна помощ при осиновяване на дете; еднократна помощ за отглеждане на близнаци; еднократна помощ за отглеждане на дете от майка (осиновителка) студентка, учаща в редовна форма на обучение; еднократна помощ за ученици, записани в първи клас; еднократна помощ за безплатно пътуване веднъж в годината с железопътния и автобусния транспорт в страната за многодетни майки.

✓ Месечни семейни помощи: месечни помощи за отглеждане на дете до навършване на една година; месечни помощи за отглеждане на дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст; месечни помощи за отглеждане на дете с трайно увреждане; с измененията и допълненията в Закона за семейни помощи за деца (обн. ДВ, бр. 88 от 2018 г.), в сила от 01.01.2019 г., се въвежда нов вид месечна помощ за деца без право на наследствена пенсия от починал родител. Тази помощ има за цел осигуряване на финансова помощ от страна на държавата за децата, които са останали без един или без двамата си родители и не получават наследствена пенсия.

Законът за семейни помощи за деца регламентира правна възможност месечните помощи за отглеждане на дете до завършване на средно образование, месечните помощи за отглеждане на дете до навършване на една година и еднократните помощи за ученици, записани в първи клас, да се предоставят и в натура.

Видно от посоченото по-горе предприети са редица действия за пълноценното участие на жените и мъжете на пазара на труда, насърчаване на равна степен на икономическа независимост, мерки за балансиране на професионалния и личния живот и подпомагане поемането на дял от домашните задължения от мъжа, недопускане на дискриминация по признак „пол“ в заетостта и работното място. Усилията в тази насока ще продължат, защото те водят до по-висок икономически растеж и благоденствие за всички.

Прилагането на принципа за недискриминация по признак „пол“ при упражняване на правото на труд е от съществено значение за насърчаване постигането на фактическа равнопоставеност на жените и мъжете на пазара на труда и на работното място.

Представени са случаи от практиката на **Комисията за защита от дискриминация (КЗД)** по отношение на оплаквания при упражняване правото на труд, решени от Втори специализиран постоянен заседателен състав, вкл. и за нарушаване на принципа на равното заплащане. Равното заплащане е следващ приоритет на Стратегията за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете.

Спецификата на забраната за дискриминацията в сферата на труда се определя от особеностите на инкорпорирането в обективното трудово право на принципа на равенството. Доколкото в него изначално е заложена идеята за защита на правата на работниците и служителите следва да се приеме, че принципът за забрана на дискриминацията при упражняването на правото на труд се изразява в императивното изискване за предоставяне на равни възможности и равни права. Различията в правата и задълженията. ограниченията или предпочитанията по отношение на

работниците/служителите са дискриминационни, когато нямат обективно и разумно основание, не преследват законна цел или се явяват несъразмерни или неадекватни на тази цел.

Анализът на разгледаните през годината преписки разпределени на Втори специализиран постоянен заседателен състав, сочи, че оплакванията свързани с упражняване правото на труд касаят основно заплащането и преминаването към нов начин за определяне на възнаграждението. Подадените оплаквания за дискриминация под формата на тормоз и сексуален тормоз дават ясна индикация, че в повечето случаи трудностите при установяване на нарушение на забраната за дискриминация са: липсата, нежеланието или икономическата зависимост на лица, свидетели на тези проявни форми.

При анализ на данните от броя на образуваните и решени през 2019 г. преписки дават възможност да се приеме, че от общия брой на оплакванията за нарушения на принципа за равен труд и равно заплащане, в последната година, бележат повишаване на общия брой оплаквания, като е трайна тенденцията търсената защита да е по повече от един от защитените по чл. 4, ал. 1 от ЗЗДискр. признаци.

За да бъде уважена дадена претенция за неравно третиране, оплакването следва да бъде основано на защитен от закона признак, като каузалната връзка между защитения признак и неравното третиране е необходим елемент от фактическия състав на пряката дискриминация.

В основата на голям брой жалби за дискриминация, по които са постановени решения през годината от Петчленен разширен заседателен състав за *множествена дискриминация* (на повече от един признак), е включено и оплакването за нарушаване на принципа за равно заплащане за равен труд. установен в националното законодателство с разпоредбата на чл. 14 от ЗЗДискр. Такъв случай е решение Решение № 342/29.05.2019 г., в което е разгледано оплакване за нарушение на принципа на заплащане на равно възнаграждение за равен или равностоен труд **и за осъществена дискриминация по признак „лично положение“ и „пол“.**

През 2019 г. от Петчленен разширен заседателен състав са констатирани нарушения на ЗЗДискр., изразяващи се в тормоз и преследване на работното място по смисъла на §1. т.т. 1, 5, 7 и 8 от ДР на ЗЗДискр. във връзка с чл.4, ал.1 и чл.5 от ЗЗДискр. Юридическото задължение на работодателя е да не допуска извършване на дискриминационни актове спрямо работници и служители при съществуване на трудово или служебно правоотношение. Задължението концентрира в себе си цялата идея за забрана на дискриминация на работника и служителя при динамичното развитие на индивидуалното трудово или служебно правоотношение.

Пример в това отношение може да бъде даден с Решение № 216 от 08.04.2019 г., в което се разглежда оплакване за дискриминация, изразяваща се в упражняване на административен тормоз по признаци „убеждения“, „обществено положение“, „увреждане“ и „имуществено състояние“.

Постановеното Решение по преписка № 216/2019 за преустановяване на установеното нарушение на ЗЗДискр. не е изолиран случай на оплаквания за дискриминация под формата на тормоз.

Пример за позитивна мярка по смисъла на чл. 7, ал. 1, т. 14 от Закона за защита от дискриминация на която се е позовал Петчленен разширен заседателен състав е Решение № 228 от 09.04.2019 г., в което е разгледано оплакване за дискриминация на основата на признаците „пол“, „сексуална ориентация“ и „възраст“ по чл. 4, ал. 1 от ЗЗДискр., относно допускането до участие само на лица от женски пол на възраст от 18 до 35 години в т.нар. „Feminist Boot Camp”, организиран от Фондация „.Х“. За да постанови своето решение съставът е взел предвид, че Законът за равнопоставеност на

жените и мъжете (ЗРЖМ) изрично предвижда, че целта му е „да насърчи постигане на равнопоставеност на жените" (чл. 1, ал. 2). ЗРЖМ предвижда, че държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете се осъществява чрез, inter alia, временни насърчителни мерки (чл. 4, ал. 1, т. 2). Последните по определение целят премахване на пречки за балансирано представителство на жените и мъжете или за равностойно положение (§ 1. т. 6 от ДР. ЗРЖМ). Съгласно ЗРЖМ временните насърчителни мерки се прилагат до постигане на целите им - балансирано представителство, равни възможности и равнопоставеност на жените (чл. 15. ал. 2). Съставът е приел, че ответната страна Фондация „Х“ при организирането на интензивен пет дневен семинар, наречен „Feminist Boot Camp”, не е извършила нарушение на Закона за защита от дискриминация.

Практиката на КЗД относно упражняване на правото на труд и принципа на равното заплащане е представена съвместно, за да не се нарушава цялостта на предоставената информация, а и като преход към следващия приоритет на Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г. – Намаляване на разликите по пол в заплащането и доходите.

Приоритетна област 2: Намаляване на разликите по пол в заплащането и доходите

Действащото законодателство в Република България предвижда еднакво възнаграждение за еднакъв или равностоен труд. Създадени са законови гаранции за недопускане на различия по пол в получаваните възнаграждения за работни места (длъжности или позиции), които изискват еднакво заплащане при еднакъв по сложност и отговорност труд, при едно и също равнище на образование и професионална квалификация и изпълнение.

Според чл. 243, ал. 1 от Кодекса на труда (КТ), отбелязва **Изпълнителна агенция „Главна инспекция на труда“,** жените и мъжете имат право на равно възнаграждение за еднакъв или равностоен труд. Разпоредбата на чл. 243, ал. 2 от КТ изрично въвежда законово изискване принципът за равно заплащане при еднакъв или равностоен труд на мъжа и жената да се прилага по отношение на всички плащания по трудово правоотношение. Съгласно чл. 1, б. „а” от Конвенция № 100, озаглавена „Равно заплащане“, терминът „заплащане” за целите на конвенцията включва обикновената, основната или минималната работна заплата и всички други възнаграждения, плащани пряко или косвено, в брой или в натура от работодателя на трудещия се за неговия труд.

Работодателите следва да прилагат еднакви критерии за оценка на целия персонал, споразуменията за възнагражденията трябва да са разбираеми и прозрачни, а прилаганите критерии следва да отчитат естеството и вида на работата и да не съдържат дискриминационни елементи.

Определянето на възнаграждението на служителите в **Министерството на външните работи** се осъществява на базата на спазването на Закона за държавния бюджет на Република България, Наредбата за заплатите на служителите в държавната администрация и Вътрешните правила за работна заплата утвърдени от Министъра на

външните работи. При определянето на възнаграждението няма диференциация на базата на пол или друг вид дискриминация на базата на този демографски признак.

В **Министерство на отбраната** (МО) се провеждат отраслови съвети при осъществяване сътрудничеството и взаимодействието със синдикалните организации. За 2018 и 2019 г. е подписан Колективен трудов договор, в който няма разлики за жени и мъже в заплащането и доходите. Продължава поддържането на ефективна система за адаптация на освободените от военна служба военнослужещи. Без разлика в заплащането от възможността за квалификационен курс за жени и мъже по програмата са се възползвали 31 военнослужещи - 28 мъже и 4 жени. От дейността на МО за съдействие за устройване на работа са се възползвали 157 военнослужещи.

По данни на **Изпълнителна агенция „Главна инспекция на труда“,** предвид обстоятелството, че трудовите възнаграждения се договарят индивидуално между работниците и служителите и работодателите, често се установява липса на информация относно индивидуализираната система за заплащане, прилагана от работодателя. Това създава предпоставки за увеличаване на различията в заплащането между служителите на сходни нива.

Чл. 2 от Директива 75/117/ЕИО изрично предвижда задължение за държавите членки да въведат в националните си правни системи необходимите мерки, за да дадат възможност на всички работници или служители, които смятат, че са ощетени поради неприлагането на принципа за равностойно заплащане, да предявяват своите претенции по съдебен ред след евентуалното сезиране на други компетентни органи. Такава възможност е гарантирана в българското законодателство със Закона за защита от дискриминация (ЗЗДискр.), като Раздел I на глава II от ЗЗДискр. е посветен на защитата от дискриминация при упражняване на правото на труд. Разпоредбата на чл. 71, ал. 1 от ЗЗДискр предвижда, че извън случаите по раздел I на ЗЗДискр, всяко лице, чиито права по този или по други закони, уреждащи равенство в третирането, са нарушени, може да предяви иск пред районния съд, с който да поиска установяване на нарушението, осъждане на ответника да преустанови нарушението и да възстанови положението преди нарушението, както и да се въздържа в бъдеще от по-нататъшни нарушения или обезщетение за вреди.

Въпреки заложените правни гаранции равното заплащане за един и същи труд все още не е реалност за работещите жени и мъже. Представената по-горе практика на Комисията за защита от дискриминация показва случаи на оплаквания при упражняване на правото на труд и принципа на равното заплащане. Освен че е икономически неефективно, това е и несправедливо от социална гледна точка, тъй като равното заплащане е очевидна предпоставка за равнопоставеното участие на пазара на труда.

Причините за разликата в заплащането на жените и мъжете са комплексни. Една от най-съществената е сегментирания по пол пазар на труда, хоризонтална и вертикална сегрегация по пол.

РАЗЛИКА В ЗАПЛАЩАНЕТО ПО ПОЛ

(проценти)

Икономически дейности	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Общо	**12,2**	**14,0**	**12,7**	**12,9**	**14,2**	**13,2**	**12,7**	**12,5**
Добивна промишленост	16,4	21,2	17,1	16,8	18,0	15,6	15,4	13,3
Преработваща промишленост	25,2	26,4	26,8	25	26,2	24,8	24,7	24,9
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	20,8	15,3	13	14	9,4	13,8	16,8	16,5
Доставяне на води; Канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	6,3	9,5	13	15,8	20,0	19,9	18,4	19,2
Строителство	-8	-6	-8,4	-8,2	-10,7	-13,0	-13,9	-15,3
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	9,6	12,3	11,9	14	15,7	14,4	13,6	13,6
Транспорт, складиране и пощи	14,5	12,3	8,2	4,5	4,2	3,4	2,9	0,3
Хотелиерство и ресторантьорство	11,5	13,2	8,5	11,7	11,8	11,5	11,9	11,3
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	9,4	14,5	17,7	17,9	19,2	19,1	18,1	21,0
Финансови и застрахователни дейности	20,8	25,5	24,9	23,1	22,5	21,9	23,6	25,1
Операции с недвижими имоти	-0,3	8,8	10,5	10,8	10,8	17,0	17,9	16,0
Професионални дейности и научни изследвания	6,4	12,6	14	13,1	9,3	1,1	3,1	4,7
Административни и спомагателни дейности	-15,7	-14,9	-14,5	-27,9	-26,8	-24,6	-24,3	-26,6
Държавно управление	9,5	9,2	3,7	5,2	6,3	4,9	6,7	5,4
Образование	11,3	13,9	12,4	15,6	15,5	11,3	8,2	5,5
Хуманно здравеопазване и социална работа	25,3	29,2	28,5	29,2	31,7	30,2	28,0	27,1
Култура, спорт и развлечения	18,5	18,9	16,1	13,2	7,9	8,4	6,1	4,6
Други дейности	5,2	-0,9	-1,9	3,5	6,6	1,9	4,7	2,8

Източник: НСИ

Традиционно равнището на заплащане е по-ниско във феминизираните икономически дейности на трудов пазар. Разпределението по икономически дейности сочи, че най-големи разлики в средното месечно заплащане по пол има в сектора Хуманно здравеопазване и социалната работа, в който жените преобладават и са наети на по-ниско платена работа – медицински сестри и социални работници.

Министерството на туризма обръща внимание върху разликата в заплащането в подотрасъл „Хотелиерство и ресторантьорство". През последните години подотрасълът „Хотелиерство и ресторантьорство" се отличава с по-ниска разлика в заплащането по пол спрямо средното за страната изчислено на база всички отрасли на икономиката. През 2018 г. разликата в заплащането по пол в подотрасъла Хотелиерство и ресторантьорство е 11,3%., като тя е по-малка спрямо предходните години.

Разлика в заплащането по пол в България – в %

Икономически дейности	**2014 г.**	**2015 г.**	**2016 г.**	**2017 г.**	**2018 г.**
Общо	**12,9**	**14,2**	**13,2**	**12,7**	**12,5**
Хотелиерство и ресторантьорство	11,7	11,8	11,5	11,9	11,3

Източник: НСИ

Разликите в заплащането по пол се отразяват и върху дохода на домакинствата. НСИ предоставя информация за това. Феминизирането на някои икономически дейности, в които възнагражденията са по-ниски, води до неравенства в размера на социално–осигурителните плащания, за което е представена информация по-долу, предоставена от НСИ.

[SI-C8] Относителен дял на работещи бедни (за лица във възрастова група 18-64 г.)
(по заетост на пълно работно време/непълно работно време)

година на провеждане на изследване	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
референтна година на дохода	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Заети								
общо	7,4	7,2	9,3	7,8	11,6	10,0	10,1	9,0
мъже	7,7	8,0	9,8	8,3	13,2	11,3	11,5	9,7
жени	7,1	6,4	8,7	7,2	9,7	8,4	8,6	8,2
разпределение по вид заетост								
пълно работно време	6,6	6,4	8,1	6,7	10,2	8,3	8,6	7,8
непълно работно време	27,9	20,9	27,8	30,3	42,2	35,6	34,4	30,8

[LVHL11] Лица живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност по възрастови групи и пол

възрастови групи	пол	година на провеждане на изследване	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
		референтна година на дохода	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
18-59 години	общо	брой лица в хиляди	473,8	482,1	461,4	440,3	437,4	409,7	331,2	332,8
		% от съвкупността	11,2	11,6	11,2	10,9	11,0	10,5	8,6	8,7
	мъже	брой лица в хиляди	242,4	254,3	242,2	230,7	221,9	220,2	117,6	173,7
		% от съвкупността	11,3	12,0	11,6	11,2	10,9	11,0	9,0	8,9
	жени	брой лица в хиляди	231,4	227,8	219,2	209,6	215,5	189,5	153,5	159,1
		% от съвкупността	11,1	11,1	10,9	10,6	11,1	9,8	8,1	8,5
0-17 години	общо	брой лица в хиляди	202,5	213,2	179,1	166,2	180,8	161,4	125,1	133,5
		% от съвкупността	16,6	18,2	15,2	13,9	15,1	13,3	10,4	11,1
под 60 години	общо	брой лица в хиляди	676,4	695,3	640,5	606,6	618,2	571,1	456,3	466,2
		% от съвкупността	12,4	13,0	12,1	11,6	11,9	11,1	9,0	9,3
	мъже	брой лица в хиляди	345,8	350,4	326,5	313,4	309,1	299,7	240,6	241,6
		% от съвкупността	12,5	12,9	12,1	11,7	11,7	11,4	9,2	9,4
	жени	брой лица в хиляди	330,6	344,9	313,9	293,2	309,2	271,4	215,7	224,6
		% от съвкупността	12,4	13,2	12,1	11,4	12,2	10,8	8,7	9,2

[SI-S1c] Относителен дял на бедните по икономическа активност и по пол (за лица на 18 и повече години)

година на провеждане на изследване		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
референтна година на дохода		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
икономическа активност	пол								
Заети	общо	7,4	7,2	9,2	7,7	11,4	9,9	9,9	8,9
	мъже	7,7	7,9	9,7	8,2	13,0	11,3	11,2	9,6
	жени	7,0	6,4	8,6	7,2	9,6	8,3	8,4	8,1
Не заети	общо	31,3	30,9	29,3	35,0	32,7	37,7	33,8	37,2
	мъже	29,1	29,1	28,7	31,9	30,2	35,0	31,7	35,4
	жени	33,0	32,3	29,7	37,2	34,5	39,6	35,3	38,4
Безработни	общо	48,5	47,6	50,2	53,3	54,6	58,7	56,1	58,9
	мъже	50,5	47,7	52,7	55,5	57,6	62,1	61,4	65,4
	жени	45,9	47,5	46,8	50,4	50,9	53,9	49,6	51,2
Пенсионери	общо	26,2	25,9	21,1	30,0	24,7	32,4	28,5	34,3
	мъже	18,2	19,1	16,6	20,5	16,7	23,5	20,0	26,4
	жени	31,5	30,6	24,2	36,4	30,0	38,4	34,1	39,4
Други неактивни	общо	27,4	25,1	27,7	29,1	32,3	33,8	29,7	29,8
	мъже	25,0	24,6	23,1	26,9	27,8	31,1	28,8	28,7
	жени	28,7	25,4	30,4	30,3	34,6	35,2	30,2	30,4

[SI-P8] Процент от населението живеещо с материални лишения по възраст и пол

година на провеждане на изследване		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
референтна година на дохода		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
възраст	пол								
Общо	общо	44,1	43,0	33,1	34,2	31,9	30,0	20,9	19,9
	мъже	42,9	41,6	31,7	33,0	30,4	28,8	19,4	18,9
	жени	45,3	44,4	34,3	35,3	33,4	31,1	22,3	20,9
0-5 години	общо	45,5	45,9	39,5	33,0	33,3	33,3	17,6	17,4
	мъже	46,5	43,1	37,8	32,9	31,6	31,6	17,0	16,2
	жени	44,5	49,1	41,3	33,0	34,9	34,9	18,2	18,6
6-11 години	общо	47,4	46,4	35,9	38,5	35,1	35,1	17,2	18,8
	мъже	47,5	44,3	33,5	38,5	32,9	32,9	16,3	19,6
	жени	47,2	48,9	38,5	38,4	37,7	37,7	18,1	17,8
12-17 години	общо	46,6	46,4	40,0	39,7	39,4	39,4	22,5	20,4
	мъже	48,4	44,6	40,3	41,3	43,7	43,7	22,2	19,0
	жени	44,8	48,1	39,7	37,9	34,7	34,7	22,8	21,9
0-17 години	общо	46,6	46,3	38,4	37,3	36,1	33,1	19,1	18,9
18-64 години	общо	40,8	39,9	29,5	31,3	29,0	27,0	17,3	17,0
	мъже	40,1	40,1	29,3	31,4	28,7	27,4	17,7	17,6
	жени	41,5	39,7	29,7	31,2	29,3	26,7	16,9	16,4
65 и повече години	общо	53,2	50,7	40,3	40,9	37,5	36,3	32,7	29,1
	мъже	49,2	45,1	35,9	34,4	30,6	29,5	26,5	24,1
	жени	55,9	54,5	43,3	45,3	42,2	40,9	36,9	32,5
Бележка: материални лишения 4 от 9 показателя									

Данните, предоставени от НСИ, показват висок относителен дял на бедните пенсионери, особено жени пенсионери, и на процента от населението на 65 и повече години, живеещо в материални лишения.

Провежданите реформи за модернизиране на пенсионните системи през последните години включват и мерки за намаляване разликите в пенсиите на жените и мъжете, по данни на **Националния осигурителен институт.**

Еднаквите пенсионни възрасти за жените и мъжете са важен елемент за преодоляване на разликата в размерите на пенсиите, която се наблюдава между половете. В Кодекса за социално осигуряване е предвидено изравняването на възрастта за пенсиониране да стане през 2037 г. при достигане на 65-годишна възраст за мъжете и жените. През 2019 г. изискуемата възраст нараства и за двата пола, като за жените увеличението е с 2 месеца спрямо 2018 г., а за мъжете - с 1 месец. Право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1-2 през 2019 г. се придобива при навършване на възраст 61 години и 4 месеца от жените и 64 години и 2 месец от мъжете.

Успоредно с нарастване на възрастта се увеличава и изискващият се осигурителен стаж. През 2019 г. се изискват 2 месеца повече и за двата пола, в следствие на което жените придобиват право на пенсия за осигурителен стаж и възраст при наличие на 35 г. и 8 месеца стаж, а мъжете 38 г. и 8 месеца. Предвидено е нарастване с по 2 месеца годишно до достигане през 2027 г. на 37 години за жените и 40 години за мъжете.

От 1 януари 2019 г. стойността на процента (тежестта) за всяка една година осигурителен стаж (по чл. 70, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване), която се прилага при изчисляване на размерите на новоотпуснатите пенсии се увеличи от 1,169 на 1,2. Това ще се отрази в намаляване разликите между размерите на пенсиите на жените и мъжете в дългосрочен план, и ще има положителен ефект върху адекватността на получаваните пенсии от жени.

Средният основен месечен размер на пенсиите за 2019 г. е 343,23 лв., като за мъжете стойността му е 423,04 лв., а за жените 286,47 лв., или средният основен месечен размер на пенсиите на жените е със 136,57 лв. по-нисък от този на мъжете.

Средните основни месечни размери на пенсиите по видове и по пол през 2019 г. са както следва:

1. Пенсии за осигурителен стаж и възраст - общо[2]	**361,72 лв.**
Жени	305,17 лв.
Мъже	454,87 лв.
2. Пенсии за инвалидност поради общо заболяване - общо[3]	**243,25 лв.**
Жени	228,61 лв.
Мъже	263,70 лв.
3. Пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест - общо	**255,25 лв.**
Жени	232,54 лв.
Мъже	275,52 лв.

През 2019 г. средният размер на изплатената пенсия за осигурителен стаж и възраст е 407,13 лв. (мъже – 480,17 лв. и жени – 362,79 лв.).

Средният осигурителен доход през 2019 г. е в размер на 986,52 лв., като за мъжете размерът му е 1 033,61 лв., а за жените – 936,68 лв., или разликата е 10,3 % в полза на мъжете.

Брутният коефициент на заместване на дохода от пенсия за осигурителен стаж и възраст, през 2019 г. е 41,3%. Стойностите на коефициента по пол са съответно: мъже – 46,5% и жени – 38,7%.

Разликата в размера на пенсиите по пол е един от проблемите, пред които са изправени всички държави членки на ЕС. По данни на ЕВРОСТАТ за 2016 г. средната разлика в размера на пенсиите на ниво ЕС е била 37.2%, като за България е 27.4%. В Доклада за адекватността на пенсиите от 2018 г. са посочени редица причини за това, като някои от най-основните са разликата в заплащането (жените имат по-ниски доходи от труд), недостатъчно покритие (жените имат по-малък достъп до пенсионната система), прекъсванията на професионалната дейност (жените прекарват повече време полагайки грижа за своите деца и близки) и др.

В заключение в доклада се посочва, че е необходимо да се предприемат допълнителни мерки за премахване на тази разлики, като се въведат политики за равни възможности, насочени към жените и мъжете в трудоспособна възраст, например чрез насърчаване на равновесието между професионалния и личния живот и равно разпределение на отговорностите за полагане на грижи, и като се обърне внимание на въпросите, свързани с участието на жените на пазара на труда, интензивността на работата и прекъсването на професионалната дейност. Необходимо е пенсионните политики да предвиждат адекватна защита при прекъсвания на работата с цел полагане на грижи.

В тази връзка отбелязваме, че съгласно българското законодателство след 1967 г. на неработещите майки при раждане на дете се зачитат определени периоди за осигурителен стаж.

За осигурителен стаж се зачита и времето след 1 януари 1996 г., през което родител или осиновител на дете с трайно увреждане е полагал постоянни грижи за него до навършване на 16-годишна възраст, поради което не е работил по трудово или служебно правоотношение и не е бил осигурен.

Също така, от 2001 г. е предвидена възможност за зачитане на осигурителен стаж при пенсиониране на времето, през което са полагани грижи за лица с определена

[2] Не са включени пенсиите за стаж и възраст по отменени закони, както и пенсиите от фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“

[3] Не са включени пенсиите по отменени закони

чужда помощ, от техните съпруг (съпруга), родител (осиновител). Осигурителният стаж се зачита, при условие че за това време лицата не са били осигурени или не са получавали пенсия. При пенсиониране за периода, който се зачита за осигурителен стаж, се внасят осигурителни вноски в размера за фонд „Пенсии“ върху минималната работна заплата към датата на отпускането на пенсия, които са за сметка на държавния бюджет.

С промени в Кодекса за социално осигуряване през 2015 г. е въведена възможност на по-широк кръг лица, полагащи грижи за хора с увреждане да бъде зачетен осигурителен стаж на това основание. Освен родител (осиновител) и съпруг (съпруга) в кръга на правоимащите бяха включени и родителите на майката или бащата на лицето с увреждане.

Важно е да се отбележи, че по този начин се гарантира възможността за посочените по-горе лица, които не са били в състояние да работят и да се осигуряват поради това, че през определен период от време са се грижили за свои близки, нуждаещи се постоянно от чужда помощ, да не бъдат лишени от осигурителен стаж с оглед преценяване правото и определянето на размера на пенсията. В повечето случаи полагащите грижа лица са жени, като това покритие на периодите, през които те не са извършвали трудова дейност, смекчава разликата между половете в участието на пазара на труда.

От гледна точка на придобиването на пенсионни права в българското законодателство е създадена възможност за ограничаване на неблагоприятните последици от прекъсването на професионалната дейност, като за осигурителен стаж без да се правят осигурителни вноски на работещите майки се зачита времето: на неплатен и платен отпуск за отглеждане на дете; на платените и неплатените отпуски за временна неработоспособност, за отпуск за бременност и раждане и при осиновяване на дете до 5-годишна възраст.

В сила от 1 юни 2017 г. са разпоредби, които насърчават по-ранното завръщане на майките към професионалния живот. Работничката или служителката, която отговаря на условията за получаване на парично обезщетение при ползване на отпуск поради бременност и раждане, има право на парично обезщетение в размер 50 на сто от полагащото се обезщетение, когато след изтичането на периодите след раждането, които се разрешават с актове на здравните органи, не ползва отпуск за бременност и раждане или ако ползва такъв отпуск, прекъсне неговото ползване. Кодекса на труда и Кодекса за социално осигуряване предвиждат също, майката (осиновителката), която е осигурена за общо заболяване и майчинство и е имала право на обезщетение за отглеждане на малко дете до 2-годишна възраст, да има право на парично обезщетение в размер 50 на сто от това обезщетение, ако не ползва допълнителния платен отпуск за отглеждане на малко дете или прекъсне неговото ползване. Същите права ползват и самоосигуряващи се лица, които се осигуряват за общо заболяване и майчинство.

Друга причина за разликата в размерите на пенсиите се дължи и на това, че възрастта на пенсиониране на жените в България традиционно е по-ниска от тази на мъжете. В тази връзка отбелязваме, че съгласно приетата през 2015 г. пенсионна реформа в България, всяка година възрастта за пенсиониране на жените се повишава плавно, като през 2037 г. възрастта за пенсиониране на мъжете и жените, работещи при условията на най-масовата трета категория труд, ще се изравни на 65 г. През 2019 г. и 2020 г. продължи плавното покачване на възрастта и изискуемия осигурителен стаж за придобиване право на пенсия за тези лица.

С премахването на практика на разликата в заплащането се насърчава по-активното участие на пазара на труда. По този начин пазарът на труда ще привлича

повече умения и таланти. Затова трябва да продължим да подобряваме законодателство, политики и практики за гарантиране правото на труд и равното заплащане на жените и мъжете. В резултат от провежданите мерки за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете разликата в заплащането по пол в България намалява през последните четири години от 15,4% през 2015 г. на 14,4% през 2016 г., 13,6% през 2017 г. и на 13,5% през 2018 г., при 15,7% средно за ЕС през 2018 г., по данни на Евростат.

Приоритетна област 3: Насърчаване на равенство между жените и мъжете в процесите на вземане на решения

Балансираното участие на жените и мъжете във вземането на решения дава възможност за използване на талантите и отчитане гледните точки на всички. Участието на ръководни позиции влияе и върху преодоляване на разликите в заплащането на жените и мъжете.

Държавните институции прилагат еднакъв подход към мъжете и жените, който спазва принципа на равнопоставеност, като при избор на служител за определена позиция водещи са професионалните и делови качества на кандидата.

Равните възможности за участие на жените и мъжете в процесите на вземане на решения в системата на **Министерството на околната среда и водите** (МОСВ) се гарантират чрез подбора на управленския състав и се отчитат по показател брой служители на ръководни позиции, по който данните за 2019 г. са, както следва:

- кабинет - 4 жени и 3-ма мъже;
- главен секретар - една жена;
- директори на дирекции в централната администрация - 15 жени и 4-ма мъже;
- директори на второстепенните разпоредители с бюджет - 11 жени и 13 мъже.
- общо за системата на МОСВ на позиции, отговорни за вземането на решения в сектор околна среда, са 31 жени и 20 мъже.

Министерството на икономиката (МИ) отбелязва, че 27 % е делът на жените в органите за управление на търговските дружества с над 50% държавно участие в капитала от системата на МИ, към септември 2019 г.

Министерството на външните работи (МВнР) предоставя следните статистически данни:

- Брой жени и мъже в Централно управление на МВнР, както и в дипломатическите/консулските представителства на Република България.

	Жени	**Мъже**
Централно управление	335	236
Задгранични представителства	296	377

- Брой на жените на ръководни постове, които участват в процеса на взимане на решения (брой жени/и съотношение жени-мъже началници на отдели, директори, ръководители на задгранични представителства:

Длъжност	**Жени**	**Мъже**
Началник на отдел	58	23
Директор на дирекция	13	12
Ръководител на Задгранично представителство	23	64

- Брой номинирани жени и мъже на различни длъжности в международните и регионалните организации (за целите, поставени в доклада, следва да се отчете, че предоставените данни за 2019 г., не обхващат всички международни и регионални организации):

На национално ниво - ЕС:

Номинации към ЕК – жени 28/ мъже 48

Други структури на ЕС – жени 4 / мъже 3

Номинации на ниво ведомство - ЕС:

ЕСВД – жени 24/ мъже 16

Други структури на ЕС – жени 0 / мъже 1

Номинации на ниво ведомство - ЕС:

Номинации към Мисии на ЕС по линия на ОПСО – жени 0/ мъже 1

На национално ниво - ЕС:

Номинации към Мисии на ЕС по линия на ОПСО – жени 12/ мъже 90

На национално ниво - ЕС:

Номинирани български експерти, кандидатстващи в лично качество за позиции, за които е необходима национална подкрепа (от МВнР) в Мисии на ЕС за наблюдение на избори - жени 21/ мъже 26

На национално ниво - ОССЕ:

Номинирани български експерти, кандидатстващи в лично качество за позиции, за които е необходима национална подкрепа (от МВнР) в полевите мисии на ОССЕ - жени 24/ мъже 88.

Министерството на регионалното развитие и благоустройството (МРРБ) съобщава за разпределение на ръководните длъжности: Ръководните длъжности, които се заемат от жени са общо 49 броя, от които висши ръководни длъжности /главен секретар, главен директор, директор и ръководител Инспекторат/ са 13 броя, а останалите ръководни длъжности /началник на отдел и началник на сектор/ са заети от 36 броя жени. Ръководните длъжности, които се заемат от мъже са общо 19 броя, от които висши ръководни длъжности са 5 броя, а останалите ръководни длъжности са 14 броя.

Министерство на отбраната (МО) съвместно със структурите на Българската армия и Сдружение на жените военнослужещи (СЖВ) всяка година обобщават база данни за нуждите на Комитета на НАТО по равнопоставеността на жените и мъжете. Рационалният доклад се предоставя на НАТО за анализ и след обобщаване на националните доклади от всички държави-членки на Алианса се публикува на официалната web-страница на НАТО. В доклада на НАТО, на доброволен принцип, се включват и държави-партньори на организацията. Същата информация се публикува и на официалната web-страница на МО. В допълнение, МО предоставя обобщена информация от системата на отбраната за нуждите на държавни ведомства при подготовка на международни и национални доклади свързани с жените, мира и сигурността и равнопоставеността на жените и мъжете. В годишните анализи на МО се проследяват тенденциите на развитие през изминалата година с ясни и точни показатели за военнослужещи и цивилни служители, данни за жени и мъже в различните нива на управление и командване и др.

През 2019 година **Министерството на земеделието, храните и горите** (МЗХГ) продължава да развива политиката за равнопоставеност на жените и мъжете и

недопускане на дискриминация по признак пол. Един от показателите за това е съотношението на жените и мъжете – висши държавни служители в МЗХГ. Към 31.12.2019 г. броят на мъжете на ръководни длъжности в МЗХГ е 11, а на жените – 15. Прави впечатление, че броят на жените на ръководни позиции в Министерство на земеделието ежегодно се увеличава.

Националният статистически институт (НСИ) предоставя данни за относителния дял на заеманите от жените места в националния и местните парламенти по години, както и данни за относителния дял на жените на управленски позиции за България в сравнителен план със средното за ЕС. Данните показват и напредъка в изпълнението на посочената Цел 5 по отношение на равенството между половете от Целите и Дневния ред на ООН за устойчиво развитие 2030 г.

Цел: 05. Постигане на равенство между половете и осигуряване на възможности за всички жени и момичета.									
Подцел: 5.5 Гарантиране на пълноценно и ефективно участие на жените и равни възможности за лидерство на всички равнища на вземане на решения в политическия, икономическия и обществения живот.									
Наименование на индикатора	Справка	Разрез	Мерна единица	2016	2017	2018	2019	Източник	Бележки
5.5.1 Относителен дял на местата заемани от жени в (а) националният парламент и (б) в местните парламенти	Относителен дял на депутатските места заемани от жени	България	%	19,17	26,05	25,42	26,67	НСИ	Данните са към 31 декември на референтната година
5.5.1 Относителен дял на местата заемани от жени в (а) националният парламент и (б) в местните парламенти	Относителен дял на местата в общинските съвети заемани от жени	България	%				27,15	НСИ	Данните са от последните проведени в страната избори (27.10.2019 г.) за общински съветници и кметове на населени места.
5.5.2 Относителен дял на жените на управленски позиции	Относителен дял на заеманите от жени позиции като членове от висш орган за вземане на решения (Членове на борда)	ЕС28	% от позициите	23,90	25,30	26,70	27,80	Европейският институт за равенство между половете	
5.5.2 Относителен дял на жените на управленски	Относителен дял на заеманите от жени позиции като членове	България	% от позициите	15,30	17,10	14,50	14,30	Европейският институт за равенство между половете	

позиции	от висш орган за вземане на решения (Членове на борда)								
5.5.2 Относителен дял на жените на управленски позиции	Относителен дял на заеманите от жени позиции като членове от висш орган за вземане на решения (Ръководители)	ЕС28	% от позициите	14,90	15,80	16,60	17,60	Европейският институт за равенство между половете	
5.5.2 Относителен дял на жените на управленски позиции	Относителен дял на заеманите от жени позиции като членове от висш орган за вземане на решения (Ръководители)	Бълга-рия	% от позициите	26,10	22,00	26,50	26,90	Европейският институт за равенство между половете	

Източник: НСИ

Данните потвърждават доброто представяне на България в област „Власт“, отчетено от Индекса за равнопоставеност на жените и мъжете за 2019 г., на Европейския институт за равенство между половете.

Насърчаване на балансирано участие на жените и мъжете във вземането на решения следва да продължи с цел мобилизиране на потенциала и талантите на всички, подпомагане на реализацията им във всички сфери на живота.

Приоритетна област 4: Борба с насилието, основано на пола и защита и подкрепа за жертвите

Държавната политика в областта на борбата с насилието е многосекторна, обединява усилията и действията на заинтересованите страни - национални и местни институции, неправителствени организации, социални партньори и др. Изразява се в комплексни мерки по превенция, наказателно преследване на извършителите, законова и институционална подкрепа, социална защита и предоставяне на специализирани услуги, възстановяване и реинтеграция на жертвите, обучение и квалификация на ангажираните с проблема професионалисти от различни области, повишаване на информацията и чувствителността на обществото и др.

Представената информация от компетентност на различни институции и организации, показва напредъка в заложените и други мерки за противодействие на домашното насилие и различни форми на насилието срещу жени, момичета, деца, бежанци и мигранти, които мерки най-често се изпълняват в тясно сътрудничество между институциите, социалните партньори и гражданското общество.

Министерството на правосъдието (МП) предоставя информация за предприети редица мерки в областта на превенция и борбата с насилието.

1. Законодателни мерки:

1.1. През 2019 г. МП разработи ефективни мерки, за да приведе в значителна степен българското законодателство в областта на противодействието на домашното насилие в съответствие с международното законодателство. Криминализирани бяха всички форми на домашното насилие, като по този начин се гарантира адекватна и всеобхватна наказателно-правна защита от всякакви актове на насилие над жени, вкл. домашно насилие. Предприети бяха мерки в преследването и наказването на извършителите, защитата и обезщетяването на жертвите.

Със Закона за изменение и допълнение на Наказателния кодекс (ЗИД на НК), обн. ДВ, бр.16/22.02.2019 г. се криминализираха всички форми на домашно насилие, като основните изменения са в следните насоки:

✓ въведе се дефиниция за случаите, в които престъплението е извършено "в условията на домашно насилие", като съгласно новата т. 31 от чл. 93 от НК това са случаите на системно упражняване на физическо, сексуално или психическо насилие, поставяне в икономическа зависимост, принудително ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права на съпруг, бивш съпруг, низходящи или възходящи, лице с което живеят или е живяло в едно домакинство;

✓ допълниха се квалифицирани състави, като се въведе по-тежка наказателна отговорност на убийството и телесните повреди с цел инкриминиране на всички форми на домашно насилие, които ескалират до посегателство срещу живота или здравето на лицата;

✓ домашното насилие се въздигна като квалифициращ признак в системата на редица престъпни посегателства – отвличането, противозаконното лишаване от свобода, принудата, заканата с престъпление;

✓ с новоприетия чл. 144а от НК се въздигнаха в престъпление всички форми на системно следене на другиго с цел да се възбуди у преследваното лице основателен страх за безопасността му или тази на негови близки. Като „следене“ НК определя всяко поведение със заплашителен характер, което може да се изразява в преследване, показване на друго лице, че е наблюдавано или навлизане в нежелана комуникация чрез всички възможни средства.

✓ посредством изменение на особената разпоредба на чл. 161, ал. 1 и 2 от НК се предвиди, че за средна телесна повреда причинена на възходящ, низходящ, съпруг, брат или сестра, наказателното производство ще бъде от общ характер, като ще се възбужда по тъжба на пострадалия до прокурора и няма да може да се прекратява след това по негово искане.

✓ въведоха се и по-високи санкции при неизпълнение на съдебно решение или на заповед за защита от домашно насилие. С новоприетата разпоредба на ал. 4 на чл. 296 от НК се въведе по-тежка наказателна отговорност при повторност на деянието, свързано с осуетяването на изпълнението на съдебното решение и неизпълнение на заповед за защита от домашно насилие и Европейска заповед за защита. Това гарантира, че всички актове на насилие, основани на пола и домашното насилие, вкл насилието в семейната сфера, се считат за нарушения на основните права на жени.

1.2. Като следваща поредна стъпка, която надгражда съществуващата уредба в областта на противодействието на домашното насилие, следва да се отбележи, че в момента в МП работна група изготвя проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за защита от домашно насилие. Целта е усъвършенстване на законодателството в областта на защита от домашното насилие и социалната подкрепа на пострадалите и синхронизирането му с европейските законодателни практики и изпълнение на Раздел V от Националната програма за превенция и защита от домашното насилие за 2019 г., законодателна мярка 30. Предвиждат се съществени промени - регламентация на нова глава, уреждаща превенцията в областта на противодействието на домашното насилие,

механизъм за осъществяване на координиран подход и сътрудничество между различните компетентни органи, специализирани услуги, създаване на Централен регистър на делата, както и съответни изменения и допълнения в свързани закони.

2.Институционална подкрепа:

2.1. Съгласно чл.6, ал.7 от Закона за защита от домашното насилие (ЗЗДН), ежегодно със Закона за държавния бюджет на Република България за всяка година по бюджета на МП се определят средства за финансиране на проекти на юридически лица с нестопанска цел, които отговарят на изискванията, определени в закона и при условие, че те осъществяват дейности по този закон, за разработване и изпълнение на:

1. програми за превенция и защита от домашно насилие, които се отнасят до:

а) подготовка и одобряване на програми в учебни заведения;

б) програми за работа с органите на съдебната власт и с органите на Министерството на вътрешните работи;

в) мониторинг на прилагането на закона;

г) провеждане на семинари и конференции;

д) издания и публикации;

2. програми за предоставяне на помощ на лица, пострадали от домашно насилие, които включват:

а) социологическо, психологическо и правно консултиране и помощ от специалисти;

б) насочване към други необходими специалисти и интердисциплинарни консултации, както и към социални услуги за лица, пострадали от домашно насилие;

3 обучение на лицата, които извършват защитата по закона;

4. специализирани програми посещавани от лица, които са извършили домашно насилие, и които включват социални и психологически консултации.

Глава трета от Правилника за прилагане на Закона за защита от домашното насилие урежда процедурата по финансиране на програмите и обучението по чл. 6, ал. 7 от закона. Според правилника, министърът на правосъдието или упълномощено от него длъжностно лице обявява конкурс за финансиране на проекти на програмите и обучението по чл. 6, ал. 7 от Закона за защита от домашното насилие всяка година до 31 март.

На основание Националната програма за превенция и защита от домашно насилие за 2019 г., приета с Решение № 5/10.01.2019 г. на Министерския съвет, през месец януари 2018 г. по реда на Закона за обществените поръчки е финансирана и Национална телефонна линия за пострадали от домашно насилие – 0800 1 8676 или 02/981 76 86, която се поддържа от Фондация „Асоциация Анимус“. Договорът за финансиране е с рег. № 93-00-25/31.01.2019 г., сключен между Министерство на правосъдието и Фондация „Асоциация Анимус“. Срокът на договора е едногодишен и влиза в сила от 15.02.2019 година.

Според Насоките за кандидатстване с проекти по чл. 6, ал. 7 от ЗЗДН за 2019 г., които са съобразени с Националната програма за превенция и защита от домашно насилие за 2019 г., приоритетните цели на финансиране са:

1. Осигуряване на защита, възстановяване и реинтеграция на пострадалите от домашно насилие, чрез своевременно предоставяне на качествени услуги;

2. Осигуряване на услуги за работа с извършителите на домашно насилие, с оглед предотвратяване на рецидиви на домашно насилие;

3. Подобряване на политиките по превенция и защита от домашното насилие, чрез извършване на мониторинг и анализ по прилагането на Закона за защита от домашно насилие, за периода 2015 – 2018 година.

Предвид определените цели са финансирани следните дейности:

1. Програми за предоставяне на помощ на лица, пострадали от домашно насилие: социално, психологическо и правно консултиране – чл. 6, ал. 7, т. 2, б. „а“ от ЗЗДН;

2. Специализирани програми за лица, извършители на домашно насилие: социално и психологическо консултиране – чл. 6, ал. 7, т. 4 от ЗЗДН;

3. Мониторинг на прилагането на закона в петте апелативни съдебни района в страната – чл. 6, ал. 7, т. 1, б. „в“ от ЗЗДН.

В конкурсната процедура по реда на глава трета от ППЗЗДН за 2019 г. са одобрени 11 проектни предложения, съответстващи на целите на финансирането за 2019 г., които са на:

- ✓ Фондация „Център Надя“;
- ✓ Сдружение „Асоциация Деметра“;
- ✓ Сдружение „Асоциация Ная“;
- ✓ Фондация „Фонд за превенция на престъпността – ИГА“;
- ✓ Фондация „П.У.Л.С.“;
- ✓ Сдружение „Център за съзидателно правосъдие“;
- ✓ Сдружение с нестопанска цел “Младежки форум 2001-Разград”
- ✓ Фондация „Х&Д Джендър Перспективи“
- ✓ Сдружение „Алианс за защита срещу насилие, основано на пола“
- ✓ Фондация „Джендър алтернативи“
- ✓ Фондация „Център Надя“ – Клон Русе.

Договорите за финансиране са с продължителност 6 месеца и са сключени на 21.05.2019 г. Общата сума на финансираните проекти в размер на около 440 000 лева.

2.2. Програма „Правосъдие“ на Норвежкия финансов механизъм (НФМ) 2014-2021:

В изпълнение на сключеното на 5 юли 2018 г. Споразумение за изпълнение на програма „Правосъдие“ между Националното координационно звено (дирекция „Централно координационно звено“ в администрацията на Министерския съвет) и Министерството на правосъдието, в качеството на Програмен оператор е предвидено специално условие по отношение на домашното насилие и насилието, основано на полов признак, включително чрез провеждането на обучения. В тази връзка е заложен Резултат 4 „Повишаване на капацитета на българските институции в областта на домашното насилие и насилието основано на полов признак“ от програмна област 21 „Ефективност и ефикасност на съдебната система, укрепване на върховенството на закона“, където са предвидени два предварително дефинирани проекти, както и малка грантова схема (МГС) за финансиране на проектни предложения на неправителствени организации.

Предварително дефиниран проект № 7 „Превенция и противодействие на насилието срещу жени и домашното насилие“ с бенефициент Националният институт на правосъдието (НИП) и бюджет 250 000 евро има за цел укрепването на капацитета на българските власти, в частност професионалистите в сектор правосъдие, за спазване на институционалните практики и европейските стандарти в областта на домашното насилие и насилието, основано на полов признак. Проектът ще осигури повишена компетентност и по-добро сътрудничество между съответните органи. Предвиждат се дейности по изграждане на капацитет чрез разработване на учебни материали, обучения и разработване на ръководство за управление на делата в съответната област за магистрати, както и оценка на пилотния координационен механизъм за сътрудничество, планиран в програмата.

Предварително дефиниран проект № 9 „Подобряване на достъпа до правосъдие на лица под прага на бедност със специален фокус върху жени, деца и ромската общност“ с бенефициент Националното бюро за правна помощ (НБПП), в партньорство с Норвежката съдебна администрация и бюджет 750 000 евро има за цел да подобри достъпа до правосъдие за гражданите на България, които живеят под прага на бедността. Специално внимание се обръща на три основни целеви групи: жертви на домашно насилие и насилие, основано на полов признак, деца в риск и ромски общности, особено в отдалечени и изолирани селски райони. Проектът включва дейности по осигуряване на достъп до правна помощ за уязвими групи чрез разработване на механизъм за сътрудничество на местно равнище в отговор на домашното насилие и насилието, основано на полов признак, както и създаване на мобилни звена за правна помощ. Предвижда се и укрепване на капацитета за предоставяне на качествени услуги на уязвими групи в България чрез повишаване на осведомеността относно наличието и достъпността на безплатна правна помощ.

През 2019 г. беше извършена оценка от външен изпълнител на деветте предварително дефинирани проекта по програма „Правосъдие“. Двата проекта са одобрени за финансиране и предстои подписването на договори за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ. Доклад от извършената оценка е предаден на ръководителя на Програмния оператор на 27 декември 2019 г.

Комисията за защита от дискриминация (КЗД) предоставя информация от своята практика, като пояснява следното: В приоритетна област 4 Борба с насилието, основано на пола и защита и подкрепа за жертвите е използвано понятието насилие, но с оглед правомощията на Комисията за защита от дискриминация и за прецизност при използване на понятията следва да се уточни, че КЗД може да установи дискриминация, дискриминация под формата на тормоз и сексуален тормоз.

В закона за Защита от дискриминация е дадена легална дефиниция на понятието тормоз и на понятието „сексуален тормоз“. Съгласно разпоредбата на чл. 5 от ЗЗДискр. тормозът се счита за дискриминация, т.е приравнен на дискриминация, представлява форма на дискриминация[4]. През 2019 г. са разгледани 3 производства за защита от дискриминация, в които са налице оплаквания за сексуален тормоз.

Една от основните политики в **Министерство на отбраната** (МО) е нулева толерантност към прояви на насилие във всичките му форми. Разкрита е и продължава да функционира гореща телефонна линия за сигнали, жалби и оплаквания от структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия. На официалната web-страница на МО, рубрика на български и английски език „Равнопоставеност”/„Gender” са посочени телефони и електронна поща за приемане на съответните сигнали, жалби или оплаквания. Военнослужещите и служителите в МО, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и във въоръжените сили могат да се обърнат към Служба „Военна полиция“ или към Главния инспектор на Министерство на отбраната за неразрешен от началниците/командирите им проблемен въпрос, за неспазване на международното и българско законодателство, осъществено насилие на работното място, нерегламентирани прояви и др.

[4] Чл, 5 от ЗЗДискр. Тормозът на основа на признаците по чл. 4. ал. 1, сексуалният тормоз, подбуждането към дискриминация, преследването и расовата сегрегация. както и изграждането и поддържането на архитектурна среда, която затруднява достъпа на лица с увреждания до публични места, се смятат за дискриминация.

През 2019 г. **Министерството на труда и социалната политика (МТСП**) в партньорство с **Агенцията за социално подпомагане (АСП)** продължи изпълнението на проект „Заедно срещу насилието“, по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г., приоритетна ос № 3 “Модернизация на институциите в сферата на социалното включване, здравеопазването, равните възможности и недискриминацията и условията на труд“. Информация за постигнатото по проекта през 2019 г. е изложена във втората част на този доклад. На интернет страницата на МТСП, в раздел „Равни възможности“ е публикувана информация за проведените през 2019 г. публични събития по проекта. А те са 10 надграждащи обучения за подобряване на капацитета на 342 специалисти, работещи по случаи на насилие, 2 национални конференции и 6 кампании с общо 280 участници, с цел повишаване на информираността и чувствителността относно различните форми на насилие, както и провокиране на широката общественост и институциите да разпознават насилието като нарушаване правата на човека, да говорят за него и да обединят усилия за неговото ограничаване. Продължителността на проекта е до края на 2020 г. Очаква се проектът да допринесе за усъвършенстване на социалните услуги, за подобряване на информираността и експертизата на служители, участващи в приема, производството, социалната и психологическата грижа за жертвите от насилие, повишаване на информираността за разпознаване на насилието и ролята на институциите в борбата срещу него и на ефективността на работата на институциите.

Важна роля за осигуряване на подкрепа на лицата, пострадали от домашно насилие имат социалните услуги, които предлагат защита на жени-жертви на насилие, включително и домашно насилие и на техните деца. Тези услуги включват Кризисен център, Звено „Майка и бебе”, Център за обществена подкрепа и др. и се предоставят в общността, като редът и условията за разкриването, предоставянето и ползването им са регламентирани в Закона за социално подпомагане и правилника за неговото прилагане.

„Кризисен център“ е комплекс от социални услуги за деца и/или лица, пострадали от насилие, трафик или друга форма на експлоатация, които се предоставят за срок до 6 месеца и са насочени към оказване на индивидуална подкрепа, задоволяване на ежедневните потребности и правно консултиране на потребителите или социално-психологическа помощ, когато се налага незабавна намеса, включително чрез мобилни екипи за кризисна интервенция. Към настоящия момент Кризисни центрове за лица са разкрити в областите Варна, Перник, Пловдив, Русе, Стара Загора и Хасково (за жени и деца, претърпели насилие), а Кризисни центрове за деца – в областите Благоевград, Бургас, Варна, Велико Търново, Видин, Монтана, Пазарджик, Перник, Плевен, Пловдив, Силистра, София град, София област и Шумен.

Към края на м. декември 2019 г. като делегирани от държавата дейности на територията на страната функционират 19 Кризисни центъра за деца, с общ капацитет 196 места, от които заети са 116 места и 6 Кризисни центъра за лица, с общ капацитет 64 места, от които заети са 37 места.

Звено „Майка и бебе” предоставя временно настаняване до 6 месеца на бременни жени и майки в риск да изоставят децата си, насърчава родителската привързаност, подпомага младите майки чрез социално, психологическо и юридическо консултиране и подкрепа. Въпреки че услугата е насочена основно към бременни жени и майки в риск да изоставят децата си, част от потребителите на социалната услуга са и бременни жени и майки с деца, станали жертви на домашно насилие. Към края на м. декември 2019 г. техният брой е 13, с общ капацитет 81 места, от които са заети 34 места.

В Центровете за обществена подкрепа се предоставя специализирана подкрепа на лицата, включително и за тези, преживели домашно насилие и се работи по специални програми за психо-социална подкрепа, правна помощ и консултиране. Към края на м. декември 2019 г. Центровете за обществена подкрепа са 141, с общ капацитет 5699 места.

През м. март 2019 г. беше приет Закон за социалните услуги (обн., ДВ, бр. 24 от 2019 г.), който влиза в сила от 01.07.2020 г. Чрез закона се уреждат всички ключови въпроси от значение за сектора на социалните услуги, а именно – предоставянето, ползването, финансирането, качеството, контрола и мониторинга на социалните услуги. Законът цели гарантиране на равен достъп до социални услуги, отговарящи на индивидуалните потребности на лицата, гарантиране на качеството и ефективността на социалните услуги, гарантиране на правото на всяко лице на подкрепа за живот в домашна среда и в общността, насърчаване на интегрирания подход при осигуряването на подкрепа на лицата, както и насърчаване и развитие на публично-частното партньорство при предоставянето на социални услуги. Съгласно ЗСУ социалните услуги се организират и предоставят в съответствие с принципите за различни видове социални услуги, достъпност на социалните услуги, индивидуализиране на подкрепата, всеобхватност, интегрираност и непрекъснатост на подкрепата, превенция на институционализацията, зачитане правата на лицата, ползващи социални услуги, и гарантиране на активното им участие при вземането на решения, гъвкавост и прозрачност при управлението на социалните услуги и участие на всички заинтересовани страни и използване на всички налични ресурси.

ЗСУ предвижда планиране на социалните услуги на национално ниво чрез разработване на Национална карта на социалните услуги. По този начин държавата поема ангажимент за създаване на пълна мрежа от социални услуги в цялата страна в дългосрочен план. Националното планиране е особено важно, тъй като то ще е основанието за определяне на пакета от социални услуги на ниво община и област, за които следва да се осигури финансиране от държавния бюджет. В Националната карта ще бъдат включени и необходимите социални услуги за подкрепа на жертвите на насилие. Услугите за подкрепа и осигуряване на подслон на лица, пострадали от домашно насилие ще са безплатни за лицата, които ги ползват. В допълнение, в закона за първи път се регламентират интегрираният подход, интегрираното предоставяне на подкрепа и интегрираните услуги. Това е от съществено значение за насърчаване на координацията и взаимодействието между отделните системи, включително и при работа по случаи на лица, жертви на насилие, които като специфична уязвима група, изискват интегриран подход на работа с тях и осигуряване не само на социална, но и специализирана подкрепа чрез програми и мерки с фокус върху превенция на риска от повторно насилие и възстановяване на жертвите.

Действията и усилията на **Агенцията за социални услуги** (АСП) са насочени и към реинтеграцията и овластяването на жертвите на трафик на хора и съдействието за оказване на подкрепа на жертвите на домашно насилие, включени в Приоритетна област 4 - "Борба с насилието, основано на пола и защита и подкрепа на жертвите".

В сега действащите разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане (ППЗСП) услугата, предвидена да оказва подкрепа на лицата, пострадали от насилие, трафик или друга форма на експлоатация, е Кризисен център. Към 31.12,2019 г. в страната функционират 25 кризисни центъра, от които 19 са за деца и б за лица. Кризисният център е комплекс от социални услуги за деца и/или лица, пострадали от насилие, трафик или друга форма на експлоатация, които се предоставят за срок до 6 месеца и са насочени към оказване на индивидуална подкрепа,

задоволяване на ежедневните потребности и правно консултиране на потребителите или социално-психологическа помощ, когато се налага незабавна намеса, включително чрез мобилни екипи за кризисна интервенция.

Индикаторите, по които АСП отчита степента на изпълнение на дейностите в тази приоритетна област са следните:

1. Броят на лицата, идентифицирани като жертви на трафик през изминалата 2019 г. са, както следва:

- лица, жертви на сексуална експлоатация до 18 г, - общо за страната: 8; над 18 г. - 16;
- лица, жертви на трудова експлоатация до 18 г, - общо за страната: 3; над 18 г. - 4.

2. Броят на лицата, идентифицирани като жертви на трафик, ползващи социални услуги, делегирани от държавата дейности общо за страна е 15, а 1 лице над 18 г, е насочено към други институции и организации.

Забележка: Данните, касаещи жертвите на трафик, ползващи социални услуги, в АСП не се администрират по признак пол.

3. Общият брой на идентифицираните жертви на домашно насилие за периода януари - декември 2019 г. е 890 бр., от които 226 са случаи на жени, 6 бр. са случаи на мъже и 658 бр. на деца;

4. Броят на образуваните по реда на чл. 8, т. 4 от Закона за защита от домашно насилие (ЗЗДН) производства през 2019 г. е общо 60;

5. Броят на лицата с увреждания, насочени към социални услуги през 2019 г. е 5; а децата, насочени към социални услуги през изминалата 2019 г. са 440.

Забележка: По т. 4 и т. 5 се касае за производства, образувани по реда на чл. 8, т. 4 от ЗЗДН, като администрираните данните се отнасят до брой лица с увреждания, лица, поставени под запрещение и непълнолетни лица и до броя на лицата с увреждания, лицата, поставени под запрещение и броя на децата, жертви на домашно насилие, насочени към социални услуги. Цитираните данни не се администрират в АСП по признак пол.

Мярка „Предоставяне на социални услуги на деца и лица, жертви на насилие, трафик или друга форма на експлоатация (Кризисни центрове и други услуги)" от Приоритетна област 4 - "Борба с насилието, основано на пола и защита и подкрепа за жертвите" от Националния план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2019-2020 г. също попада в рамките на компетентност на АСП,

Съществена роля за подкрепа на децата и семействата в риск имат социалните услуги, предоставяни в общността, включително от резидентен тип, които са алтернатива на институционалната грижа. Мерките, насочени към преодоляване на всички форми на насилие е стратегически подход в дейностите, предоставяни в социалните услуги.

Кризисните центрове (КЦ) като социална услуга от резидентен тип се предоставят за деца и младежи, пострадали от насилие, трафик или друга форма на експлоатация. В Центровете се реализират дейности, насочени в посока оказване на индивидуална подкрепа, задоволяване на ежедневните потребности и правно консултиране или социално-психологическа помощ, когато се налага незабавна намеса, включително чрез мобилни екипи за кризисна интервенция. На територията на страната, като делегирани от държавата дейности, функционират 19 Кризисни центъра за деца, с общ капацитет 196, като през декември 2019 г. броят на настанените деца и младежи е 116.

При анализа на базата данни по отношение броя на Кризисните центрове за деца на територията на страната се наблюдава нарастване през последните години. Анализът на данните не показва динамика в процесите по отношение повишаване броя на настанените потребители в социалната услуга. Относителният дял на настаняванията в

КРИЗИСНИ ЦЕНТРОВЕ за деца, делегирани от държавата дейности			
година	брой	капацитет	заетост
2018	18	196	114
2019	19	196	116

Таблица 1

петгодишен план е постоянен в количествено изражение. Финансовият стандарт за предоставяне на социалната услуга от резидентен тип - Кризисен център за деца през 2019 г. е 10 060 лв.

Центровете за обществена подкрепа (ЦОП) и Центровете за социална рехабилитация и интеграция (ЦСРИ) са социалните услуги, предоставяни в общността с консултативен характер, които предоставят дейности, както по превенция на недопускането на насилието, така също работа в посока консултиране и подкрепа на децата, пострадали от насилие. Към декември 2019 г. на територията на страната, като държавно делегирани дейности, функционират 141 ЦОП с общ капацитет 5 699 места и заетост 6 967; 54 ЦСРИ с капацитет 1 852 места и заетост 2 055.

Съгласно Координационния механизъм за реферирање и обгрижване на случаи на непридружени деца и деца, жертва на трафик, завръщащи се от чужбина, АСП и териториалните й поделения - дирекциите „Социално подпомагане" (ДСП) имат конкретно разписани ангажименти. Децата, жертва на трафик, са деца в риск и спрямо тях се предприема мярка за закрила по реда на Закона за закрила на детето, с цел осигуряване правото на детето да живее в сигурна среда, предотвратяване на последиците от трафикирането и възможността от повторно въвличане в трафик. Социално-психологическата работа и подкрепа на тази целева група деца започва още при пристигането им в страната - на съответния гранично-пропускателен пункт. Съществена част от работата на социалните работници е извършването на оценка на потребностите на детето, преценка на риска и планиране на дейности и мерки за гарантиране на неговите права и интереси. За родителите, за които има информация, че въвличат детето в дейности, оказващи неблагоприятно въздействие върху неговото развитие или с действията или бездействията си поставят детето в риск, за предприемане на действия по компетентност се уведомяват съдът и прокуратурата.

Случаите на деца, жертви на трафик, активно се наблюдават от отделите „Закрила на детето" (ОЗД) за период от една година. Периодът на наблюдение може да се удължи, в зависимост от спецификата на конкретния случай.

През 2019 г. за наблюдаваните от ОЗД деца, жертви на трафик в АСП е налична следната информация:

първо тримесечие на 2019 г, - наблюдавани са 14 деца;
второ тримесечие на 2019 г, - наблюдавани са 15 деца;
трето тримесечие на 2019 г. - наблюдавани са 13 деца;
четвърто тримесечие на 2019 г. - наблюдавани са 13 деца.

Своевременното оказване на подкрепа на деца, жертва или в риск от насилие, е и предмет на заложената в Националния план за действие мярка „Прилагане на Координационния механизъм за взаимодействие при работа по случаи на деца, жертва или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция".

Нормативната уредба гарантира правото на детето на закрила срещу въвличане в дейности, неблагоприятни за неговото физическо, психическо, нравствено и образователно развитие. Предвид значимостта на проблема в ЗЗД като една от рисковите групи са посочени деца, които са жертва на злоупотреба, насилие, експлоатация или всякакво друго нехуманно или унизително отношение или наказание в или извън семейството им, както и децата, за които съществува опасност от увреждане на физическото, психическото, нравственото, интелектуално и социално развитие. Дирекциите „Социално подпомагане", в частност отделите „Закрила на детето", активно работят с децата, жертва на насилие и с техните семейства - предприемат мерки за закрила, насочват ги към подходящи социални услуги,

консултират, подкрепят и оказват съдействие за преодоляване на негативните последици от преживяното насилие.

Чрез прилагането на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертва на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция (КМ) се постига бърза реакция, сътрудничество и координираност на действията на отговорните институции при случай на дете в риск и/или жертва на насилие. Съгласно КМ дирекция „Социално подпомагане" инициира свикването на мултидисциплинарен екип, със задължително представените членове - ОЗД, Районно управление на МВР и общината. При необходимост в мултидисциплинарния екип могат да бъдат включени и други, алтернативно представени членове. Процесът включва екипно обсъждане на случая, набелязване на конкретни дейности, вземане на решение и последващи действия по случая, съобразно компетентността на всеки един от участниците.

През 2019 г. в ОЗД към ДСП са получени 1 171 сигнала за насилие над деца, от които за 446 сигнала са открити случаи. Сигналите за насилие над деца за 2019 г., по които е свикан мултидисциплинарен екип по Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция са - 1 181.

Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД) също работи за превенция на насилието, подкрепа на деца жертви на насилие и закрила на децата.

- **Национална програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца 2017–2020 г. Отчет за изпълнението на Плана за действие 2017–2018 г. за изпълнение на Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца (2017–2020 г.) и изготвяне на План за действие за периода 2019–2020 г.**

Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца (2017-2020), приета с Решение № 115 от 09.02.2017 г. на Министерския съвет, представлява национална рамка за координация относно насилието срещу деца, която създава механизъм за комуникация между държавните органи, представителите на гражданското общество и неправителствения сектор във връзка с необходимите мерки за превенция на насилието във всичките му форми. Националната програма има няколко основни стратегически цели, а именно: повишаване на ефективността на мерките за закрила на децата от насилие; създаване на ефективна система за превенция на домашното насилие над деца; превенция на сексуалното насилие, сексуалната злоупотреба и сексуалната експлоатация на деца, и т.н. Изпълнението на Националната програма се осъществява посредством разработването и прилагането на двугодишни планове за действие, които се приемат от Министерския съвет. Основният фокус на разработения проект на План за действие за периода 2019-2020 г. за изпълнение на Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца (2017-2020), е насочен към мерки, свързани с по-широката информираност на децата и подобряване взаимодействието между институциите/организациите в работата по случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие. Особено внимание е обърнато на мерките за позитивно родителство, защита на децата от насилие в дигиталната среда и превенция на наркоманиите.

На основание чл. 8, ал.2 от Правилника за структурата, организацията и дейността на Националния съвет за закрила на детето (НСЗД) функционира Междуведомствена работна група „Превенция на насилието и злоупотребата с деца". Групата има основна задача да извършва мониторинг на изпълнението на „Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца", както и на

всеки две години да разработва проект на План за действие за изпълнение на Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца, в който се планират мерки и дейности. Всяка година работната група изготвя доклад, който съдържа отчет на извършената работа през изминалата година, на база на събраната информация от всички ведомства.

Планът за действие за периода 2019–2020 г. към Национална програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца 2017–2020 г. (НППНЗД) беше разработен от междуинституционалната работна група „Превенция на насилието и злоупотребата с деца“ към Националния съвет за закрила на детето.

Важен акцент е поставен на заложените дейности, свързани с реформата в областта на детското правосъдие и въвеждане изискванията на Директива 2016/800 от 11 май 2016 г. относно процесуалните гаранции за децата, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство.

По проект, изпълняван от Министерство на правосъдието „Укрепване на правния и институционалния капацитет на съдебната система в сферата на младежкото правосъдие” са изградени 12 специализирани помещения за щадящо изслушване и разпит на деца, т.нар. „сини стаи“ В двугодишния период се очаква да се изградят „сини стаи“ и във всяко едно РУ на МВР. В тази връзка е заложена дейност за разработване и въвеждане на стандарти за използване и работа в специализирани помещения за щадящо изслушване на деца.

В проекта на Плана за действие е заложено и популяризиране на Национална телефонна линия за деца (НТЛД) 116 111 и на другите алтернативни способи за подаване на сигнал за насилие над деца; на платформи за онлайн безопасност и т.н.

Предвид тревожната статистика за нарастването на ранните раждания, в Плана са заложени дейности, свързани с превенция на ранни бракове и раждания сред децата. Предвидени са мерки и по отношение на друг проблем, който нараства през последните години - т.нар. родителски конфликти, като са дадени редица предложения, свързани с промени в нормативната уредба, които да подпомагат разрешаването на тежките конфликти при развод между родители. В Плана са залегнали също мерки за превенция на наркоманиите, противодействие на трафика на хора и закрила на децата в дигиталната среда. В продължение на работата от предходния план са заложени редица дейности, които са в посока на защита на децата от насилие в дигиталната среда, като особено внимание и обърнато и на превенцията на насилието в образователната система.

В проекта на Плана за действие са заложени обучения на професионалистите за работа с непридружените деца чужденци, включително търсещи или получили международна закрила, с оглед постигане на ефективна закрила от насилие, разработване на механизъм за оценка на най-добрия интерес на детето, актуализиране на разработения Координационния механизъм за взаимодействие между институциите и организациите при случаи на непридружени деца или разделени от семействата си деца-чужденци, намиращи се на територията на страната, включително децата, търсещи и/или получили международна закрила и неговото прилагане в практиката и мониториране на изпълнението му.

Отчетът за изпълнение на Плана за действие за 2018 г. и проекта на Плана за действие за периода 2019–2020 г. към Национална програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца 2017–2020 г., след разглеждане на заседание на НСЗД, бяха изпратени на министъра на труда и социалната политика и публикувани на Портала за обществени консултации за обществено обсъждане, след което няма предприети последващи действия, предвид постъпилите множество необосновани коментари от

различни граждани и организации, идентични с тези срещу проекта на Националната програма за закрила на детето за 2019 г.

• Мониторинг на прилагането на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция

Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД), в партньорство с Министерство на вътрешните работи, Агенцията за социално подпомагане и Областните администрации, ежегодно извършва мониторинг на прилагането на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция (КМ).

Държавната агенция за закрила на детето изготвя ежегоден доклад за прилагането на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция. Докладът е изготвен през 2019 година на база на утвърдена методология и сравними индикатори. Същият съдържа обобщени данни и информация за 2018 г. Източниците на информация са Министерство на вътрешните работи, Агенцията за социално подпомагане и Областните администрации, а ДАЗД, като институция с координираща функция, обобщава и анализира резултатите на национално ниво.

През 2018 г., Държавната агенция за закрила на детето въведе електронно отчитане, посредством информационни карти, които се попълват онлайн чрез регистрация на сайта на агенцията. При обобщаването на подадената информация за 2018 г. е установено разминаване в данните, постъпили от различните видове институции. За целите на анализа са използвани данните, подадени от Регионалните дирекции за социално подпомагане (РДСП), предвид тяхната най-пряка ангажираност с разглеждания проблем.

По данни на Регионалните дирекции за социално подпомагане (РДСП), през изминалата 2018 г. са проведени общо 1 469 екипни срещи, а на местно ниво има създадени 267 междуведомствени екипа за работа по Координационния механизъм. Данните на областните дирекции на МВР сочат 1 186 срещи, а по информация на областните администрации те са 1 396. От разминаването в тези данни става ясно, че институциите не водят еднаква статистика. Критериите за обработка на данните не са уеднаквени, различните институции по различен начин отбелязват и водят регистрите си, което от своя страна води до разминаване. Ето защо и в заключението на Доклада за 2018 г., Препоръка №1 (от общо 6 Препоръки) на ДАЗД е да се подобри взаимодействието между ангажираните институции, които предоставят информация на ДАЗД във връзка с отчитането на данните от информационните карти за Координационния механизъм.

Според обобщената информация от РДСП, през 2018 г. мултидисциплинарните екипи са разгледали общо 1 416 сигнала. Водещо място заемат сигналите за насилие, подадени от МВР (226 броя), както и тези, подадени от родители (223 броя). От Националната телефонна линия за деца 116 111 са отчетени по-малко сигнали в сравнение с 2017 г., общо 90 броя. Както и в предходните години, остава изключително нисък относителният дял на сигналите, подадени от личните лекари на децата и от образователните институции. През 2016 г. и 2017 г. почти половината от сигналите, по които се е събирал мултидисциплинарният екип, се отнасят до физическо насилие – 41%. През 2018 г. делът на тези сигнали отново е най-висок – 42%. Следват сигналите, свързани със сексуално насилие (21%) и с психическо насилие (19%). Най-много проведени кризисни интервенции има в област София-град – 19 броя, следват областите Кърджали – 13 броя и Шумен – 8 броя, като се наблюдава липса на единно разбиране за понятието „кризисна интервенция“.

В тази връзка, след направения мониторинг на данните, от страна на ДАЗД са отправени общо 6 Препоръки.

През 2019 г. беше разработен специален софтуер, който дава възможност да бъде отчетена по електронен път извършената работа на екипите по Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция за 2020 г. Софтуерът е въведен в експлоатация през 2020 г.

- **Координационния механизъм за реферирane и обгрижване на случаи на непридружени български деца и деца – жертви на трафик, завръщащи се от чужбина (подписан на 09.11.2005 г.).**

Друга важна дейност, който е осъществена от ДАЗД през 2019 година е мониториране на действащия Координационния механизъм за реферирane и обгрижване на случаи на непридружени български деца и деца – жертви на трафик, завръщащи се от чужбина.

От направения анализ е видно, че през 2019 г. година служителите от агенцията са работили по 17 случая, свързани с български деца, които са били жертви на трафик. От направена справка за последните три години е видно, че случаите през 2018 г. са най много 23, а за 2017 г. са 18.

През 2019 г. се запазва тенденцията в случаите на трафик да бъдат замесени най-много момичета (16 момичета и 1 момче). Средната възраст от общия брой на тези случаи е 14.5 години, като най-високата възраст е била 17 години, а най-ниската 9 години. Децата в непълнолетна възраст са били 15, а останалите 2 са малолетни. Най-голям е броят на децата подложени на сексуална експлоатация – 11, жертви на джебчийство са 3 деца, на просия 2 деца и 1 дете на трудова експлоатация. През последните няколко години се запазва тенденцията броят на жертвите на сексуална експлоатация да е най-голям. При идентифицирането на въпросните случаи, 8 от тях са били за проституция, а останалите 3 са свързани с ранни бракове.

Показателят, отнасящ се с дестинацията на държавите при децата, въвлечени в трафик показва, че за 2019 г. най-голям брой са случаите на деца от Германия, последвани от Великобритания, Нидерландия, Франция, Чехия, Полша, Сърбия, Италия.

За поредна година с цел предотвратяване на нови опити за извеждане на малолетни и непълнолетни деца, от страна на Държавната агенция за закрила на детето бяха изготвени мотивирани становища до министъра на вътрешните работи за налагане на мярка по 76а от Закона за българските лични документи. Тази правно регламентирана мярка за 2019 г., е била приложена за 16 деца, като 15 от тях са били върнати обратно в Република България. Отчитайки спецификата на случаите за деца с международен елемент, е много трудно същите да бъдат квалифицирани и диференцирани по строго определен критерий. Голяма част от случаите, по които са работили експертите в ДАЗД, попадат в няколко категории и е трудно да бъде извлечен определящ белег. Въпреки това, систематизираната и групирана по представения начин информация дава ясна представа за динамиката на случаите на деца, които по някаква причина имат връзка с правна система на друга държава и са попаднали в обхвата на системите за закрила на децата. От друга страна, много ясно се очертава и значително увеличеният обем на преписките по случаи на деца през 2019 г., които имат трансграничен характер. Информацията за конкретните случаи постъпва от различни източници, както и сезирането на ДАЗД се осъществява по различни информационни канали. През 2019 г. сигналите постъпват в ДАЗД преимуществено от българските посолства в чужбина. В голямата си част случаите са свързани с деца-мигранти, пребиваващи най-често в страна от ЕС със своите родители, при които е установен

проблем в семейството (насилие, неглижиране, изоставяне на новородени деца) и това е довело до намеса на системата за закрила на децата в съответната държава. МВнР също е основен източник на сигналите за български деца, които са родени и изоставени в чужбина от техните биологични родители. Най-често търсеното съдействие в тези случаи е за уреждане на гражданско-правния статут на децата и извършване на социални проучвания на биологичното семейство.

През 2019 г. в Държавната агенция за закрила на детето е работено по 309 случая на български деца с международен елемент, свързани със:

• социални проучвания за български деца и техните семейства, по молба на чужди социални служби, във връзка с реинтеграция в биологичното семейство в България или в чужбина, и/или предприета мярка за закрила на територията на чуждата държава;

• неглижиране, не полагане на грижи от страна на родителите, домашно насилие, опасност за физическото и емоционалното развитие на децата на български деца от страна на родителите им в чужбина, което е наложило предприемане на мерки за закрила от страна на чуждите социални власти;

• български деца, родени в чужбина, завърнали се в България заедно с техните родители без документи и гражданска регистрация, и съдействие за издаване на акт за раждане;

• родени и изоставени български деца в чужбина;

• деца в България, за които е необходимо социално проучване в чужбина /реинтеграция; проследяване на децата в чужбина/;

• случаи свързани с осъществяване на процедура по настойничество и попечителство на български деца в чужбина;

• нарушен режим на лични контакти, родителски конфликти и домашно насилие;

• водене на следствени действия от страна на полицията и прокуратурата свързани с български деца;

• отвличания на деца; родителско отчуждение;

• проучване на възможностите за издаване на разрешение с цел продължаване на пребиваването на територията на Република България за непълнолетно дете-гражданин на Украйна и за уреждане на неговия статут;

• искане за изготвяне на социално проучване на родители, близки или роднини от разширеното семейство по искане на социални служби на други държави и т.н. Невъзможност от страна на родителите да осъществят контакт с децата си, въпреки заявеното желание и възможност да полагат грижи за тях. Тези случаи се наблюдават обикновено в страните Норвегия, Нидерландия и Швеция, когато има образувано гражданско дело съгласно приложимото национално законодателство. Във всички горепосочени случаи, за които ДАЗД е информирана предоставя становище по отношение на предприемането на мярка за закрила от страна на българските социални служби. Използват се всички възможности за сътрудничество, вкл. и Министерството на правосъдието. (Предвид продължаващата работа по един от случаите, за които в този период имаше и голям медиен интерес, бяха организирани няколко съвместни срещи (ДАЗД, МП, МВнР и АСП) с бащата на детето с цел подкрепа на българския гражданин да възстанови контактите с детето си).

Предвид многообразието на случаите и различните действащи правни системи на държавите, от които се иска информация, експертите не разполагат с данни относно механизма на работа на органите за закрила на децата в някои от държавите и мястото и ролята на неправителствените организации в процеса на работа по случаи на деца. В тази връзка за успешното развитие на случаите се разчита изцяло на активното съдействие от страна на българските дипломатически представителства в чужбина, които осъществяват контакта с местните социални служби или други органи за защита на децата.

Деца чужденци, търсещи или получили международна закрила в България

В Държавна агенция за закрила на детето постъпват писма от Държавна агенция за бежанците (ДАБ), съгласно сключено Споразумение от 2016 г., за сътрудничество, взаимодействие и обмен на информация. Следствие на получените писма, в агенцията се подържа база с данни, касаещи непридружените деца– чужденци.

По данни, с които разполага Държавната агенция за закрила на детето, през 2019 г. са били регистрирани на територията на България общо 763 деца-чужденци, като от тях: 620 – непридружени, останалите 143 са били придружени от своите родители.

При обработване на постъпилата информация за 2019 година се установи следното:

• От 620 непридружени деца-чужденци преминали през предходната година, 614 са били момчета, а останалите 6 са момичета.

• Относно показателя, свързан с годините на децата, средната възраст от общия им брой е 15.4 години, като най-ниската възраст е била 9 години, а най-високата 17. При 620 непридружени-деца чужденци 589 от тях са били на непълнолетна възраст, 25 в малолетна, а останалите 6 са навършили 18 години при постъпване на информацията в ДАЗД.

• От общия брой на непридружените деца-чужденци, които са били регистрирани за 2019 г., 80 от тях първо са били приети в Специалните домове за временно настаняване на чужденци към МВР /СДНВЧ/, след това към тях са били предприети мерки по реда на чл.15, ал.1 от ЗЗД и са били настанени в приемателните центрове на ДАБ.

• При разпределение на броя деца в местата за настаняване към ДАБ, най-много са били приети в Център за настаняване – Военна рампа /ПМЗ/ към РПЦ-София (виж таблица № 1)

Таблица 1

РПЦ	**Брой деца**
РПЦ – София (кв. Овча купел)	22
ПМЗ – Военна рампа	**300**
ПМЗ – Враждебна	38
РПЦ – Харманли	260
ОБЩО	620

При индикатора свързан със страната по произход на непридружените деца бежанци, се запазва тенденцията – най-много деца да са от Афганистан, като това са 512 деца или над 80 процента от общия дял на регистрираните.

По информация налична в ДАЗД, 3 деца от регистрираните за 2019 г. са били преместени в социални услуги. По данни от социалните доклади на отделите „Закрила на детето“ към Дирекциите „Социално подпомагане“ ,на всички настанени деца към РПЦ на ДАБ е било осигурено всичко необходимо за тяхното нормално функциониране до изясняване на техния статут.

От получена годишна справка от ДАБ, през предходната година, от общия брой придружени и непридружени деца бежанци – 185 са получили международна закрила, а 121 от децата са получили отказ за предоставяне на статут.

ДАЗД в качеството си на орган за закрила, регулярно изисква информация от компетентните социални служби, за състоянието на приетите деца-чужденци и спазването на техните права.

- **Данни от представилите отчет през 2019 г. лицензирани доставчици на <u>резидентни</u> социални услуги за деца**

Развитието на резидентните услуги, като алтернатива на институционалната грижа, осигурява възможност на децата, попаднали в риск, да бъдат отглеждани в среда, близка до семейната. Социалните услуги от резидентен тип, в които се

предоставя грижа за децата в среда близка до семейната, са Центровете за настаняване от семеен тип за деца без и със увреждания.

Отчетите на лицензираните доставчици на резидентни социални услуги показва, че потребителите на този тип услуги към 31.12.2018 г. са общо 738 деца. Според данните броят на децата в резидентна грижа през 2018 г. се е повишил в сравнение с 2017 г., когато потребителите на тази услуга са били 594 деца. По-голям е и общият брой на децата, преминали през резидентните услуги за 2018 г. (деца, които са ползвали услугата, но към 31.12.2018 г. вече са я напуснали) – 1285, в сравнение с 2017 г., когато са били 955.

Според отчетите броят на децата, постъпили през 2018 г. в лицензираните резидентни услуги, е 443. От тях 299 деца са дошли от биологичното си семейство; 16 – от приемно семейство; 46 – от друга резидентна услуга; 23 – от болнично заведение; 11 – от Център за деца бежанци; 13 – от Дом за деца, лишени от родителска грижа, 6 деца – от Дом за медико-социални грижи за деца и 29 от други места (от семейства на настойници/попечители и др.). (Фигура 1) Очевидно е, че най-голям е делът на децата, настанени за отглеждане в резидентни услуги, са постъпили от биологичното семейство.

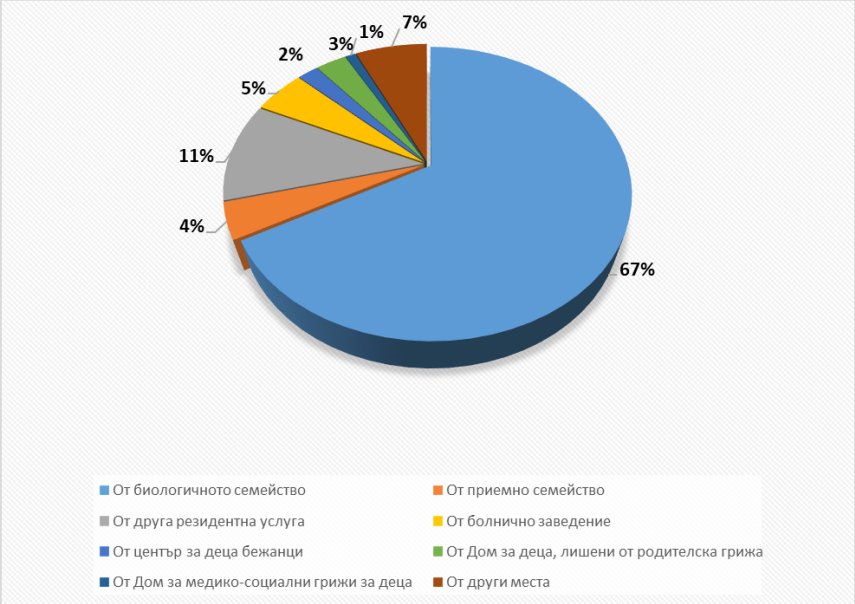

Фигура 1. *Разпределение на децата (в %), настанени в резидентни услуги към 31.12.2018 г., според мястото, от което са постъпили*

В 336 от случаите през 2018 г. настаняването е с временна заповед на директора на Дирекция „Социално подпомагане“, като 181 от тях впоследствие са потвърдени от компетентния районен съд.

В резидентните услуги се настаняват както деца, така и младежи. Информацията, предоставена от доставчиците, показва, че преобладават децата във възрастовата група от 8 до 14 години (40%), а децата в останалите две групи – 0 – 7 г. и 15 – 18 г. са разпределени по равно – съответно 26% и 28%. (Фигура 2)

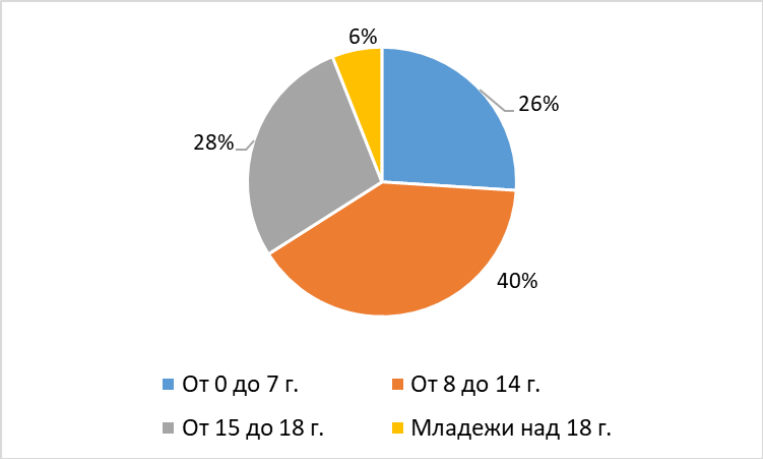

Фигура 2. *Разпределение на децата и младежите (в %) по възрастови групи, настанени в резидентни услуги към 31.12.2018 г.*

Децата, напуснали лицензираните резидентни услуги през 2018 г., са 482. От тях най-много деца са реинтегрирани в биологичното семейство – 123; 69 са преместени за отглеждане в друга резидентна услуга; 53 са напуснали поради навършване на пълнолетие; 26 са настанени в приемни семейства; 19 са настанени при близки и роднини; 13 са осиновени през 2018 г., а 3 деца са настанени в специализирана институция.

Семейният профил на децата, ползващи резидентна услуга към 31.12.2018 г., показва, че преобладават децата, които са отглеждани от един родител (345) или се отглеждат в многодетни семейства (305). Значително по-малко – 91, са децата с починал родител/и, настанени за отглеждане в резидентна грижа. По 73 са настанените деца с неизвестен родител (или за когото няма информация) и децата, чиито родители пребивават трайно в чужда страна. Децата на родители с тежки хронични заболявания са 22, а с психично заболяване – 43. Децата с разведени родители, настанени в резидентни социални услуги, е 42. Децата, които имат настойник, са 55. Броят на децата с родител/и с ограничени родителски права е 20, а с родителите, лишени от родителски права – 17.

Тези данни показват, че в повечето случаи децата, които са ползвали и ползват резидентна услуга, произхождат от семейства, в които те не могат да получат необходимата грижа.

По време на престоя си в резидентната услуга на децата е осигурена възможност да осъществят контакти с родителите си. Например, според данните на доставчиците на резидентни услуги, 70% от децата (520 деца) в тях са поддържали контакти с родителите си (лични срещи, контакти по телефона или интернет и др.), а 23% от децата не са имали контакт и не са били посещавани изобщо от родителите им. Някои от децата са били посещавани както от родителите им, така и от близки и роднини (например според данните от информационните карти 261 деца са били посещавани от техни роднини, а 137 – от близки на семейството). Данните за честотата на провежданите лични срещи с родителите показват например, че 134 деца са били посещавани от родителите си веднъж седмично; 75 деца – веднъж месечно, а 99 деца – по-рядко от веднъж месечно.

Общият брой деца, станали жертва на насилие, които са настанени в лицензирани резидентни услуги за деца, 332. Най-много от тях са на възраст между 12 и 16 г. (117 деца), като преобладаващата част от тях са момичета – 83. Ето и разпределението на децата, жертви на насилие, по възрастови групи:

- от 8 до 11 години – 69;
- от 0 до 3 години – 63;

- от 4 до 7 години – 41;
- 17 – 18 г. – 42 деца;
- младежите над 18 г. – 47.

Преобладават случаите на психическо насилие (182); следват пренебрегване и неглижиране на основните потребности на детето (145), физическото насилие (96 случая), сексуалното насилие (44 случая) и насилие във виртуалната среда (2 случая). Запазва се тенденцията насилието да се извършва най-вече в семейството. Жертва на насилие у дома са станали 274 деца, които сега живеят в резидентни услуги. На улицата са пострадали 20 момчета и момичета, в дома на близки или роднини – 8, в училище – 6, в специализирана институция 7, на обществено място – 2. Извършител на насилието в 272 от случаите е родител (98 бащи и 74 майки), в 19 – роднина, непознат – 5, друго дете – 6, съсед/познат – 21, неизвестен извършител - 11. Жертва на трафик са станали 20 момичета и 9 момчета.

- **Данни от представилите отчет през 2019 г. лицензирани доставчици на дневни социални услуги за деца 2018 г.**

Деинституционализацията на грижата за деца е обвързана и с развитието на социални услуги в общността в подкрепа на децата и семействата от рискови групи, предоставяни от местната власт и неправителствените организации. Тези услуги са значим фактор за превенцията на изоставянето на деца, който през последните години доведе до промяна в качеството и модела на грижата за децата, лишени от родителска грижа.

През отчетния период е постъпила информация за 288 дневни социални услуги за деца в общността. Сред тях преобладават Центровете за обществена подкрепа (73), Центровете за социална рехабилитация и интеграция (69), Дневните центрове за деца и/или младежи с увреждания (32). Следват:

- Център за информиране, консултиране, обучение и подкрепа на деца –22;
- Мобилен център за работа с деца – 20;
- Център за работа с деца на улицата –14;
- Дневен център за деца и/или младежи с увреждания – 32;
- Социален асистент – 1;
- Приемна грижа – 20;
- Обществена трапезария – 3;
- Личен асистент – 1;
- Бюро за социални услуги - 1
- Други иновативни – 27;
- Гореща телефонна линия за деца – 1.

Най-много лицензи са издадени през 2018 г. за социалната услуга за деца Център за социална рехабилитация и интеграция – 35 лицензa. Броят на издадените лицензи за предоставяне на услугата Център за обществена подкрепа е 21, а издадените лицензи за услугата Приемна грижа са 8.

Лицензите, които са издадени за иновативни социални услуги за деца или такива, за които местната общност има потребност от подобен вид услуга са: Мобилен център за работа с деца, Център за информиране, консултиране, обучение и подкрепа на деца, Център за ранна интервенция, Къща на семейството и общността, Център за ранна интервенция, Бюро за социални услуги, Гореща телефонна линия, Консултативен център по проблемите на домашното насилие, Мобилен център за интервенции, подпомагани от кучета, за деца със здравословни, психологични или социални проблеми, Детски контактен център.

В постъпилите отчети на лицензираните доставчици на социални услуги за деца за предоставяне на дневни социални услуги се вижда и регионалното им разпределение в страната. Най-много лицензирани дневни услуги за деца има в София-град – 87, на второ място в област Варна – 29, област Русе – 19, област Стара Загора 13, в област Габрово – 10. В три области има по една дневна социална услуга, управлявана от лицензиран доставчик и това са областите: Монтана, Смолян и Ямбол. Анализът показва, че в областите Добрич и Благоевград няма резидентни услуги, които се управляват от лицензирани доставчици, но има дневни социални услуги в общността, съответно 5 в Добрич и 8 в Благоевград. В област Сливен има две дневни социални услуги – Център за работа с деца на улицата и Обществена трапезария за деца, които са насочени към деца, живеещи в бедност и в риск от просия. В област Хасково няма услуги, които се предоставят от лицензирани доставчици, а единствено от общината.

Данни в отчетите през 2019 г. на лицензираните доставчици на социални услуги за 2018 г. позволяват да се идентифицират основните причини, поради които родителите и децата са потърсили или са били насочени към дневна социална услуга. Сред водещите причини за това са емоционалните затруднения (2185 деца) и поведенческите отклонения, установени от специалист (1467 деца). Регистрираните деца в Местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни са 308. Децата с наркотична зависимост, с които е работено в дневните социални услуги през 2018 г. са 38, същият е бил броят им и през 2017 г. Данните от доставчиците сочат, че е намалял броят на децата с алкохолна зависимост през 2018 г., едно дете е ползвало услуга, докато през 2017 г. са посочени 8.

Според данните на доставчиците, в 7434 случая се наблюдава положителен резултат за детето и семейството след като е била ползвана услугата. В 4254 случая доставчиците са посочили, че работата е довела до отпадане на риска за детето, а при 639 деца работата е довела до промяна мярката за закрила. Реинтегрираните деца в семейството са 272, осиновените 177, настанени за отглеждане при близки и роднини са 263 деца, а децата в приемно семейство 242 деца. Видно от данните, броят на реинтегрираните деца в биологичното семейство и настанените деца при роднини е по-висок от тези, настанени в институция и приемно семейство.

Броят на децата, жертва на насилие през 2018 г., ползвали като мярка за закрила подкрепа от дневни социални услуги в общността от лицензиран доставчик, е 1688. Най-голям е броят на децата, които са на възраст от 12 до 16 години – 515, като броят на момичета е по-голям - 338. Децата, преживели насилие на възраст от 8 до 11 години са 438 (наблюдава се леко увеличение на тази възрастова група в сравнение с 2017 г.), но тук броят на момчетата е по-висок – 262 от тези на момичетата. Децата във възрастовата категория от 4 до 7 години са 294 и тук броят на момчетата е повече от тези на момичетата, а именно 158. Данните сочат леко повишение на броя на децата, жертва на насилие в най-ранната възраст от 0 до 3 г. в сравнение с 2017 г. – 272. Най-малък е броят на децата, преживели насилие, във възрастта 17 – 18 години – 158, но в сравнение с предишната година, техният брой се е повишил почти двойно (82 сигнала през 2017 г.). Младежите на възраст над 18 г., преживели или станали свидетели на насилие и ползвали дневни социални услуги през 2018 г., са 11.

Преобладаващият вид насилие е пренебрегването – 817 случая; на второ място е психическото насилие – 746, последвано от физическо насилие – 677, насилие във виртуална среда – 237, и сексуално насилие – 232. По данни на доставчиците на социалните услуги, броят на случаите на сексуално насилие значително се е увеличил през 2018 г. в сравнение с 2017 г., когато броят им е бил 160.

Запазва се тенденцията от предходните години насилието над деца да се извършва в семейството. Данните от дневните социални услуги за 2018 г. показват, че

се увеличава броят на децата, станали жертва на насилие вкъщи – те са 1745 или с 440 повече в сравнение с 2017 г.

За сравнение, децата, станали жертва на насилие в училище, са 176, на улицата – 162, на обществено място – 80, при близки и роднини – 73, а в специализирана институция – 26.

Сред посочените извършители на насилието върху децата, най-много са бащите: 584 случая, а майките – при 442 случая. Извършителят на насилието е друг познат (съсед) на детето в 144 случая, а роднина на детето – при 124 случая. В 74 случая като насилник е посочен непознат за детето извършител, а в 30 случая – учител. Данните на доставчиците на социални услуги за деца сочат, че се е увеличила агресията сред децата. Броят на децата, извършили насилие срещу други деца през 2018 г., е 237, докато през 2017 г. той е бил 144.

През 2018 г. броят на момчетата, посочени от доставчиците на услугите като жертва на трафик, е по-голям в сравнение с 2017 г., но е намалял броят на момичетата жертви на трафик в сравнение с 2017 г. Според отчетите, жертви на трафик са 20 момичета и 12 момчета. Получените данни от дневните социални услуги показват също, че 33 деца са жертва на други форми на експлоатация.

Пак според отчетите, в дневните социални услуги в общността са ангажирани 1511 души, от които 494 социални работници, 441 психолози, 212 педагози, 170 терапевти, 143 социални педагози, 116 възпитатели, 82 специални педагози, 78 рехабилитатори и 75 медицински сестри. Броят на неспециализираните служители е 488, а на доброволците в дневните услуги за деца 1471.

- **Контрол и мониторинг**

В изпълнение на оперативните цели на ДАЗД за 2019 година и съгласно заповеди на председателя на ДАЗД, е извършена тематична планова проверка в училища на тема ”Работа по превенция на насилието на деца/ученици в училище, по преодоляване на проблемно поведение на детето/ученика, в критични ситуации“. В периода месец февруари – месец май 2019 г. са извършени такива проверки на територията на цялата страна в 91 училища – от тях 12 основни, 38 средни, 22 спортни училища, от които 17 са общински спортни училища и 5 са държавни спортни училища към Министерство на младежта и спорта, 19 училища по културата и изкуствата към Министерство на културата.

Целта на тематичната проверка е изследване на ефективността в работата на учебните заведения по предотвратяване и рехабилитация на различни видове насилие върху децата, работата с деца/ученици с проблемно поведение, както и при кризисни ситуации.

В хода на плановата проверка е проверена задължителната работна документация, вкл. е проверено уведомяването на съответната дирекция „Социално подпомагане“ за налагане на наказания на ученик, с проблемно поведение, проверено е изпълнението на задължението за съдействие по чл. 7, ал. 1 и 2 от Закона за закрила на детето. Проверено е и приложението на Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование.

В резултат на констатираните пропуски и нарушения са издадени 54 бр. задължителни предписания на ръководителите на училища с общо 142 конкретни мерки.

Издадените задължителни предписания са във връзка с предотвратяването на случаите на насилие в училищата, вкл. във връзка с вменяване на задължение на всички служители за познаване и спазване на Етичния кодекс на работещите с деца, както и задължението за съдействие, в случай на дете в риск, съгласно чл. 7 от Закона за закрила на детето. Дадени са и предписания за регламентиране и спазване на реда за

подаване и разглеждане на жалби и сигнали, с който учениците, родителите и персоналът на училището да бъдат запознати по достъпен начин, като се посочи ред за сигнализиране и реакция на всеки отговорен член от персонала, както и реда за отстраняване от работа на член на персонала, ако той е обект на жалба или сигнал и др.

В изпълнение на оперативните цели на ДАЗД през 2019 г. е извършена и планова проверка в детски градини на тема „Работа по превенция на насилието на деца в детски градини, по преодоляване на проблемно преодоляване на детето, работа в критични ситуации“. Проверката е извършена в периода месец февруари – месец май 2019 г., като основната ѝ цел е да се изследва ефективността в работата на детските градини по предотвратяване и рехабилитация на различни видове насилие върху децата.

Проверката е свързана със спазване правото на закрила на детето срещу нарушаващите неговото достойнство методи на възпитание, физическо, психическо или друго насилие и форми на въздействие, противоречащи на неговите интереси. Извършените проверки в детските градини са общо 35 броя на територията на цялата страна.

В хода на плановата проверка е проверена задължителна работна документация, вкл. входящата и изходяща кореспонденция (относно проверка за наличието или липсата на подавани жалби и сигнали от родители или други външни за организацията лица, както и е проучвано взаимодействието с органите за закрила на местно ниво); проверени са длъжностните характеристики на персонала (по една за всяка заемана длъжност) – наличие на изисквания за познаване и спазване на националното и международно законодателство в областта на детските права и тяхната закрила, регламентирано ли е задължението за съдействие по чл. 7, ал. 1 и 2 от Закова за закрила на детето, както и познаването и спазването на Етичния кодекс на работещите с деца, приет от Националния съвет за закрила на детето през 2003 г.

В проверените детски градини е установена различна практика при залагането на изисквания в длъжностните характеристики. В част от тях на някои от служителите е вменено задължението за съдействие по чл. 7, ал. 1 и 2 от Закона за закрила на детето, но липсва изискване за познаване и спазване на национално и международно законодателство или Етичен кодекс на работещите с деца. Ръководствата на част от детските градини не правят разлика между двата документа: Етичен кодекс на детската градина и Етичен кодекс на работещите с деца. В част от характеристиките на педагогическия персонал е конкретизирано изискване за спазване на Закона за закрила на детето и Етичният кодекс на работещите с деца (приет през 2003 г. от Националния съвет за закрила на детето), но не и в тези на непедагогическия състав.

В тази връзка са издадени задължителни предписания за предотвратяване на рисковите фактори за насилие в детската градина, вкл. за включване в длъжностните характеристики на служителите на изискване за познаване и спазване на национално и международно законодателство в областта на закрилата на детето, както и задължението за съдействие, регламентирано в чл. 7, ал. 2 във връзка с ал. 1 от Закона за закрила на детето.

В края на 2019 г. ДАЗД извършва и трета по ред тематична планова проверка за спазване правата на детето от страна на АГ специалисти в случаи на наблюдаване на бременност и раждания от малолетни/непълнолетни момичета.

Проверката е извършена в 56 медицински практики и на АГ специалисти в МЦ и ДКЦ в цялата страна, избрани на база получени официални данни от Регионалните здравни инспекции, в периода 28.10.2019 г. до 05.12.2019 г.

Основна цел на извършената от ДАЗД тематична планова проверка е събиране на информация за случаи на малолетни и непълнолетни бременни и родилки от 01.01.2019 г. до момента на съответната проверка и да се проследи познаването и

реалното спазване на задължението за съдействие на органите за закрила от страна на АГ специалистите, съгласно чл. 7, ал. 1 и ал. 2 от Закона за закрила на детето по отношение на наблюдавани малолетни и непълнолетни бременни момичета и родили деца, с оглед разработване на политики по превенция на проблема, както и да се изследва взаимодействието със социалните служби по места и с услугите, както и предприеманите действия за предотвратяване на такива случаи.

Установено е, че в 29 от проверени АГ практики има създадена организация за реализиране на задължението за съдействие по чл. 7, ал.1 и ал. 2 от ЗЗДет.

В резултат на извършените проверки, на АГ – специалистите са издадени 24 задължителни предписания с 45 точки и 32 препоръки. Издадените задължителни предписания касаят рисковете за момичето и плода при ранна бременност, промотиране и консултиране за опазване на репродуктивното здраве при децата и лицата в репродуктивна възраст, в изпълнение на чл.127, ал. 1 и ал. 2, точка 1 и 2 от Закона за здравето и спазване на задължението за съдействие, регламентирано в чл.7, ал.2, във връзка с ал.1 от Закона за закрила на детето и уведомяване на ДСП за всички регистрирани непълнолетни и малолетни бременни момичета от началото на 2019 г.

През 2019 г. служителите на ДАЗД са съставили 27 акта за установяване на административно нарушение, от които шест (6) акта за установяване на административно нарушение по чл. 45, ал. 11 от ЗЗДет., за неизпълнение на задължението за съдействие по чл. 7, ал. 1 и 2 от ЗЗДет. и за информиране на органите за закрила за нуждата от закрила на дете в риск на: директор на основно училище; учител в основно училище, ръководител на НПО, предоставящо социални услуги, собственика на сайт за електронна медия (2 бр.) и директор на детска градина.

Председателят на ДАЗД е издал и редица препоръки на ръководители на образователни институции – училища и детски градини, за подобряване на междуинституционалните взаимоотношения при случаи на насилие и инциденти.

През 2019 г. са актуализирани и четири методически ръководства: Практически насоки за действия, които работещите в образователните институции в сферата на средното образование трябва да предприемат в случай на инцидент, на насилие и в други критични ситуации, протокол за докладване и последваща реакция; Практически насоки за работещите в образователната система за подкрепа на детето в ситуации на раздяла и конфликт между родители (за работещите специалисти в детските градини и училищата); Правила за безопасност на децата и учениците в компютърната мрежа в детската градина, училището и в интернет, както и Методическо указание за работа по случай на деца в риск от родителско отчуждение. В тях конкретно е указано междуинституционалното взаимодействие, кои са отговорните институции, които следва да се уведомяват в случай на дете в риск. Към Практическите насоки за действия е разработено приложение – схема на задължението за съдействие и Координационния механизъм за насилие, както и формуляр, който да се ползва при подаване на сигнал за дете в риск. Същите са изпратени на министъра на образованието и науката и регионалните управления на образованието, чрез които да се сведат на вниманието на училищата и детските градини в страната.

Проведени са и няколко обучителни семинара, организирани от ДАЗД, в партньорство с РУО и Столична община, в които участваха професионалисти, работещи с деца от образователните институции, общински администрации, дирекции „Социално подпомагане“. В хода на тях е разяснявано задължението за съдействие по чл. 7, функциите и правомощията на органите за закрила, начините за сигнализиране за дете в риск.

- **Национална телефонна линия за деца 116 111**

В изпълнение на чл.17а, ал. 1, т.17 от Закона за закрила на детето в правомощията на председателя на ДАЗД се включва и изграждане и поддържане на хармонизиран телефонен номер с национално покритие за информиране, консултиране и помощ на деца. Това е Националната телефонна линия за деца 116 111, която се управлява от Фондация „Асоциация Анимус“ въз основа на сключен договор с ДАЗД със срок до април 2020 г.

През 2019 г. общият брой приети повиквания на Националната телефонна линия за деца 116 111 е 38615. Броят на проведените консултации е 9 775. Тестващите линия обаждания са 44705. Обажданията „тип мълчание и затваряне на телефона“ или грешки са 7583. Неприетите обаждания са 23078.

Най-много постъпили обаждания има от деца. Техният брой е 7136. Данните показват, че момичетата са по-активни и техният брой е 3949, а броят на момчетата, обадили се на линията е 3180. Темата, която най-често вълнува децата, които са потърсили консултация на НТЛД е „любовни връзки и сексуални взаимоотношения“ и броят на консултациите е 4230. Експертите са провели 1479 консултации по тема „семейни проблеми“.

Родителите, които са потърсили информация или подкрепа от НТЛД са 1295. 24 са постъпилите сигнали от учители на НТЛД, 203 са обажданията от институции и 1114 са обажданията от друг възрастен.

Според вида насилие: физическото е водещо – 371, пренебрегване – 195, психическо 140, сигнали за сексуално насилие – 70, друг вид насилие – 71.

Според извършителя, най-голям е броят на родителите, които са извършили насилие спрямо децата – 547, друг роднина – 88, друго дете – 90, непознати – 21, насилие от учител – 11, познат/съсед – 58, друго – 36.

По данни на НТЛД 116 111, семейството е мястото, където децата са насилвани най-много – 626 сигнала. Насилените деца на улицата са 107, в училище – 35, броят на децата преживели насилие в специализираните институции е 15, в осиновително семейство – 1, а при близки – по 26 сигнала, на обществено място – 41.

За 2019 г. след проведена консултации, екипът на НТЛД 116 111 е насочил 1479 сигнала към отделите за „Закрила на детето“, 382 към органите на МВР и 92 към бърза помощ. Подадените сигнали към отделите за „Закрила на детето“ са 612.

Данните от отчета на НТЛД 116 111 г. за 2019 г. показват, че децата най-често ползват линията, в която най-обсъжданата тема е за любовните връзки и взаимоотношения, споделят за романтични преживявания и семейни проблеми. Все повече хора ползват линията за деца, за да подават информация за дете в риск, а нерядко по един и същи случай постъпва и нова информация и се изпращат нови сигнали. Децата ползват линията интензивно. Високи са показателите на тестващите линията.

През второто тримесечие на 2019 г. е установен по-голям брой на повикванията спрямо предишни месеци. Видно от представените отчети за периода, повишен е броят на обажданията от родители и други пълнолетни граждани с цел получаване на информация за линията, най-вероятно в следствие на обсъждането на проекта на Националната стратегия за детето 2019-2030 г. в медийното пространство, предизвикало интерес и към НТЛД. Родители са проявили заинтересованост към линията и са искали информация за нейните функции.

Във връзка с разпространяването на неверни твърдения и напрежение по повод съществуването на Националната телефонна линия за деца 116 111, поддържана от Държавната агенция за закрила на детето, председателя на ДАЗД изпрати писмо до Секретаря по социални политики и здравеопазване на Президента на Република България с информация за линията. Данните от отчета на НТЛД 116 111 г. за третото

тримесечие на 2019 г. показват, че е намалял броят на обажданията и консултациите на линията, но са извършени повече на брой консултации на тема семейни проблеми. Увеличен е и броят на изпратените сигнали до отделите за „Закрила на детето“, органите на МВР и бърза помощ.

Данните от отчета на НТЛД 116 111 г. за четвърто тримесечие на 2019 г. показват, че е намалял броят на консултациите на линията, но обажданията са повече.

Завишени са обажданията „тип мълчание и затваряне на телефона“ или грешки, което предполага, че децата правят опит да осъществят контакт с възрастните. Темата за любовните връзки и взаимоотношения отново е водеща, както и споделяне за семейни проблеми.

Увеличен е и броят на изпратените сигнали до отделите за „Закрила на детето“, органите на МВР.

- **Комитет на ООН за правата на детето**

Председателят на ДАЗД и експерти от ДАЗД участваха в работна среща със специалния докладчик към ООН относно продажбата на деца, детската проституция и детската порнография. В рамките на срещата бяха представени данни за 2018 г. от страна на ДАЗД по отношение на случаите на насилие, експлоатация и трафик на хора, взаимодействието на различните експерти в тези случаи. В рамките на посещението специалният докладчик се запозна с работата на Националната телефонна линия за деца 116 111 и статистиката на обажданията.

- **Превенцията на сексуалното насилие, сексуалната злоупотреба и сексуалната експлоатация на деца**

Превенцията на сексуалното насилие, сексуалната злоупотреба и сексуалната експлоатация на деца също е приоритет в работата на ДАЗД, като се провеждат национални кампании за предотвратяване на сексуалното насилие и злоупотреба с деца, включително онлайн; предвиждат се мерки за ефективна превенция на ранните бракове и ранните раждания, както и за намаляване на броя на децата-жертви на трафик с цел сексуална експлоатация.

Ангажимента на българската държава в борбата със сексуалната експлоатация и сексуалното насилие над деца, както и за защита на правата на децата, жертви на сексуална експлоатация и сексуално насилие, намира проявление в подписването и ратифицирането още през 2001 г. на **Факултативния протокол към Конвенцията за правата на детето относно търговията с деца, детската проституция и детската порнография** (обн., ДВ, бр. 97/13.11.2001 г., в сила от 18.01.2002 г.), както и в подписването на 25.10.2007 г. на **Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на децата от сексуална експлоатация и сексуално насилие (Конвенцията от Ланзароте)**, ратифицирана със закон, приет от 41-то Народно събрание на 2 ноември 2011 г., (обн., ДВ, бр. 90 от 2011 г., в сила от 01.04.2012 г.). ДАЗД представлява България в Комитета Ланзароте към Съвета на Европа и следи за изпълнение на препоръките.

- **Взаимодействие с институциите на Европейския съюз и международни организации.**

Комитетът Ланзароте е съставен от настоящи и потенциални представители на страните по Конвенцията, оценява положението по отношение на защитата на децата от сексуално насилие на национално равнище въз основа на информацията, предоставена от националните органи и други източници в техните отговори, включени както във въпросници за общия преглед, така и в тематични въпросници.

Комитетът също така има мандат да улеснява събирането, анализа и обмена на информация, опит и добри практики за подобряване на капацитета за предотвратяване

и борба със сексуалната експлоатация и сексуално насилие на деца. В тази връзка Комитетът организира дейности за изграждане на капацитет, в които ще се осъществява обмен на информация, но ще се провеждат и изслушвания по конкретни предизвикателства, предизвикани от прилагането на Конвенцията

През периода от 5 до 7 март 2019 г. се проведе 24-тото редовно заседание на Комитета Ланзароте в Съвета на Европа, гр. Страсбург, Франция.

Акцент от заседанието беше финалния мониторинг на „5-те спешни препоръки“, които произтичат от Специалния доклад „Закрила на децата засегнати от бежанската криза срещу сексуална експлоатация и сексуална злоупотреба“, приет на 3 март 2017 г. Държавната агенция за закрила на детето предостави на Секретариата на Комитета Ланзароте релевантната информация през 2018 г. Според доклада на Комитета България е изпълнила четири от общо петте Препоръки, а именно Препоръки R18, R29, R30, R33. Относно Препоръка R27, предоставената информация е ясна, но според Секретариата на Комитета е непълна и е дадена възможност да бъде допълнена. Тази Препоръка се приема за частично изпълнена, като Секретариатът очаква да бъде изпратена допълнително по-подробна информация. Оценката на Секретариата за изпълнението на препоръките е, както следва:

• Препоръка R18 (Настоятелно призовава страните в съответствие с член 5 от Конвенцията, а именно всяка страна предприема необходимите законодателни или други мерки в съответствие с вътрешното си законодателство, за да осигури условията за достъп до професиите, чието упражняване предполага редовни контакти с деца, да гарантират, че кандидатите за тези професии не са били осъждани за актове на сексуална експлоатация или сексуално насилие над деца) – България е изпълнила препоръката заедно с Албания, Белгия, Хърватия, Кипър, Чешката Република, Дания, Франция, Германия, Гърция, Унгария, Италия, Латвия, Лихтенщайн, Литва, Люксембург, Малта, Черна гора, Полша, Португалия, Румъния, Руската федерация и Испания;

• Препоръка R29 (Настоява страните да предприемат необходимите законодателни или други мерки, за да гарантират, че децата засегнати от бежанската криза, които са жертви на сексуална експлоатация и сексуално насилие, могат да се възползват от спешна терапевтична помощ и психологическа подкрепа) – България е изпълнила тази препоръка заедно с Албания, Австрия, Белгия, Кипър, Дания, Финландия, Франция, Грузия, Гърция, Унгария, Исландия, Латвия, Лихтенщайн, Малта, Република Молдова, Монако, Черна гора, Холандия, Полша, Сърбия, Словакия, Словения, Испания, Швейцария, Турция;

• Препоръка R30 (Настоятелно призовава страните да насърчават координацията и сътрудничеството между различните органи за закрила, които работят с децата, засегнати от бежанската криза, за да се гарантира, че може да бъде осигурена подходяща подкрепа веднага след разкриването на сексуална експлоатация и сексуално насилие) – България е изпълнила препоръката заедно с Австрия, Белгия, Хърватия, Финландия, Франция, Германия, Гърция, Унгария, Исландия, Италия, Латвия, Лихтенщайн, Литва, Черна гора, Холандия, Полша, Словакия, Испания, Швейцария, Турция;

• Препоръка R33 (Настоятелно призовава страните да използват специфичните инструменти за сътрудничество, вече налични в рамките на Европол/Интерпол, които са насочени конкретно към идентифициране на жертви на сексуална експлоатация и сексуално насилие) – България е изпълнила препоръка наред с Чешката Република, Дания, Германия, Унгария, Италия, Латвия, Лихтенщайн, Литва, Черна гора, Полша, Румъния, Руската федерация, Словакия, Испания, Швейцария;

• Препоръка R27 (Настоява страните да предприемат необходимите мерки в случай в които има подозрения за сексуална експлоатация или злоупотреба с деца в семейството, препоръчва да бъде изследвано семейното положение с оглед да се избегне риска, с детето да бъде злоупотребено или експлоатирано сексуално в случай на събирането му със семейството). Акцент от заседанието е представянето на Проект на Декларация на Комитета Ланзароте за закрила от сексуална злоупотреба и сексуална експлоатация на децата, които се отглеждат в социални услуги от резидентен тип и специализираните институции. Декларацията предстои да бъде обсъдена и приета на следващото редовно 25-то заседание на Комитета. Тя препраща към ангажиментите на държавите-членки, произтичащи от чл.18 и чл. 28 от Конвенцията Ланзароте.

Всички 47 държави членки на Съвета на Европа са подписали и 44 държави са ратифицирали Конвенцията. Република България е ратифицирала Конвенцията през 2011 г, като е изразила резерва по прилагането на чл. 20 от документа.

- **Участие на ДАЗД в 18-то заседание на Неформалната експертна група по правата на детето, проведена на 26 февруари 2019 г., в Брюксел.**

На заседанието е засегната темата „Телесно наказание като форма на насилие срещу деца“. Коментирани са основните проблеми, които срещат държавите членки по отношение на проблема с телесното наказание.

Като най-важен проблем, в противодействието на насилието, е изтъкнат проблема с липсата на създадени или недобре функциониращи механизми за докладване в случай на насилие.

Посочен е и друг важен проблем относно съществуващата практика в повечето държави членки да се създават програми за превенция срещу насилието на местно и регионално равнище, в които няма конкретни мерки, дейности и отговорни органи и организации, чрез които ефективно да се работи за предотвратяване на съществуващото насилие.

На 04.06.2019 г. е проведена четвъртата съвместна среща на Неформалната експертна група по правата на детето и Неформалната група за закрила на децата в миграция. По време на дискусията участниците се обединяват около мнението, че добър пример за център за непридружени деца е център, в който работят лекар, психолог, педагог и други специалисти, които биха могли да се погрижат за всяко настанено дете, особено в случаите на наличие на тежка психическа травма или, когато е било жертва или свидетел на насилие.

Национална комисия за борба с трафика на хора (НКБТХ) предоставя следната информация за извършени дейности по приоритетна област от Националната програма за равнопоставеност: Борба с насилието, основано на пола и защита и подкрепа на жертвите.

т. 40: Прилагане на рамката за сътрудничество, процедурите и мерките, залегнали в Национален механизъм за насочване (НМН) и подпомагане на жертвите на трафик на хора – жени и мъже, момичета и момчета – Проведени обучения и сесии, целящи надграждане на капацитета на специалистите по линия работа по НМН, с фокус идентификация, насочване и подкрепа на жертвите на трафик[5]:

- В периода май-юли и през м. октомври са проведени 4 семинара за представители на МВР, основно от охранителна, национална и криминална полиция (в гр. София, Бургас, Сливен и Пловдив), за ролята на разследващите в рамките на НМН, идентификацията и насочването на жертвите. Обучени са над 100 служителя. Реализирани са и още 3

[5] Моля да се има предвид, че информацията по отработени сигнали и случаи на трафик на хора съгласно НМН е посочена в т. 44.

семинара със същата таргет група във В.Търново, Благоевград и Варна, с над 45 участника.
- В периода 7-8 ноември 2019 г. в к.к. Албена се проведе българо-германски семинар за прокурори и разследващи на тема „Борба с трафика на хора“, организиран от фондация „Ханс Зайдел“. В рамките на семинара бе представена ролята на АНКБТХ като координатор на Националния механизъм за насочване на жертви. Проведена беше и специална сесия от страна на АНКБТХ и МКБТХ-Варна и „SOS – семейства в риск“ за стратегическото сътрудничество между институциите и организациите с фокус подкрепата на жертвите, особено в рамките на участието им в наказателното производство. Участници в сесията бяха 30 разследващи и прокурори.
- Обучения проведени от МКБТХ със съдействието на АНКБТХ: всяка местна комисия е организирала и участвала в средно 2 обучения за годината, приблизително 18–20 обучения, в т.ч. мултидисциплинарни обучения с фокус НМН, провеждани с представители на няколко местни комисии. Приблизителният брой участници е над 700 специалисти.
- Представители на АНКБТХ са поканени като лектори в обучителни сесии (в София и Хисаря) за противодействие на трафика на хора, включително идентификация на потенциални жертви и превенция на престъплението в рамките на семинари на Централната и местни комисии за противодействие на противообществените прояви на непълнолетни и малолетни (участниците в сесия са представители от над 250 общини в страната). Приблизителния брой участници в рамките на 4 сесии е 600 човека.
- Участие на АНКБТХ в лекция/обучителен модул за трафика на хора, в рамките на обучителна програма към Дипломатически институт на МВнР. Участници: 18 човека - определени от Кариерна комисия на МВнР – консулски и технически длъжностни лица, в рамките на петнадесети курс по „Консулска дипломация“.
- Март, 2019 г. – обучителен модул за трафик на хора, идентификация и насочване със здравни медиатори (организиран от БАСП) – обучени над 60 човека от цялата страна.

т. 41: Анализ на тенденциите в областта на престъплението трафик на хора въз основа на данните за жертвите и извършителите на престъплението/ изготвяне на ежегоден национален доклад, както и докладване във връзка с европейски и международни спогодби:

Във връзка ролята и функциите си съгласно Закона за борба с трафика на хора, а именно на (еквивалентен механизъм на) национален докладчик, посредством своята администрация, НКБТХ е участник и/или докладчик по линия на:

- Посещение на Експертната група за борба с трафика на хора (ГРЕТА) към Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора в България през м. декември, 2019 г. Посещението на представителите на ГРЕТА е част от извършваната оценка на страната ни. Предходно, през м. юни, Администрацията на НКБТХ, в качеството си на координационен орган за България, изготви и предостави на Съвета на Европа отговор по въпросник за изпълнението на Конвенцията, включващ принос на всички компетентни институции. Допълнително, визитата ще допринесе за изготвянето на Третия доклад за напредъка на страната ни по изпълнение на Конвенцията, чийто фокус е „Достъпът до правосъдие и ефективни правни средства за защита на жертвите на трафик“.
- България е положила значителни усилия в противодействието на трафика на хора, се посочва в Доклада на Държавния департамент на САЩ за трафика на хора, отчитащ периода януари 2018 г. – февруари 2019 г. Страната ни продължава да бъде във Втора група (Tier 2) от държави, според която правителствата не отговарят напълно на минималните стандарти, но полагат значителни усилия да ги покрият. Държавният департамент на САЩ отбелязва като положителен факта, че правителството увеличава

усилията си по линия на превенция на престъплението, продължавайки изпълнението на Националната стратегия за борба с трафика на хора 2017-2021 г. и приемайки ежегодната Национална програма за противодействие на трафика на хора с фокус върху превенцията на рискови групи, идентификация на жертви и подпомагането им. Поставен е акцент и върху проведените през изминалата година превенционни дейности, сред които национална кампания срещу трафика на хора с цел трудова експлоатация. Реализираните от Местните комисии за борба с трафика на хора над 40 превенционни проекта, от които кампании и проекти за работа с деца и с уязвими групи, са достигнали над 30 000 лица. В доклада се посочва още и сътрудничеството с редица европейски страни и постигнатите резултати от него. Главна дирекция "БОП" и Главна Дирекция "ГП" са работили по 25 международни операции.

- Ежегодно, АНКБТХ подготвя годишен Национален отчет за изпълнението на Националната програма за противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите за предходната година, достъпен на електронната страница на Комисията

т. 42: Реализиране на таргетирани превенционни дейности с фокус млади хора и ученици/ Академия за доброволци:

Реализирана Академия за анти-трафик доброволци, проведена в края на м. март в гр. Бургас, целяща надграждането на мрежата от доброволци към МКБТХ, като фокус на мероприятието беше трафика на хора и безопасното използване на Интернет. В Академията взеха участие 60 доброволци, 10-те местни секретари и екип от обучители от Център за безопасен интернет.

т. 43: Провеждане на превенционно-информационни дейности за предотвратяване на трафика на хора - жени и мъже, момичета и момчета, включително дейности насочени по линия уязвимостта на граждани от „трети страни“, бежанци и търсещи закрила:

- Кампания за противодействие на трафика на хора с цел трудова експлоатация: в периода март-май 2019 г., включваща над 10 информационни-сесии с представители на уязвими групи, осъществявани от местните комисии. Последните участват в 10 регионални трудови борси, организирани от дирекциите „Бюро по труда“ и Агенция по заетостта, както и в трудови ателиета по места (над 10). Началото на кампанията е поставена с пресконференция, проведена в гр. София, в която участие взеха представители на НКБТХ, МКБТХ, Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ (ИА ГИТ), Агенцията по заетостта (АЗ).
- В периода май–юли е осъществена кампания за превенция на трафика с цел сексуална експлоатация и насилствена проституция.

По повод Международният ден за борба с трафика на хора, в страната се реализираха различни превенционни кампании и надграждащи капацитета на специалистите за противодействие на престъплението и закрилата на жертвите семинари. Дейностите са част от лятната национална кампания на Националната и Местните комисии за борба с трафика на хора, с основен фокус превенция на трафика на хора с цел сексуална експлоатация.

По инициатива на секретаря на Местната комисия - гр. Благоевград, националният отбор на България по Таекуон-До ITF е посланик на кампанията "Заедно срещу трафика на хора/ WE SAY NO TO HUMAN TRAFFICKING". В рамките на кампанията и в подкрепа на местните и национална комисия се включва мрежата от доброволци срещу трафика на хора, най-вече фокусиращи усилията си за информиране на младите хора и децата.

- В рамките на кампанията за 18-ти октомври, Европейски ден за борба с трафика на хора:

- На 26.09.2019 г. в София се състоя ***международна конференция*** на тема „Публично-частното партньорство в борбата с трафика на хора: Как правителството и бизнесът се справят с трафика на хора във веригите за доставки“, организирана от Националната комисия и Посолството на Великобритания в София. В рамките на конференцията бе поставен фокус върху въздействието на трафика на хора с цел принудителен труд върху бизнеса и какви са част от съществуващите методи за устойчиви промени при разработването на политики за предотвратяване на престъплението.
- Националната комисия организира пресконференция по повод 18 октомври, Европейския ден за борба с трафика на хора. Събитието се проведе на 18.10.2019 г., гр. София. В пресконференцията взеха участие зам.-министър на правосъдието и зам.-председател на Националната комисия, членове на НКБТХ - зам.-директор на Национална следствена служба, зам.-министър на вътрешните работи, зам.-председател на Държавна агенция за закрила на детето и секретаря на НКБТХ. Пресконференцията постави началото на информационна кампания с фокус правата на жертвите на трафик по инициатива на Европейската мрежа за превенция на престъпността и Европол. Кампанията се провежда едновременно в 24 европейски страни, като в България се реализира в партньорство между ГД „БОП“ и НКБТХ.
- Експертният състав на АНКБТХ участва в провеждането на информационно-превенционни лекции с ученици и студенти, като са проведени 7 подобни срещи, включително с цел запознаване със самата администрация и възможностите за съдействие на гражданите. Участниците в срещите са приблизително 80 човека.
- Със съдействието на АНКБТХ – методически, както и с възможности за съфинансиране са реализирани над 70 превенционни дейности и малки проекта за работа с уязвими лица, деца, доброволци и др.; достигнати са над 40 хиляди души.

т. 44: Подкрепа и закрила на жертви на трафик на хора, съгласно ЗБТХ:

25 жертви на трафик са получили подкрепа в специализираните услуги за пострадали от трафик към Националната комисия през 2019 г. От тях 19 са били експлоатирани сексуално, двама трудово, а четирима са въвлечени в трафик с цел принудителна просия. При част от случаите е предприето и настаняване на пострадали жени заедно с децата им (4 обгрижени деца), с оглед необходимостта от защита.

Услугите, управлявани съвместно с неправителствените организации Фондация „SOS – семейства в риск“ и Асоциация „Деметра“, предоставят възможност за настаняване на пълнолетни лица, включително съвместно с децата им, непосредствено след завръщането им в страната при случаи на трансграничен трафик или при необходимост в случаите на вътрешен трафик.

Според конкретните нужди, на лицата се предоставя хуманитарна, психологическа, социална, медицинска помощ, както и правно консултиране. В услугите се изпълняват реинтеграционни програми за жертвите, включващи съдействие за изготвяне на документи, намиране на работа за възрастните, преквалификационни курсове и/или реинтегриране в образователната система.

Към центровете за закрила и подкрепа, функциониращи към приютите, психологическо и правно консултиране са получили още 4 лица – жертви на трафик.

След предоставяне на т. нар. „период за възстановяване и размисъл“, всички обгрижени лица в приютите са съдействали на разследващите за разкриване на престъплението. За специалистите, работещи по линия закрилата и подкрепата на потърпевшите, се затвърждава опита, че когато жертвите (формално идентифицирани или потенциални такива) имат достъп до това специално тяхно право, този процес изключително спомага за мотивирането им да участват в НП и свидетелстването срещу извършителите на престъплението.

През 2019 г. 9 от получилите подкрепа са успешно интегрирани на пазара на труда. При някои от случаите това не е възможно, основно поради две причини: 1. Здравословно и психологическо състояние, както и ниво на умствени способности; 2. Твърде кратък престой в услугата поради доброволно напускане; често напускането е свързано с това, че жертвата е намерила друг, по-подходящ според нейните нужди вариант във връзка с реинтеграцията си.

През 2019 г. функциониращите услуги към НКБТХ са 5 – две в регион Варна (Приют за временно настаняване и закрила на жертви и център за подкрепа) и три, намиращи се в регион Бургас, като услугите са аналогични като тези във Варна, с изключение че е добавена и услугата Приют за временно настаняване и последваща реинтеграция на ЖТХ. Допълнително, след успешно приключил три-годишен проект в началото на годината по Българо-швейцарската програма за сътрудничество, в рамките на който бяха разкрити и функциониращи на територията на София две услуги към НКБТХ в София – приют за временно настаняване на ЖТХ и кризисен център за деца, администрацията на НКБТХ предприе ремонтни дейности за подготовка на две помещения, предоставени безвъзмездно от Министерството на отбраната, които да приемат услугите през 2020 г. По отношение на услугата за деца, администрацията на НКБТХ предостави оборудвано и готово помещение на Столична община, в което да продължи да функционира кризисен център с приоритет настаняване на деца, жертви на трафик на хора. Беше проведена обществена поръчка за подизпълнител и през декември 2019 г. беше подписан договор за стартиране на услугата с фондация П.У.Л.С. По отношение на приюта за временно настаняване за пълнолетни лица, през 2019 г. администрацията на НКБТХ кандидатства и спечели безвъзмездно финансиране в размер на 450 хил. лв. по линия на проект по фонд „Вътрешна сигурност“ на Европейския съюз. Планирано е рестартирането на услугата през февруари 2020 г.

Обобщената информация за лицата получили подкрепа и закрила в услугите към НКБТХ през 2019 г.:

Общо в услугите за 2019 г. са настанени **25 пълнолетни лица**. От тях:

Мъже – **5** лица;

Жени – **20** лица;

Извън това число са обгрижени и 4 непълнолетни лица, които са деца на настанени жени, жертви на трафик.

Формите на експлоатация, от които са пострадали подкрепените жертви на трафик:

- Сексуална експлоатация – **19** лица (жени);
- Трафик с цел организирана просия и принудително подчинение – **4** лица (3 мъже и 1 жена)
- Трафик с цел насилствен труд – **2** лица (мъже)

Допълнителни статистически данни[6]:

За 2019 г. към **АНКБТХ** са подадени общо 77 сигнала, 63 от които за трафик на хора. Общ брой лица по всички сигнали, формално или неформално идентифицирани – 94.

[6] Моля да се има предвид, че основен източник на данни във връзка пострадалите лица от престъплението, както и информация, касаеща наказателни производства е ПРБ. Статистическа информация от страна на Прокуратурата е подадена към НКБТХ и може да бъде намерена в годишните отчети на НКБТХ за изпълнението на Националната програма за противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите за 2019 г. – налична на интернет страницата на НКБТХ.

	За 2019 г.
1. Общ брой получени сигнали, от тях:	**77**
за трафик на хора	**63**
2. Общо брой лица по всички сигнали за ТХ, в т. ч. - 2.1.+2.2.	**94**
2.1. мъже, от тях:	**44**
малолетни, 0-14 г.	**4**
непълнолетни, 14-18 г.	**3**
2.2. жени, от тях:	**50**
малолетни, 0-14 г.	**6**
непълнолетни, 14-18 г.	**3**
3. Вътрешен трафик - брой сигнали *	**11**
3.1. брой лица по сигнали за вътрешен трафик	**12**
4. Външен трафик - брой сигнали *	**51**
4.1. брой лица по сигнали за външен трафик	**82**
5. Общ брой лица формално идентифицирани	**47**
6. Общ брой лица неформално идентифицирани	**47**
Брой сигнали по форма на експлоатация	
7. сексуална експлоатация	30
7.1. брой лица	31
мъже, от тях:	0
малолетни, 0-14 г.	0
непълнолетни, 14-18 г.	0
жени, от тях:	31
малолетни, 0-14 г.	2
непълнолетни, 14-18 г.	2
8. трудова експлоатация	15
8.1. брой лица	45
мъже, от тях:	34
малолетни, 0-14 г.	3
непълнолетни, 14-18 г.	2
жени, от тях:	11
малолетни, 0-14 г.	3
непълнолетни, 14-18 г.	0
9. просия	10
9.1. брой лица	10
мъже, от тях:	8

малолетни, 0-14 г.	0
непълнолетни, 14-18 г.	0
жени, от тях:	2
малолетни, 0-14 г.	0
непълнолетни, 14-18 г.	0
10. принудителен брак	1
10.1. брой лица	1
мъже, от тях:	0
малолетни, 0-14 г.	0
непълнолетни, 14-18 г.	0
жени, от тях:	1
малолетни, 0-14 г.	0
непълнолетни, 14-18 г.	0
11. принудително задържане в подчинение	0
11.1. брой лица	0
мъже, от тях:	0
малолетни, 0-14 г.	0
непълнолетни, 14-18 г.	0
жени, от тях:	0
малолетни, 0-14 г.	0
непълнолетни, 14-18 г.	0
12. отнемане на телесни органи, течности и клетки	0
12.1. брой лица	0
мъже, от тях:	0
малолетни, 0-14 г.	0
непълнолетни, 14-18 г.	0
жени, от тях:	0
малолетни, 0-14 г.	0
непълнолетни, 14-18 г.	0
13. риск от трафик	6
13.1. брой лица	6
мъже, от тях:	2
малолетни, 0-14 г.	1
непълнолетни, 14-18 г.	1
жени, от тях:	4
малолетни, 0-14 г.	0

непълнолетни, 14-18 г.	2
14. спрямо бременна жена с цел продажба на детето ѝ	1
жени, от тях:	1
малолетни, 0-14 г.	0
непълнолетни, 14-18 г.	0
15. Брой пострадали лица от други престъпления	**13**
от тях: каналджийство	0
съмнителна обява за работа	0
сексуални посегателства и злоупотреба	0
домашно насилие	2
жертви на трафик с увреждания	0
нарушени трудови права	2
дете в риск	5
други	4

* При един сигнал от общия брой (63) липсва информация дали става въпрос за вътрешен или външен трафик на хора.

Независимо че АНКБТХ е координатор на НМН, не всички сигнали и най-вече лица, нуждаещи се от подкрепа или информация са насочвани към Комисията; в някои случаи дори и насочвани, самите лица отказват да потърсят съдействие.

Важно е да се има предвид, че в рамките на съвместните операции на разследващите с други страни-членки, през септември 2019 г. и в рамките на съвместна операция на български и френски правоохранителни органи е неутрализирана организирана престъпна група за трафик на български граждани с цел трудова експлоатация, в селскостопанския сектор, във Франция. Идентифицирани като потърпевши лица са около 167 човека, сезонно наети за бране на грозде край гр. Лион. В процеса участва българска фирма, която наема работници в България и ги изпраща на френски работодатели, като в същото време присвоява значителна част от приходите на работниците.

Представената информация от компетентност на различни институции и организации, показва напредъка в изпълнението на мерки за противодействие на домашното насилие и различни форми на насилието срещу жени, момичета, деца, бежанци и мигранти, които мерки най-често се изпълняват в тясно сътрудничество между институциите и гражданското общество.

Приоритетна област 5: Промяна на съществуващите в обществото стереотипи по пол в различните сфери на обществения живот

Промяната на съществуващите в различните сфери на обществото стереотипи по пол е дългосрочен приоритет, заявен още в първия национален стратегически документ - Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на половете 2009-2015 г. и присъстващ като обособена приоритетна област в актуалната Стратегия 2016-2020 г., тъй като изпълнението на дейностите по него изисква приемственост във времето. В Плана за действие за 2019-2020 г. са включени редица мерки от компетентност на

различни институции и организации, които представят информация за дейността си в тази насока.

В Приоритетна област 5 Промяна на съществуващите в обществото стереотипи по пол в различни сфери на обществения живот, **Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД)** е включена с мярка – „Младежка среща по равнопоставеност“, която има за цел през 2019 г. на заседание на Съвета на децата, членовете да представят своите виждания за равнопоставеността на половете.

На проведено заседание на Съвета на децата на 25-27 септември 2019 г. в програмата е включена темата за равнопоставеност на половете. Мнението на децата е, че идеята за равнопоставеност на половете трябва да се представя и без повод в медийната сфера под формата на реклами, статии и пр. Предложенията им са свързани с провеждане на инициативи, в които да се включат хора от двата пола в дейностите, типични за противоположния пол, с цел да се докаже, че всеки може да бъде компетентен в дадена сфера. Според децата от Съвета на децата началният етап на равенството между половете започва от равенството в семейството (майка, баща, брат, сестра), но без да се забравя, че равните права означават и равни задължения. Децата споделят, че в някои училища е разрешена униформа с поли за момичетата, но няма къси панталони за момчетата, което ги дискриминира. Децата от Съвета на децата предлагат да се предоставя по-дълъг семеен отпуск на бащите, както майчинството на жените и изразяват мнение, че човек трябва да се избира според компетентностите, а не според пола, както и че заплащането за една и съща позиция в дадена професия независимо от пола трябва да бъде еднаква.

През 2019 година, Държавната агенция за закрила на детето реализира различни инициативи по повод отбелязване на 30-та годишнина от приемането на Конвенцията на ООН за правата на детето. Внушителната поредица от събития, съпътстващи празничната дата 20 ноември, наложи пълна мобилизация на усилията на служителите с цел безпроблемно и добре организирано протичане на предвидените събития. Проведените инициативи - валидиране на юбилейна марка, връчване на отличителния знак „Аз гарантирам щастливо детство“, „Празникът на доброто“, тържественото заседание на Националния съвет за закрила на детето и вграждането на капсула в Народното събрание с послание към бъдещите поколения, получиха висока оценка и широк отглас в общественото съзнание.

По отношение на политиките за младежта и спорта, **Министерството на младежта и спорта** (ММС) се ръководи от принципа на гарантиране правото на участие и равнопоставеност между жените и мъжете. Основните инструменти за прилагане на политиките са програмите, които се администрират и чрез които на проектен принцип се финансират дейности в областите „Младеж“ и „Спорт“.

Съблюдаването на равенството на половете в спорта не се изчерпва само с предоставянето на еднакви възможности за спортно развитие на мъже и жени. То се постига и чрез честно и достойно отношение към двата пола на всички нива, оценяване с достойнство на труда и постигнатите успехи на всички в спорта.

ММС осъществява политика за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете чрез използване на различни образователни форми – учебно-тренировъчна дейност, спортни състезания, спортни занимания и спортни кампании на национално и европейско ниво, свързани със спорта за всички и спорта за учащи, като разработва програми за спортни дейности, подпомага, координира и осъществява мониторинг за тяхното изпълнение.

По програмите на ММС, администрирани от Дирекция „Спорт за всички и спорт за учащи“(СВСУ): „Програма за развитие на спорта за всички“, „Програма за развитие на спорта за хора с увреждания“, „Развитие на спорта на учащите“, „Спорт за децата в свободното време“, „Научи се да плуваш“, „Децата и спортният клуб“ и „Спорт за деца в риск“ приоритетно се финансират проекти със социална значимост и голям брой участници от двата пола. Сред конкретните цели на програмите са формирането и развитието на социални качества на участниците, като толерантност и солидарност, включително между половете.

Изпълнението на програмите се анализира ежегодно, след което, при необходимост, съдържанието им се актуализира. Осъществяват се координация и взаимодействие с държавните и общински институции, неправителствени, обществени и спортни организации за реализиране на държавната политика на ММС в областта на спорта за всички и спорта за учащи. Чрез изпълнението на програмите се предоставят възможности на многоспортовите организации и спортни клубове с предмет на дейност в областта на спорта за всички и спорта за учащи да развиват дейността си на територията на всички общини в страната.

Програмите, посочени в Националния план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете за 2019 г., Приоритетна област 5: „Промяна на съществуващите в обществото стереотипи по пол в различни сфери на обществения живот“ и чрез които се осъществява политиката за повишаване на двигателната активност и спорта в образователната система са „Развитие на спорта за учащи” и „Спорт за деца в риск”. Двете програми изпълняват стратегически и оперативни цели на ММС в областта на спорта за учащи. Създават се условия и възможности за подобряване на двигателната активност на целевите групи по програмите, за формиране на позитивно отношение към спорта, развитие на спортния талант и спортна изява. Чрез тези програми се постига разширяване на обхвата от организационни форми за занимания с физически упражнения и спорт чрез включването на повече учащи и на повече спортове в спортните занимания. Оптимизирани са действията на държавата, общините, образователните институции и спортните организации за пълноценно и ефективно използване от учащите на спортните обекти и съоръжения.

ММС подпомага финансово организирането и провеждането на Ученическите игри за ученици от V-ти до XII-ти клас, като състезанията се провеждат в три възрастови групи в четири етапа – общински, областен, зонален и финален са по 8 вида спорт. ММС оказва всяка учебна година организационна, методическа и финансова помощ за провеждане на състезанията от Ученическите игри за ученици с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система, които са по 11 вида спорт. Ученическите игри са основна форма за организиране на спортни дейности на учениците извън учебната програма, предоставяне на възможност за изява на училищни отбори и на ученици със спортен талант при спазване на принципа на равнопоставеност.

През изминалите повече от 10 години развитието на способностите на учениците в областта на спорта се осъществява и чрез стимулиране на талантливите деца чрез Програма на мерките за закрила на деца с изявени дарби от държавни, общински и частни училища, като се насърчава равнопоставеността на половете, без да се разграничават постигнатите резултати от жените и от мъжете. По тази програма ММС си сътрудничи с Министерството на културата, Министерство на образованието и науката и с общините на територията на Република България.

Мерките за закрила на децата с изявени дарби в областта на спорта по програмата се предоставят с цел насърчаване на спортния талант и финансово подпомагане и стимулиране чрез стипендии. Стипендията се отпуска на ученик, който е класиран през

съответната календарна година на първо, второ или трето място на олимпийски, световни, европейски и балкански игри или на първо място на финал на държавно първенство. Отпуснатата стипендия е за период 12 месеца в размер 135 лв. на месец.

През 2019 г. в сектор „Младеж“ от Министерството на младежта и спорта са реализирани проекти по двете национални програми – Национална програма за младежта (2016-2020) и Национална програма за изпълнение на младежки дейности по чл. 10а от Закона за хазарта. Основните принципи и на двете програми са недискриминация, обществена солидарност и толерантност към всички групи младежи, както и насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете.

През изминалата година по Националната програма за младежта бяха финансирани общо 53 проекта по тематични области: „Младежко предприемачество“, „Развитие и признаване на младежката работа“ и „Активизиране на младите хора в малките населени места“.

Национална програма за изпълнение на младежки дейности по чл.10а от Закона за хазарта се изпълнява от 2017 г. и е с бюджет 2 млн. лв. Проектите са насочени към борбата и превенцията на всякакви форми на агресия и зависимости сред младите хора. Реализираните проекти за 2019 г. са 41 от общо 138 кандидатствали организации.

Съгласно приетата през 2016 г. Национална стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете (2016-2020 г.), **Министерството на културата** (МК) осъществява своите политики при спазване на принципа за равнопоставеност на творците от двата пола и творческите организации, за осигуряване на достъпност и участие в културния живот на жените и мъжете от различни възрастови и социални групи на населението.

Дейността на Министерството на културата е свързана с мерките в Приоритетна област 5 от Стратегията и е насочена към промяна на съществуващи стереотипи по пол в областта на културата, което оказва благотворно влияние и върху други сфери на обществения живот.

Ключови действия за постигане на напредък в промяната на нагласите на обществото спрямо половете в Министерството на културата са обучението в областта на изкуствата и културата и стимулирането на талантливи деца. Продължава изпълнението на Програмата на мерките за закрила на деца с изявени дарби от държавните и общинските училища, по която се подкрепят със стипендии и еднократно финансово подпомагане деца и младежи на възраст между 11-18 години. Стипендии и еднократно финансово подпомагане по тази програма през 2019 г. са получили 960 деца общо по предложение на министъра на културата, министъра на образованието и науката и министъра на младежта и спорта. Средствата са предоставени равнопоставено и за двата пола. От страна на Министерството на културата са отпуснати 277 стипендии и 74 еднократни финансови подпомагания за ученици от държавни, общински и частни училища.

Равнопоставеността на жените и мъжете е залегнала като основен принцип и се насърчава от Министерство на културата чрез Програма за подпомагане на творчески проекти в областта на сценичните изкуства, която е свързана с изявата, развитието на творческия потенциал и участието в културния живот на представителите и от двата пола.

Подкрепата на фестивали и проекти в областта на театралното, музикално и танцово изкуство цели създаване и утвърждаване на събития, които дават равни възможности за участие на професионалисти във високохудожествени продукти, независимо от половата им принадлежност и разпространението им в страната и чужбина. През 2019 г. с финансова подкрепа от Министерство на културата и чрез

провеждането на сесии са били подкрепени 41 фестивали и конкурси в областта на театралното, музикалното и танцовото изкуство на стойност 361 538 лв., и са получили сценична реализация 41 театрални проекта на стойност 255 580 лв. В областта на музикалното и танцово изкуство са подкрепени 18 спектакли и концерти на стойност 149 827 лв. и 10 проекта в сферата на съвременния танц на стойност 119 536 лв. По целева програма за подкрепа на творчески проекти са подкрепени 36 целеви проекта за творчески пътувания, важни чествания и значими издания и летописи на стойност 389 453 лв. Всички те са проведени при спазване на принципа за пълноправно и равнопоставено участие на жените и мъжете. На всеки един етап при провеждане на сесиите за финансова подкрепа са се спазвали ключовите действия за синхронизиране с Приоритетна област 5, а именно: Подкрепа на творчески проекти, свързани с изявата, развитие на творческия потенциал и участие в културния живот на мъжете и жените, с което се подпомага реализирането на Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на мъжете и жените 2016-2020.

Програмата за развитие на любителското творчество и опазване на нематериалното културно наследство е също с приоритет за равнопоставено участие на жените и мъжете в редица фестивали, събори, чествания конкурси и други форми за развитие на творческия потенциал, за изява на таланти, за популяризиране на постиженията на школи по изкуствата, за съхраняване и популяризиране на традиционни знания и умения (нематериално културно наследство), които са ефективни практики за привличане на представители и от двата пола за участие в културния живот. По тази програма през 2019 г. са подкрепени финансово 55 проекта на общини, читалища и други неправителствени организации на обща стойност 140 000 лв.

Политиката на Министерството на културата за подкрепа на читалищата, като най-разпространените културни институции в страната, е изключително благодатна за създаване на условия за равнопоставено творческо развитие на жените и мъжете. За подобряване на тези възможности, по предложение на Министерството, е завишен стандартът за държавната субсидия на читалищата с 10% и са предоставени допълнително нови 72 субсидирани бройки от държавния бюджет за 2020 г. Те са разпределени в 174 читалища, в 63 общини, в 28-те административни области на страната. Средствата са за художествено-творческа, организационна, библиотечно-информационна и изследователска дейност в областта на културното наследство. Подкрепено е развитието на читалищните библиотеки, школи по изкуства, школи по чужди езици, надграждане и създаване на нови образователни форми, поддържане и създаване на театрални състави, кръжоци по краезнание, създаване и поддръжка на колекции с културни ценности. Допълнителни средства са разпределени за осигуряване на библиотекари, секретари на читалища, хорови диригенти, корепетитори, хореографи, ръководители на оркестри, музикални педагози, художествени ръководители на различни по вид състави, учители по чужди езици, уредници в читалищни музеи. Целта на държавната подкрепа е включването на повече деца, младежи и възрастни и от двата пола в читалищни дейности.

За подобряване на условията в обществените библиотеки и читалищата като центрове за неформално и самостоятелно учене, през 2019 г. в две конкурсни сесии по програма „Българските библиотеки – съвременни центрове за четене и информираност“ са обновени фондовете на 873 обществени библиотеки на обща стойност 1 556 870 лв. Голяма част от тях са читалищни библиотеки, обособени и в малки населени места, във всички региони на страната. Целта на програмата е да се предоставя безплатен достъп до нови книги, специализирани издания, според спецификата на потребителите на

библиотеките. Приоритет на програмата е насърчаване на интереса към четенето еднакво сред жените и мъжете.

Чрез друга утвърдена програма на Министерството на културата – „Помощ за книгата“, през 2019 г. е подпомогнато финансово издаването на 60 нови книги – художествена литература и научни изследвания в областта на културното наследство и съвременните изкуства. Чрез програмата се цели и представянето на книжния пазар на творчеството на писатели и изследователи и от двата пола, за да се покаже техния принос за развитието на литературните процеси и на науката.

Министерство на културата финансира проекти за дейности в областта на музейното дело и изобразителните изкуства, свързани с осигуряване на равен достъп на обществото до културното наследство без разлика между половете. За 2019 година по това направление са финансирани 59 проекта.

През 2019 г., Министерство на културата обяви Покана за подаване на проектни предложения за подкрепа на събития за популяризиране на съвременното европейско изкуство, в рамките на Комуникационната стратегия на Република България за Европейския съюз. В рамките на Поканата бяха финансирани 9 проекта на обща стойност в размер на 127 674,29 лв. Оценяването на постъпилите проектни предложения е извършено при спазване на принципа за равен достъп до събитията на широката общественост, независимо от пол, раса и етническа принадлежност.

Всички дейности на Министерството на културата, институционалната и финансова подкрепа на творчески инициативи и събития с международна, национална или регионална значимост допринасят за засилване на обществения интерес и сред двата пола към културното наследство и постиженията в изкуствата и културата.

Министерството на земеделието, храните и горите (МЗХГ) отчита ръст и в изпълнението на приоритетна област 5 „Промяна на съществуващите в обществото стереотипи по пол в различни сфери на обществения живот“, като предоставя равни възможности за достъп до обучения и консултантски услуги на бенефициенти жени и мъже в областта на селското и горско стопанство. С участието на все по-голям брой жени в осигурените от НССЗ обучения и консултантски дейности се променя стереотипът и мнението на мнозина, че работата в селското и горското стопанство е непривлекателна за жените.

Националната служба за съвети в земеделието отчита следните показатели, отнасящи се до осигуряване на обучения и консултантски услуги на бенефициентите на ПРСР (2014-2020) през 2019 г.:

• Предоставени консултации по ПРСР (2014 – 2020) – 83 716 броя, от които на мъже: 54 944 и на жени: 28 812 броя.

• Консултирани лица по ПРСР – 36 739 броя, от които на мъже: 24 019 и на жени: 12 720 броя;

• Броят на обучените през 2019 експерти от НССЗ по въпроси свързани с ПРСР е общо 88 експерта, от тях 30 мъже и 58 жени;

• На 2 208 земеделски стопани са предоставени 2 208 писмени доклади (включващи различен набор от консултантски пакети (КП)) по подмярка 2.1.2 „Консултантски услуги за малки земеделски стопани” през 2019 г., от които на 1 415 мъже и на 793 жени.

• Общият брой предоставени консултантски пакета по подмярка 2.1.2 „Консултантски услуги за малки земеделски стопани” е 7 014 броя, като мъжете са получили 4 525 броя, а жените – 2 489 броя.

През 2019 г. в Центъра за професионално обучение към НССЗ в курсове за обучения, състоящи се от 30 учебни часа и информационни дейности, състоящи се от 18 и 16 учебни часа са обучени 34 земеделски стопани, от които 21 мъже и 13 жени;

• В допълнение са проведени 108 бр. информационно-обучителни събития с научни институти, научно-приложни организации и други институции, организации и експерти с цел трансфер на знания и технологии към земеделските стопани. На тях са обучени 2 604 лица.

Министерството на земеделието, храните и горите има за цел да продължи да прилага адекватни мерки по отношение на политиката за равнопоставеност на жените и мъжете и през следващия програмен период.

Министерство на отбраната (МО) поддържа рубрика на български и английски език „Равнопоставеност"/„Gender" в електронната страница на МО, която се осъвременява с актуални документи по темата. Продължава взаимодействието на МО със СМИ. Формите са интервюта, статии, портрети на жени и мъже военнослужещи, пресконференции, концерти, семинари, конференции, благотворителни мероприятия и др. през цялата 2019 г. В общественото пространство се представят жени и мъже военнослужещи, жени и мъже служители и ръководни лица в съответствие със служебните им отговорности.

Министерството на околната среда и водите (МОСВ) в изпълнение на мярка 61 „Провеждане на информационна политика на МОСВ за повишаване на чувствителността на обществото по отношение на принципа за равнопоставеност на жените и мъжете в системата на МОСВ" по приоритетна област 5 „Промяна на съществуващите в обществото стереотипи по пол в различни сфери на обществения живот", се стреми към провеждане на информационна политика, съобразена с необходимостта от повишаване на обществената чувствителност по отношение на принципа за равнопоставеност на жените и мъжете. През 2019 г. на интернет страницата на ведомството са публикувани 177 съобщения в раздел „Новини" и десетки други информационни материали за състоянието и управлението на околната среда и за проведените публични събития в сектора. Всички публикации, както и всички публични изказвания при провеждане на прояви и събития, съобразно повода и темата, са издържани в дух на позитивиране на тенденциите в поведенчески, социални и визуални модели в обществото по отношение на равнопоставеността на жените и мъжете.

В допълнение, през 2019 г. съобразно функционалните си компетентности, МОСВ участва със свои представители в работата на Националния съвет за равнопоставеност на жените и мъжете към Министерския съвет.

Министерството на здравеопазването обръща внимание на принципа на недискриминация в относимото законодателство. В Закона за здравето е регламентирано изискване на пациента да се оказва здравна помощ независимо от неговата възраст, пол, произход, език, национална, расова или политическа принадлежност, образование, убеждения, културно равнище, сексуална ориентация, лично, обществено или материално положение, увреждане, вид и причина за заболяването, прилага се принципа за равни възможности при осигуряване достъпа на всички лица до здравни услуги в зависимост от развитието и тежестта на състоянието, и при спазване на изискванията за своевременност, качество и непрекъснатост на диагностично-лечебния процес.

Една от основните функции на **Комисията за защита от дискриминация** (КЗД) е превантивната. С цел недопускане на дискриминация комисията реализира различни инициативи, проектни предложения срещи с граждани, приемни.

Една част от превенцията се реализира с помощта на регионални представители на комисията. Те са ситуирани в 24 от 28-те области, с който факт Комисията е уникална в Европа. Техен ангажимент е да оказват независима помощ на гражданите, да ги консултират и информират за приложението на антидискриминационния закон, за правомощията и правилата за производство пред КЗД, за правните възможности за защита нарушеното право на равно третиране, в т.ч. за процесуалните им правомощия в производството пред КЗД. Те подпомагат Комисията за организиране и информиране на местната общественост за предстоящи мероприятия, семинари и други форми на публичен диалог. Информират всички заинтересовани субекти, представители на държавните институции в региона, на местната власт, на синдикатите, на неправителствените организации и целевите групи, имащи пряко отношение към темата. По този начин подпомагат и подкрепят общата воля за търпимост, толерантност и равнопоставеност между различните групи хора.

Реализиране на Проекти на Комисията за защита от дискриминация през 2019 :

В рамките на отчетния период КЗД реализира *Проект „Противодействие на дискриминацията на пазара на труда*“ *по Договор № BG05M90P001-3.017-0001-C01 по Оперативна програма Развитие на човешките ресурси* по процедура „Подобряване на условията на труд в България чрез намаляване на условията за дискриминацията“, *BG05M9OP001-3.017* [7].

Целта на проекта е систематизиране на практиките за равни възможности и недискриминация с цел насърчаване, институционализиране и сертифициране на политиките по равенство и недискриминация на работното място. Също така подобряване на прилагането на принципа за равенство в областта на труда и заетостта както в държавния, така и в частния сектор, по-специално по отношение на предотвратяването на различно третиране в областта на заетостта и условия на труд във връзка с други заети лица поради тяхната етническа принадлежност.

Към момента са приключили 3 от 4-те дейности по проекта а именно:

1. Изготвяне на изследване за дискриминацията на пазара на труда
2. Качествено изследване на уязвимите групи на регионален принцип
3. Изготвяне на механизъм за сертифициране и въвеждане на стандарт за недискриминация в сферата на заетостта

Предстои да бъде изпълнена дейност 4: Разработване на стратегия за недискриминация.

По този проект Комисията за защита от дискриминация проведе обучителни семинари за работодатели и синдикати, на които чрез обучителни пакети се промотират стандартите за недискриминация в сферата на заетостта и примерните вътрешни правила за работодатели.

Проект на КЗД в сферата на образованието (осигуряване на образование без дискриминация) е реализирана през 2019 г.

В изпълнение на споразумение за сътрудничество № 03-454/ 07.08.2018 г. между Министерство на образованието и науката от една страна и от друга Комисия за защита от дискриминация през отчетния период са реализирани дейности, отразени в конкретните пунктове на споразумението. Целта на заложените задачи пред екипа от страна на КЗД е да се изследва и анализира системата за осигуряване на образование без дискриминация в съответствие със Закона за защита от дискриминация, да идентифицира положителните страни и пропуските в системата за осигуряване на

[7] стартирал в средата на 2018 г. за срок от 24 месеца.

недискриминация в сферата на образованието, както и да повиши информираността на педагогическия персонал относно недискриминацията и толерантността.

Съгласно т. 3 от споразумението бяха проведени от Комисия за защита от дискриминация четири двудневни семинара със служители от системата на МОН по предварително дадени поименни списъци от страна на министерството.

В рамките на проведените семинари бяха обсъдени критериите за преценка дали едно лице в процеса на обучение е дискриминирано. а именно:

- учащ се, който се смята за неравно третиран спрямо друг учащ или се чувства отложен на тормоз от лице от педагогическия или непедагогическия персонал или от друг учащ се;
- учител, който се смята за неравноправно третиран спрямо друг учител или се чувства подложен на тормоз при упражняване правото на труд;
- дали целта, преследвана от обучаваща институция или съставителите на учебници, е законна:
- поставеното от министъра на образованието и науката, органите на местното самоуправление или обучаващата институция изискване да не надхвърля необходимото за постигането на предвидената в закона цел; да е обективно оправдано и средствата за постигането на законната цел да не надвишават необходимото.

Лекторите, членове на Комисия за защита от дискриминация, по предварително изготвена програма представиха лекции, като запознаха участниците с дейността на КЗД, производствата за защита от дискриминация, специфичните за аудиторията казуси, които КЗД е разглеждала в практиката си. Обучителите в ролята на модератори участваха заедно с обучаващите се в практични занимания като симулативен процес, решаване на казуси ролева игра за равенство в третирането. На всеки участник при регистрация бяха раздавани обучителни пакети. На всеки от участниците е връчено удостоверение за участие в инициативата.

През 2019 г. Комисията участва в реализирането на международен проект **"**Родители на работа**"** по Програма: Права**,** Равенство и Гражданство на ЕС; REC- AG-2018. КЗД е партньор с водещ Института за превенция на Дискриминацията - Белгия. Останалите партньори по проекта са Комисиите на Португалия и Естония.

Изпълнението на проекта стартира от октомври 2019 г. и срокът за изпълнение е 24 месеца**.**

Специфичните цели на проекта са: взаимно обучение между партньори:

- повишаване на осведомеността и информирането на работодателите относно правата на бременните и родителите във връзка с мерките за баланс между професионален и личен живот;
- подобряване на разследващите техники при случаи на дискриминация по време на бременност/родителство;
- повишаване на осведомеността на инспекциите по труда относно дискриминацията на бременните/родителите;
- подобряване на видимостта на органи за равенство;
- 4 партньорски срещи и двумесечни онлайн срещи;
- разработване на дългосрочна стратегия;
- 3 взаимни обучения за събиране на добри практики за ангажиране на работодатели;
- събиране на добри практики на национално ниво;
- разработване на инструментариум и учебен материал за работодателите;
- разработване на ръководство за ангажиране на работодателите;

Очакваните резултати по проекта са:

- повишена информираност;
- засилено прилагане на правата на работниците;
- повишена информираност и познаване на работодателите/организациите на работодателите относно мерките;

• повишена видимост, познания и брой на резултатите за производство;

• повишена осведоменост и компетентните органи в национален мащаб и на равнище ЕС и на подобряване на ефективното прилагане на правата на работниците: Обучението на инспекторати по труда, както и обмяната на практики, техники и идентифициране на иновативни практики между инспекторатите и органите за равенство в различни държави-членки на ЕС ще засилят мониторинга на дискриминацията на работното място и разкриването на дискриминация. Това в дългосрочен план ще доведе до по-ефективно прилагане на законодателството на ЕС, което е една от целите на проекта.

• минимизиране на дискриминацията на работното място поради бременност или родителство: Действията, насочени към работодателите ще намалят и ще предотвратят дискриминацията на работното място в дългосрочен план. Действията, насочени към инспекторатите ще повишат ефективното наблюдение и разкриване на дискриминация на работното място. Това ще мотивира работодателите да спазват закона и да търсят други алтернативи при работа с бременни/родители.

Предвидените за реализиране дейности по проекта са:

Дейност 1: Обмен на добри практики на равнище ЕС по отношение на бременността, майчинството и баланса между професионалния и живота и ангажираност на работодателя;

Дейност 2: Повишаване на осведомеността на работодателите на национално ниво и събиране и разпространение на добри практики по отношение на баланса по време на бременността, майчинството/родителството и професионалния живот;

Дейност 3: Обмен на добри практики на равнище ЕС относно изследване и откриване на случаи на дискриминация на родители, в т.ч. число бременни.

Съветът за електронни медии (СЕМ) предоставя информация за дейността си през 2019 г. по темата за равнопоставеността на жените и мъжете.

През 2019 г. СЕМ осъществи специализирано наблюдение на кампанията за избор на членове на Европейския парламент 2019 от гледна точка участието на двата пола в предизборната надпревара. Предизборната кампания в медиите е резултат от тясно сътрудничество между политически формации и доставчици на медийни услуги с цел гражданите да направят информиран политически избор. Според публично оповестени данни от Централната избирателна комисия (ЦИК), в предизборната кампания у нас са участвали 319 кандидати за европейски депутати, от които 94 жени или 29.46% участнички. Окончателно от България в Европейския парламент влизат 5 жени и 12 мъже. Специализираният мониторинг на програмите на обществени и търговски доставчици на медийни услуги в предизборния период показа, че обобщено съотношението мъже-жени в изявите на кандидатите е 74% за мъжете и 26% за жените. Наблюдението на всяка радио- и телевизионна програма е в определени часови пояси, съгласно сключеното между ЦИК и СЕМ Споразумение, с цел спазване на Закона за радиото и телевизията (ЗРТ) и Изборния кодекс по време на предизборна кампания. Линк: https://www.cem.bg/controlbg/1266

През 2019 г. СЕМ проведе и специализиран мониторинг на предизборната кампания за изборите за кметове и общински съветници на 27 октомври 2019 г. и балотажа на 3 ноември 2019 година в радио- и телевизионните програми на доставчиците на медийни услуги. По информация на ЦИК за участие са регистрирани 25 118 мъже-кандидати или 69% и 11 115 жени-кандидати или 31%. Избраните по пол в органите на местно самоуправление са: мъже - 5 539 или 75% избрани мъже, жени - 1 871 или 25% избрани жени. Наблюдението на предизборното съдържание на програмите на ДМУ регистрира присъствието на жени и мъже, в качеството им на участници в изборите, политици и експерти. Линк: https://www.cem.bg/controlbg/1288

4. Заключение

През 2019 г. България продължи да осъществява последователна и координирана политика за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете и недискриминация в различни области на социално-икономическия живот. Изпълнявани са мерки в посока повишаване на участието на жените на пазара на труда и равна степен на икономическа независимост, намаляване на разликите по пол в заплащането и доходите, насърчаване на равенство между жените и мъжете в процесите на вземане на решения, борба с насилието, основано на пола и защита и подкрепа за жертвите, и промяна на съществуващите в обществото стереотипи по пол в различни сфери на обществения живот. Това са приоритетите на Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г. Провежданата политика е в съответствие с националните специфики и международните ангажименти на страната ни в областта на равнопоставеността на жените и мъжете.

Националната правна рамка, вкл. Законът за равнопоставеност на жените и мъжете, действащият национален институционален механизъм за равнопоставеност на жените и мъжете и стратегическите документи в тази област създават условия за провеждането на устойчива национална държавна политика, насочена към фактическа равнопоставеността на жените и мъжете. Съгласно данните в Доклад на Световната банка за 2019 г. „Жени, бизнес и право“, България е на челно място в световен мащаб във връзка с правната и институционална рамка за насърчаване на равнопоставеността между мъжете и жените и създаване на възможности за жените за развитие в икономически план.

За насърчаване на пълноценното участие на жените и мъжете на пазара на труда в страната ни са провеждани редица мерки, насочени към тяхното активиране за труд, подобряване на квалификацията, съвместяване на професионалния и личния живот. Последното оказва въздействие върху заетостта на жените и техните позиции на пазара на труда, доходите и икономическата независимост. Въвеждането на гъвкави схеми на работа, регламентирането на надомния труд и дистанционната работа са стъпка в посока съвместяване на семейния и професионалния живот.

Въвеждат се също законодателни възможности за споделяне на семейните отговорности от мъжете. Тези мерки спомагат за по-балансирано разпределяне на семейните задължения, за намаляване на товара на неплатения домашен труд и грижата за зависими членове на семейството (т.н. „наказваща“ грижа), извършвани предимно от жените. В Доклада на Световната банка за 2019 г. „Жени, бизнес и право“ България е посочена като добър пример за страна, въвела отпуск по бащинство, което е от важно значение за споделяне на родителските отговорности, съвместяването на семейния и професионалния живот и насърчаване икономическата активност на жените.

Друга група мерки за икономическото овластяване на жените е насочена към преодоляването на разликата в заплащането по пол, въпреки че в България тя е по-ниска от средната за ЕС по данни на Евростат (13,5% в България и 15,7% средно в ЕС за 2018 г.). Мерките в тази област са особено важни, тъй като премахването на разликата в заплащането кореспондира пряко с увеличаване на доходите, които жените получават през живота си. Плавно нараства пенсионната възраст на жените и мъжете, като през 2037 г. се планира тя да бъде изравнена. Това води до намаляване на риска от бедност при жените в трудоспособна възраст и след пенсиониране.

Разликата в заплащането се дължи основно на хоризонтално и вертикално сегментирания по пол пазар на труда. Затова значим фактор е подобряването на

баланса по пол в икономическите дейности и професиите, повишаване участието на жените във високоплатени сектори и в процесите на вземане на решения, прозрачност при заплащането.

В тази връзка се работи за преодоляване на стереотипите при избор на образование и професия, за разгръщане на талантите и реализацията според способности и квалификация на всеки, за насърчаване на професионална реализация и кариера в различни области, например STEM. България е на едно от първите места в ЕС по дял на момичетата студенти в ИКТ специалности и по дял на заетите ИКТ специалисти жени и момичета (с 28,3%, при средно за ЕС 16,6%, по данни на Евростат за 2018 г.). Данните на Евростат показват и увеличаващ се абсолютен брой жени – учени и инженери в България, които от 91 700 през 2012 г., се увеличават на 107 900 през 2018 г. Развитието и прилагането на талантите на жените и на мъжете в различни сфери на икономическия и обществения живот допринася не само за икономическия растеж, но за повишаването на качеството на живота. Според последното издание на Индекса на Европейския институт за равенство между половете, обявен през 2019 г., България се нарежда на 6-то място в ЕС в област „Власт“, като в подобласт „Икономическа власт“ заема трето място.

В резултат на предприетите мерки през 2019 г. се запазват положителните тенденции на пазара на труда, свързани с ръст на заетостта и намаляване на безработицата**.**

В изпълнение на останалите приоритети на Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете, през 2019 г. се работи за подобряване на законодателната рамка за превенция и борба с домашното насилие, насилието основано на пола, насилието срещу деца. Предприети са мерки за повишаване на капацитета на специалисти от различни сфери, които имат отношение към въпросите на насилието. Укрепва се взаимодействието между различните институции и организации за координирани отговори на случаи на насилие. Разпространява се информация с цел повишаване на обществената чувствителност по темата и насърчаване на нулева толерантност към насилието.

Преодоляване на съществуващите в различните обществени сфери стереотипи по пол е стратегически приоритет. Законът за равнопоставеност на жените и мъжете го посочва като един от принципите, на които се основава на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете. През 2019 г. работата по този приоритет преминава като хоризонтален аспект през дейностите на институции и организации. Предприети са също мерки за повишаване на чувствителността на специалистите и на обществото по отношение на равнопоставеността на жените и мъжете. Въведеният от МТСП Отличителен знак за значими постижения в ефективното изпълнение на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете се утвърждава като устойчива дейност, насочена към промяна на съществуващите в обществото стереотипи по пол и насърчаваща прилагането на принципите на равнопоставеността на жените и мъжете в институции, организации, бизнес. Провежда се фокусиран мониторинг върху програми и върху излъчвани търговски съобщения на доставчици на медийни услуги с оглед наличието на стереотипи по пол и на елементи, които подбуждат към ненавист, основана на пола. Така се повишава отговорността на медиите и рекламния сектор с оглед елиминирането на стереотипите по пол и внушаващи едностранчиви поведенчески, социални, контентни и визуални модели по отношение на равнопоставеността на жените и мъжете, което подпомага създаването на обективен образ на жените.

Вярваме, че това е пътят за преодоляване на разпространените нагласи и стереотипи. Тези стереотипи са в основата за продължаващата фактическа

неравнопоставеност на жените и мъжете в някои аспекти на икономическия, социалния и политическия живот в България.

По този пълен с предизвикателства път за постигане на фактическа равнопоставеност на жените и мъжете във всички области на живота, особено необходимо е сътрудничеството и партньорството между ангажираните институции на всички нива, социалните партньори и гражданските организации. Затова и занапред ще продължи укрепването на функциониращия национален институционален механизъм по равнопоставеност на жените и мъжете.

Много е направено за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете на национално и общоевропейско ниво досега, но още много предстои да бъде извършено в бъдеще.

Редом със съществуващите и познати предизвикателства пред равнопоставеността на жените и мъжете, възникват и нови. Динамично развиващите се технологични промени например, които трансформират пазара на труда като предлагат нови възможности за нови работни места, за които се изискват нови умения, променят и приоритетите в сферата на образованието. Протичащите процеси на цифровизация и изкуствен интелект, демографските и климатични промени, кибер насилието и др., изискват гъвкав и интегриран подход от страна на институции, социални партньори, неправителствени организации. А най-новото предизвикателство – справянето с последиците от пандемията от разпространението на COVID-19, променя и цялото ни общество.

Кризата COVID-19 оказа огромно и непосредствено влияние върху обществата в държавите както в ЕС, така и в целия свят. Анализите сочат, че пандемията ще има значителни последствия с осезаемо въздействие върху начина, по който гражданите живеят и работят. Последствията за обществото като цяло и особено за икономиката вероятно ще бъдат дълбоки, структурни и дълготрайни. Нашата държава, както и останалите засегнати от пандемията държави, ще трябва да се справи не само със социалните последици за жените и за мъжете от наложените ограничения. Несъмнено пандемията е засегнала жените и мъжете по различен начин, което може да изостри дългосрочните проблеми като неравномерното разпределение на отговорностите при полагане на грижи, загубата на заетост, разликата и заплащането по пол и др. Следователно, необходими са адекватни политики за отговор на предизвикателствата и възстановяване от кризата. Изминалият период е добра основа за осмисляне на досега съществуващите практики и нормативни изисквания относно насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете в различните области на обществения живот, в аспекта на новите предизвикателства и новите възможности, които животът в пандемична обстановка откри. Предприеманите мерки във всички политики за справяне с последиците от пандемията трябва да интегрират перспективата на пола (джендър мейнстрийминг), да зачитат потребностите на жените и на мъжете, да отчитат евентуалното въздействие върху техния живот, здраве, развитие, благосъстояние, за да бъдат резултатни. Те трябва да се базират на задълбочено картографиране на нуждите на жените и на мъжете и да вземат предвид националните особености, а в контекста на ЕС - и необходимостта от солидарност.

Настоящата 2020 г., през която се изготви този доклад за предходната 2019 г., е ключова за националната политика по равнопоставеност на жените и мъжете. От една страна тя е приключваща година за петгодишен стратегически период на провеждане на националната политика. Това е последната година от изпълнението на актуалната Национална стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете 2016-2020 г. и на националния план за действие 2019-2020 г. От друга страна, 2020 е

планиращата година за развитие на политиката в следващия десетгодишен период. В процес на разработване е актуализирана стратегия по равнопоставеност на жените и мъжете 2021-2030 г., която следва да очертае рамката на националната политика в тази област. Тя ще бъде последвана от изготвянето на национален план за действие с конкретни мерки и дейности от компетентност на различни институции и организации. Новите национални програмни документи следва да отразят съществуващите дългосрочни проблеми и възникващите предизвикателства пред равнопоставеността на жените и мъжете, вкл. за преодоляване на последиците от кризата COVID-19 и подкрепа на най-засегнатите групи. Защото осигуряването на равни възможности на жените и на мъжете в различните сфери на обществения живот изисква подходящи политически инструменти и е важно в контекста на социалната действителност и демократичните ценности на национално ниво. Равнопоставеността на жените и мъжете ще доведе не само до повече справедливост в обществото, но и до ръст на икономиката.

На общоевропейско равнище 2020 г. поставя началото на редица инициативи. Съобщението на Комисията „Силна социална Европа за справедливи промени“ от 14.01.2020 г. очертава пътна карта, в която са предвидени редица инициативи, вкл. и в областта на равнопоставеността на жените и мъжете, като разработване на стратегия, на задължителни мерки за прозрачност в заплащането, с оглед преодоляване на съществуващите разлики по пол. На 5 март 2020 г. ЕК публикува новата европейска стратегия за равенство между половете 2020-2025 г. и постави темата за равнопоставеността на жените и мъжете в политическия дневен ред на ЕС. През май 2020 г. Комисията публикува пакет документи, съдържащи предложението за план за възстановяване на ЕС от последствията от пандемията от COVID-19, включително актуализирано предложение за Многогодишна финансова рамка за периода 2021-2027 г.

Темата за равнопоставеността на жените и мъжете следва да продължи да бъде утвърждавана и да присъства осезаемо в контекста на общия стремеж за постигане на заложените в Европейския стълб за социални права цели и за развитието на силна, социална и справедлива Европа. Необходимо е националните и общоевропейски усилия в тази насока да бъдат още по-настоятелни, съгласувани, укрепени и продължени. Защото постигането на равнопоставеност на жените и мъжете в ЕС е обща отговорност и съответства на духа и фундаменталните ценности, на които е основан и функционира Съюзът, от който България е част.